

Den kalde freden: Sovjetiske presseoppslag om Norge 1943-1948

SVF – 3906

Anette Nordheim

*Mastergradsoppgave i russlandstudier
Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Universitetet i Tromsø
Våren 2013*

Forord

Jeg vil takke min veileder Jens-Petter Nielsen for hans konstruktive tilbakemeldinger samt gode råd og tips under skrivingen. Takk til alle som har hjulpet meg med skrivefeil og setningsoppbygging. Jeg vil også takke Roy I Karlsen for enorm støtte og tålmodighet gjennom disse fem årene jeg har tilbragt på Universitetet i Tromsø, min familie og mine venner for moralsk støtte og forståelse. Jeg vil også takke alle medstudenter på lesesalene for all hjelp, ingen nevnt, ingen glemt! Jeg vil også takke mine kolleger på klinisk patologi på UNN, og spesielt Liv Hansen, min nærmeste leder der, for tilrettelegging og støtte da jeg begynte å studere. Hadde jeg ikke kunnet kombinere jobb og studier hadde jeg aldri fullført denne masteroppgaven.

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Kapittel 1 – Innledning.....	1
1.1 Problemstillinger	1
1.2 Kildene	4
1.2.1 <i>Pravda</i>	6
1.2.2 <i>Izvestija</i>	6
1.2.3 Regionale aviser	6
1.3 Bruk av aviser som kilder og kildeproblematikk	7
1.3.1 Aviser som historiske kilder.....	8
1.4 Metode.....	10
1.4.1 Fremgangsmåte	11
1.4.2 Komparasjon	11
1.5 Tidligere forskning	13
1.6 Disposisjon	14
Kapittel 2 – Bakgrunn	17
2.1 Innledning.....	17
2.2 Andre verdenskrig	17
2.2.1 Samarbeidet mellom de allierte i krigen.	18
2.2.2 Fra varm til kald krig.....	19
2.3 Norsk-sovjetiske relasjoner	20
2.4 Norges forhold til Sovjetunionen	22
2.5 Sovjetunionens forhold til Vesten	23
Kapittel 3 – Murmansk oblast	25
3.1 Innledning.....	25
3.2 Forholdene på Kolahalvøya	26

3.3 Avisene.....	26
3.3.1 <i>Zapoljarnyj Trud</i>	27
3.3.2 <i>Sovjetskaja Petsjenga</i>	30
3.3.3 <i>Morjak Zapoljarja</i>	32
3.3.4 <i>Poljarnyj Gudok</i>	33
3.3.5 <i>Kirovskij Rabotsjij</i>	34
3.4 Oppsummering	35
3.5 Konklusjon	37
Kapittel 4 – Arkhangelsk oblast	37
4.1 Innledning.....	37
4.2 Forholdene i Arkhangelsk	37
4.3 Avisen Pravda Severa.....	38
4.3.1 Året 1943.....	38
4.3.2 Året 1944.....	40
4.3.3 Året 1945.....	44
4.3.4 Året 1946.....	49
4.3.5 Året 1947.....	52
4.4 Oppsummering	53
4.5 Konklusjon	54
Kapittel fem – <i>Pravda og Izvestija</i>	55
5.1 Innledning.....	55
5.2 <i>East View</i>	55
5.2.1 Året 1943.....	57
5.2.2 Året 1944.....	58
5.2.3 Året 1945.....	61
5.2.4 Året 1946.....	63
5.2.5 Året 1947.....	65

5.3 Oppsummering	67
5.4 Konklusjon	67
Kapittel 6 – Oppsummering	69
6.1 Avisene.....	69
6.2 Var det en særegenhet i synet på Norge?	70
6.2.1 Murmansk oblast	70
6.3 Arkhangelsk oblast	73
6.3 Konklusjon	76
Litteraturliste	79
Kilder.....	81

Kapittel 1 – Innledning

1.1 Problemstillinger

Denne oppgaven har som formål å undersøke synet på «den andre» i det norsk-sovjetiske naboskapet i perioden 1943 – 1948. I dette tilfellet, det synet på Norge som kom til syne i sovjetiske aviser, med fokus på nordområdene. Eller kanskje det eksisterte ulike oppfatninger om Norge i sovjetisk presse? Fantes det en særegen holdning overfor Norge i de to nordvestlige oblastene,¹ Murmansk og Arkhangelsk? Årsaken til at jeg har valgt å se på disse to oblastene er at det tradisjonelt har vært en del kontakt mellom de nordligste delene av Norge og Kolahalvøya, og langs kysten har fiskeri foregått på tvers av grenser til alle tider. Det er først i nyere tid at grensen mellom våre to land er blitt fastsatt. Fram til 1826 var områdene Neiden, Pasvik og Petsjenga et norsk-russisk fellesområde, der begge statene hevdet rett til å kreve inn skatt. Finnmark i Norge, og Kolahalvøya, samt områdene i Nord-Finland og Nord-Sverige har også tradisjonelt vært tilholdssted for ulike samiske grupper. De samiske jakt- og beiteområdene gikk tidligere på tvers av grensene som ble etablert. Kontakt med naboer på tvers av grensene var derfor en realitet for mange, både før og etter dannelsen av Sovjetunionen.² Som nevnt ovenfor, så ble det på 1930-tallet vanskeligere kår for de samiske bosetningene på Kolahalvøya.

Jeg ønsker å gjøre en sammenlignende studie: På den ene siden ønsker jeg å se på avisene i Arkhangelsk og Murmansk oblast, dvs. i Sovjetunionens nordvestlige periferi. På den andre siden vil jeg å undersøke aviser som kom ut i Moskva, hovedstaden og maktens sentrum. Etter hvert som jeg har gått gjennom materialet viser det seg at det også var skille mellom de to nordvestlige oblastene. Jeg vil derfor også være på utkikk etter ulikheter i holdningen overfor Norge mellom Murmansk og Arkhangelsk oblast. Kommer det i så fall frem i avisene? På norsk side er det mange indikasjoner på at det etter frigjøringen av Øst-Finnmark ved Den røde arme i 1944, var et positivt syn på Sovjetunionen. Det var et meget godt forhold mellom Den røde arme og den norske sivilbefolkningen i Finnmark de elleve månedene Den røde arme befant seg på norsk territorium. De som opplevde den tyske overmakten på kroppen i Finnmark satte antakelig større pris på å bli befridd av Sovjetunionen enn styresmaktene, som befant seg langt unna. På norsk offisielt hold var det

---

¹ Ordet «oblast» er russisk og kan oversettes med fylke.

² Nielsen, Jens Petter. 2004. Bokanmeldelse av Aleksandr Stepaneko (ed), *Rasstreljannaja semya (istoritsjeskie otsjerki o kolskikh saamakh)*. Murmansk 2003. Publisert i *Acta Borealia*. S 83 – 85.

derimot litt mer skepsis til de sovjetiske styrkene, allerede i 1945. Mange var også usikre på når Den røde arme planla å trekke seg ut av Finnmark.

Men i det store og hele var det offisielle Norge og også hovedstadsavisene svært positivt innstilt overfor Sovjetunionen i den første tida etter at krigen var over. Den gode stemningen fra krigsalliansen fortsatte noen måneder inn i etterkrigstida, og i boka «Den varme freden – Den kalde krigen» (1990) gir Yngvar Ustvedt mange eksempler på euforiske uttalelser om USSR, selv fra personer som ikke var kjent for å være pro-sovjetiske.³ Det var «den varme freden», før starten på «den kalde krigen». Det spørsmålet jeg vil undersøke er om man kan finne en lignende stemning i sovjetiske aviser overfor Norge i slutfasen av krigen og de første månedene etter fredsslutningen? Kan vi finne lignende overraskelser på sovjetisk side i en periode da den ideologiske kontrollen i USSR var noe løsere enn både før og etter? Inspirert av Ustvedts boktittel har jeg kalt oppgaven, ikke «Den varme freden», men «Den kalde freden: Sovjetiske presseoppslag om Norge 1943-1948» - og har dermed også antydnet noe om min konklusjon.

Tilbakemeldingene fra professorer og studenter fra universitetet i Murmansk statlige humanitære universitet (MGGU) før jeg startet opp med oppgaven, var at det kunne bli vanskelig å finne noe særegent ved nordvest-russiske holdninger til utlandet under den kalde krigen og senere i sovjetepoken. Men det er også derfor fokuset er plassert på tiden rett etter andre verdenskrig. Tanken min er at om det skulle være en periode under Stalins styre som var noe mer åpen, så måtte det være rett etter seieren i krigen, og fram til senest 1948. Undersøkelsen avsluttes i 1948 fordi på det tidspunktet var den kalde krigen definitivt i gang. I 1948 var det en stigende internasjonal krise mellom øst og vest. På bakgrunn av Sovjetunionens politikk overfor Finland og Tsjekkoslovakia var det en økende skepsis fra vestlig side overfor Sovjetunionen. Fra 1948 begynte Norge å orientere seg i retning av et tettere sikkerhetspolitisk samarbeid med vestmaktene.⁴

Mye tyder på at folk i Murmansk oblast i dag har et eget syn på grenseområdene, noe som henger sammen med at folk der har en særegen nordlig identitet. Geir Hønneland har skrevet boken *Borderland Russians*,⁵ som analyserer denne særegne nord-russiske identiteten. Hønneland snakker riktignok først og fremst om den postsovjetiske epoken, men tar opp i boken sin at folk som bor ved grensene føler at det er et skille mellom dem og folk sør i

---

³ Ustvedt, Y. *Det skjedde i Norge. Bind 1 1945 – 1952 Den varme freden – Den kalde krigen*. Oslo 1990. S. 101 – 102.

⁴ Udgaard, N. M. *Great power politics and Norwegian foreign policy, a study of Norway's foreign relations November 1940 – February 1948*. 1973. S 243 – 244.

⁵ Hønneland, G. *Borderland Russians – Identity, narrative and international relations*. 2010

Russland. I boken kommer det også fram at de som er intervjuet, har klare formeningar om folk i Norden. Dette er utgangspunktet jeg starter med, at det også i “min periode” må finnes l en egenoppfatning om folket i nabolandet som kanskje kan komme frem i pressen når sensuren ikke er for hard.

En grunn til at det nok kan være vanskelig å finne noen særegen interesse for Norge i nordområdene, er at det frem til andre verdenskrig var en stor grad av innflytting til nordområdene fra sør.⁶ En stor del av dette var tvangsmessig migrasjon. Tvangsflyttingen har gjort at Murmansk oblast har en befolkning med røtter fra mange steder sør i Sovjetunionen, spesielt fra Ukraina og sørlige deler av Russland, men også Moldova og Armenia. Uten den lokale tilhørigheten til området er det ikke sikkert at det var behov for å få nyheter ifra utkantene av oblastet og grensetraktene. En annen grunn er Stalins utrensninger i 1937 – 1938. Utrensningen betydde arrestasjoner med påfølgende forvisninger tvangsarbeid og henrettelser.⁷ Nordvest-Russland ble ikke spart i denne perioden. Det gjelder spesielt Murmansk oblast. I 2002 kom det ut en bok, *Rasstreljannaja Semja*, ‘Den henrettede familie’, av den russiske fotojournalisten Aleksandr Stepanenko, som først og fremst handler om utrensningene blant de russiske samene på Kolahalvøya, som kulminerte med det såkalte «samiske komplott» i 1938, da en gruppe samer og antropologer ble skutt fordi de angivelig ønsket å løsrive Kolahalvøya fra USSR og slutte seg til Finland.⁸ Terroren mot samene og deportasjonen av alle utlendinger fra Kolahalvøya i 1940 var ledd i en stor grensesikringsoperasjon, og trolig følte mange journalister og avisredaktører i tida etter krigen at det fremdeles var gode grunner til ikke å vise «usunn» interesse for nabolandene og statsgrensene i vest. Minnene om terroren førte til at mange gikk stille i gangene, og viljen til selvsensur var nok absolutt til stede i avisene.

Et hovedanliggende i oppgaven er å undersøke om det var ulikheter i synet på «de andre», mellom menneskene som levde under forholdene som rådet ved grensen og den holdningen som kommer til uttrykk sentralt, i sovjetstatens viktigste presseorganer. Selve tidspunktet gjør det ekstra spennende, da det på en side er i ferd med å bli fred, men på samme tid råder en usikkerhet om hvordan verden kommer til å bli i fredstider. Grunnen til at jeg valgte aviser, er at jeg mener at rådende tankesett i et samfunn gjerne gjenspeiles gjennom avisene. Selv om det kan argumenteres for at samfunnet også påvirkes gjennom pressen, vil avisene kunne si noe om hvordan hovedstrømningene i samfunnet var da de ble skrevet.

---

⁶ Hønneland, G. og Jørgensen, J. H. *Moderne russisk politikk: En innføring i Russlands politiske system*. 2006. S. 90

⁷ Egge, Å. *Fra Aleksander II til Boris Jeltsin*. Oslo 2002. S 183

⁸ Stepanenko, A. *Rasstreljannaja Semja (istoritsjeskie otsjerki o kolskikh saamakh*. Murmansk 2002.

Påvirket statlig sovjetisk politikk hvordan grensebeboerne så på naboen? Ble forholdet som hadde vært på tvers av grensene på Nordkalotten holdt vedlike, eller var terroren og utrenskningen på 1930-tallet for avskrekkende. Grunnen til at jeg vil holde meg til de første årene etter krigen er at etter hvert som jernteppet la seg antar jeg at det blir mindre sannsynlig at folk flest hadde andre formeninger enn den overordnede statlige holdningen.

1.2 Kildene

Når det kommer til kildegrunnlaget er forskjellene ganske omfattende. Det første som kan slås fast er at det er veldig begrenset med materiale. Det er veldig få artikler i de lokale avisene i Murmansk og avisen *Pravda Severa* som omhandler Norden og Norge. Jeg vil av den grunn ta med alt som omhandler Norge i de regionale avisene. Når det kommer til de sentrale avisene så vil jeg bruke utvalgte søkeord for å begrense antall treff i *Pravda* og *Izvestija*, siden det der er for mye som omhandler Norge generelt i denne perioden til å analysere alt materialet.

De fleste artiklene om Norge i sovjetisk presse vil være å finne i de sentrale avisene fra Moskva, *Pravda* og *Izvestija*. Etter å ha gått gjennom avisene, så viser det seg at det er mest sparsomt med materiale til oppgaven i avisene fra Murmansk oblast. Avisene fra de ulike områdene er størrelsesmessig ulike. Avisene som er benyttet i denne undersøkelsen fra Murmansk oblast, *Poljarnyj Gudok*, *Zapoljarnyj Trud*, *Kirovskij Rabotsjij*, *Morjak Zapoljarja* og *Sovjetskaja Petsjenga*, var bare halvparten av størrelsen på avisen *Pravda Severa* i Arkhangelsk oblast. *Pravda Severa* er igjen på halvparten så mange sider som *Pravda* og *Izvestija*. Frekvensen på hvor ofte de ble utgitt var ulik. *Pravda* og *Izvestija* ble oftest utgitt. De regionale avisene fra Murmansk ble som oftest utgitt ukentlig.

I og med at det er så ulik mengde fra de forskjellige årgangene, mener jeg at det ikke vil lønne seg å dele opp kapitlene etter årstall. Jeg vil heller ta for meg de geografiske områdene hver for seg – i egne kapitler. Dette er også mest praktisk i og med at jeg har et fem aviser i fra Murmansk. Det vil bli gjennomgått i kapittel tre, avisen *Pravda Severa* fra Arkhangelsk i kapittel fire, fra hovedstaden Moskva, avisene *Pravda* og *Izvestija*, i kapittel fem.

Jeg har valgt *Pravda* og *Izvestija* fra Moskva, fordi de var de to største avisene i sovjettiden, dermed er de det beste utgangspunktet for å finne synet på Norge i undersøkelsesperioden 1943 – 1948, fra sentralt hold. *Pravda* og *Izvestija* ligger digitalt

tilgjengelig hos Universitetsbiblioteket i Tromsø.⁹ Det var derfor også praktisk å benytte seg av dem. Fra Arkhangelsk valgte jeg avisen *Pravda Severa*. *Pravda Severa* har dekning fra hele Arkhangelsk oblast. Jeg valgte å bruke *Pravda Severa* i denne oppgaven siden Andrej Repnevskij allerede har skrevet en artikkel om pressen i Arkhangelsk, og dens syn på Norge.¹⁰ Repnevskij er Professor på det Nordlige Arktiske Føderale Universitet (NArFU) i Arkhangelsk. Repnevskij deltok også i det første bindet av prosjektet *Det asymmetriske naboskap. Norge og Russland 1814-2014*.¹¹

I Murmansk oblast har jeg ikke klart å finne noen tidligere undersøkelser på hvilke aviser som eventuelt skulle ha mest oppmerksomhet rettet mot Norge. Valgene av aviser fra Murmansk oblast er derfor valgt ut fra geografisk plassering. Av forskningsøkonomiske hensyn ble det valgt ut fem aviser. Det ble etter hvert klart at de færreste avisene skrev om Norge eller Norden. Det er ingenting som tyder på at det vil være andre funn i de andre avisene i oblasten, siden det var så lite funn i de avisene som er undersøkt. Den største avisen i Murmansk i undersøkelsesperioden 1943 – 1948 var *Poljarnaja Pravda*. Den avisen ble valgt bort til fordel for *Morjak Zapoljarja*, som ble også trykket på trykkeriet til *Poljarnaja Pravda*. *Morjak Zapoljarja* hadde også tilhørighet til Murmansk by. Den ble foretrukket på grunn av den beregnet på sjømenn, og jeg antok at sjømenn hadde en større interesse for nabolandene siden det var en større sannsynlighet for kontakt med fiskere fra andre land blant deres lesere.

Så fremt det var mulig, så er alle eksemplarene av avisene i hver årgang benyttet. Dessverre hadde ikke biblioteket fullstendige årganger av avisene, men det er ikke snakk om mange eksemplarer per årgang som mangler. Nøyaktig hvor mange er vanskelig å si. Avisene kom ikke nødvendigvis utgitt på faste ukedager. Jeg ser også for meg at det kunne komme ut ekstra utgaver dersom det hadde skjedd noe utenom det vanlige, for eksempel de alliertes seier i den andre verdenskrig. De regionale avisene i den aktuelle perioden, ble utgitt hovedsakelig en gang i uken.

De fleste artiklene i samtlige aviser var skrevet av journalister og korrespondenter fra Sovjetunionens offisielle nyhets- og billedbyrå TASS (Telegrafnoje Agentstvo Sovjetskogo Sojusa).¹² Gro Harlem Brundtland som ved en rekke anledninger har måtte forholde seg til

---

⁹ Avisene ligger i databasen *East View*. Bruken av databasen vil jeg gå nærmere inn på i kapittel 5.

¹⁰ Repnevskij, A. «Arkhangelskaja pressa o sovjetsko-skandinavskikh otnosjenijakh natsjla kholodnoj vojny (1944-1951.)». 2009

¹¹ Universitetet i Tromsø, Hentet 7.5.2013 fra http://uit.no/ansatte/organisasjon/artikkel?p_document_id=129058&p_dimension_id=88152&p_menu=28713

¹² TASS. (27.4.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: <http://snl.no/TASS>

korrespondenter fra TASS, skriver at de «mer var å sammenligne med en statsansatt informasjonsmedarbeider».¹³

1.2.1 *Pravda*

Pravda startet opp i 1912, men var ikke vel ansett av styresmaktene før bolsjevikene kom til makten og har derfor endret navn flere ganger før 1917. Avisen var ikke tabloid, men var kommunistpartiets avis og skulle fremme partiets politikk og utdanning. Avisen holdt det gående frem til 1991 og Sovjetunionens fall. Avisen ble stengt av Boris Jeltsin, men solgt videre til greske eiere. Artikkene i *Pravda* forholdt seg i hovedsak til innenlandske saker, og internasjonale forhold i avisen var for det meste forbeholdt andre lands innenlandsriksaker.¹⁴ Avisen, i den fortsatte kommunistiske formen, finnes i også i dag, men med begrenset antall lesere.

1.2.2 *Izvestija*

Izvestija ble startet opp i mars 1917 etter revolusjonen, og var den offisielle nasjonale publikasjonen til sovjetregjeringen frem til 1991. Etter oppløsningen av Sovjetunionen så fortsatte *Izvestija* og ble uavhengig med sine ansatte som eiere av avisen. I sovjetepoken var avisen det viktigste talerøret for utenrikspolitikk med sin enorme dekning av internasjonale forhold. Den største forskjellen mellom *Izvestija* og *Pravda* var at sistnevnte var kommunistpartiets organ, mens *Izvestija* var sovjetregjeringens organ.¹⁵ Denne forskjellen var minimal, og jeg anser det som lite trolig at den forskjellen påvirket hvordan Norge ble omtalt, med tanke på den undersøkelsen jeg har gjort i denne oppgaven.

1.2.3 Regionale aviser

Avisene fra Murmansk oblast som jeg vil bruke i min oppgave er *Poljarnyj Gudok*, *Zapoljarnyj Trud*, *Kirovskij Rabotsjij*, *Morjak Zapoljarja* og *Sovjetskaja Petsjenga*. Materialet er innsamlet ved det statlige universale vitenskapelige fylkesbiblioteket i Murmansk (MGOUNB). Avisene fra denne perioden er ikke lagret på mikrofilm og finnes, så vidt jeg vet, kun i originalformat og kun ved dette biblioteket. Årgangene er ikke fullstendige. Enkelte årganger fikk jeg beskjed om at ikke var fulltallige. I andre tilfeller oppdaget jeg at det gikk

---

¹³ Brundtland, G. H. *Dramatiske år 1986 – 1996*. Oslo 1998. S. 75.

¹⁴ Encyclopædia Britannica Online. Hentet 2.11.12. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/474092/Pravda>

¹⁵ Encyclopædia Britannica Online. Hentet 2.11.12 <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/298543/Izvestiya>

unormalt lenge mellom utgivelser. De utgivelsene var enten savnet, eller så var det rett og slett ikke kommet ut avis den uken. At det enkelte uker ikke ble utgitt aviser er ikke utenkelig under krigen, men jeg har ingen mulighet til å finne hva som var årsaken. Det var heller ikke gitt at avisene kom ut på en bestemt dag i uken. I noen få tilfeller var det feil rekkefølge på årgangen, eller en del av årgangen var bevart i to eksemplarer. Avisene var i noen tilfeller så ødelagte eller slitte at noen artikler var uleselige. I andre tilfeller var deler blitt avrevet av slitasje.

Fra Arkhangelsk oblast har jeg kun sett på avisen *Pravda Severa*. Avisen er regional og har vært utgitt siden 1. april 1917. I starten gikk avisen under navnet *Izvestija Arkhangelskago Soveta Rabotsjikh i Soldatatskikh Deputatov*. I 1920 ble avisen «bolsjevistisk». Avisen hadde som mål «å være seg et organ for arbeiderklassen, soldatene og matrosene».¹⁶ *Pravda Severa* finnes i original papirutgave og på mikrofilm på Arkhangelsk fylkes vitenskapelige bibliotek (AONB, som bærer N. A. Dobroljubovs navn). Avisen hadde i årene 1943 – 1947 fullformat med to ark, til sammen fire sider. Unntaket er 1945, da ble avisen i hovedsak utgitt i tabloidformat. I *Pravda Severa*, som i avisene fra Murmansk, er det mulig at det mangler enkelte utgivelser fra hver årgang. Spesielt 1945 årgangen ga inntrykk av å være mangelfull. En forklaring kan være at avisen ikke ble utgitt like regelmessig som det er forventet i fredstid. Da materialet til denne oppgaven skulle samles inn i Arkhangelsk befant mikrofilmene fra avisen *Pravda Severa* fram til 1950 seg i Moskva. Av den grunn er det også fra *Pravda Severa* kun benyttet de originale avisene. 1945 årgangen befant seg på Arkhangelsk oblasts statlige arkiv, avdeling sosial-politisk historie. Disse årgangene skal til vanlig også være i mikrofilmformat på biblioteket i Arkhangelsk. Det viste seg derimot at mikrofilmene med *Pravda Severa* frem til 1950 var sent til Moskva i den perioden jeg var i Arkhangelsk. Jeg har derfor kun benyttet meg originalavisene. Ulempen er at det ble vanskeligere å ta kopi av materialet. Slik at alle funnen mine er dokumentert med private bilder, og noen få kopier. Kopi av artiklene ved hjelp av kopimaskin var kun tillatt på biblioteket i Murmansk, mot betaling. På biblioteket i Arkhangelsk var det kun tillatt å ta bilder.

1.3 Bruk av aviser som kilder og kildeproblematikk

Aviser var før fjernsynets og radioens inntog den viktigste kilden til nyheter. Radioen var under andre verdenskrig kommet og man hadde rikskringkasting i Norge. Avisene var

---

¹⁶ Novoselov, A. og Domorosjtsjenov S. «*Pravda Severa*»: 90 let s TSJitatelem. Arkhangelsk 2007. S. 6 – 7.

absolutt viktig i Sovjetunionen. Lokalaviser var det over alt. Avisene var ikke det eneste mediet som formidlet nyheter. Det er derimot noe annet med det trykte mediet. Som Repnevskij sier i sin artikkel, så er det noe mer konkret med det trykte, fordi at man kan sitte med beviset i hånden.¹⁷ Det er av den grunn at det er aviser som er benyttet i denne undersøkelsen. Nedenfor vil jeg gå inn på problematikken rundt det å benytte seg av aviser som kilder.

1.3.1 Aviser som historiske kilder

Knut Kjeldstadli forklarer i sin bok om innføring i historiefaget, at alt materiale fra fortiden kan brukes som levninger. Det vil si at kilden er det han kaller en puslebit som man kan bruke for å forsøke å gjenskape det puslespillet som denne biten inngikk i. På den måten kan man fortelle noe om opphavspersonen og til miljøet rundt opphavspersonen. Avisartikler er en levning. Men de er også beretninger på noe som har skjedd. Kjeldstadli beskriver det å bruke en kilde som beretning, som å lese arbeidet til en eldre kollega. Man er bundet til denne eldre kollegaens muligheter og vilje til å beskrive virkeligheten riktig.¹⁸ Når det kommer til land med sterk statlig styring, vil ofte både mulighetene og viljen til å gjengi virkeligheten riktig være begrenset. Mulighetene kan begrenses ved man ikke har tilgang på korrekte faktaopplysninger. Viljen kan begrenses ved bruk av direkte trusler og uuttalte trusler, som i begge tilfeller kan fremme selvsensur. Det vil i aller høyeste grad være tilfelle i kildene som er undersøkt i denne oppgaven.

Avisartikler vil som en beretning kunne gjengi det som har skjedd. Samtidig kan avisene velge å ikke publisere alle hendelser. Avisene kan også velge hvilke artikler som skal få mer eller mindre oppmerksomhet. Tidligere hadde aviser ofte en politisk tilhørighet som kunne farge artiklene og som avgjorde hvilke forfattere som slapp til. I land med sterk statsstyring vil det ofte finnes monopolistisk kontroll over media og ofte offisiell sensur. I disse tilfellene er det klart at media i hovedsak jobber for å styrke eliten. I motsetning til land med større grad av ytringsfrihet, er propagandaen her veldig synlig.¹⁹ I de sovjetiske avisene kom det til uttrykk ved hjelp av store bilder i avisene. Bildene var av sterke menn og kvinner i arbeid, med kommunistiske slagord i bildeteksten.

---

¹⁷ Repnevskij, A. 2009 S. 292.

¹⁸ Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikkje kva den en gang var*. Oslo 2007. S. 170 – 174.

¹⁹ Herman, E. S. og Chomsky, N. *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*. New York 1988. S. 1

Aviser kan utmerket godt brukes som beretninger. Avisene kan på mange måter lettest hjelpe til med å finne informasjon om en hendelse. I tillegg til å fortelle om de faktiske hendelsene, kan avisene legge fram en eventuell diskusjon rundt hendelsen. I avisene vil det, dersom det skulle være større feil i teksten, komme reaksjoner på det.²⁰ Foruten å bruke avisene som beretninger kan man se på de ulike artiklene som levninger. Det kan være å bruke avisen for å se hvordan avisen stiller seg politisk, og finne ut hvilke strømninger som er i samfunnet ved å se på hva som tas opp i avisen. Slik som Tjelmeland beskriver det, et speil for mer allmenne holdninger i samfunnet.²¹ Hvorvidt det er mulig i Sovjetunionen i perioden 1943 – 1948 er derimot muligheten til å diskutere og komme uttalelser mot styresmakten begrenset. De sovjetiske avisene i en annen posisjon enn det vi mener å ha i Norge, en fri presse. Det er også derfor jeg har valgt den helt første tiden etter andre verdenskrig.

En viktig del i granskningen av kilder er å spørre seg selv hvilken type kilder det dreier seg om. Hvilken karakter har de. Hadde opphavsmennene et formål med denne kilden. Og under hvile omstendigheter ble den skrevet. Disse spørsmålene vil være essensielle for å kunne få en forståelse av kildens funksjon.²² I denne oppgaven er det artikler fra sovjetiske aviser som kommer til å være hovedkildene. Det å bruke avisartikler som beretninger eller som levninger er ikke helt uproblematisk, selv om det er en bra måte å ta pulsen på samfunnet på. Det er i avisene man kan få innblikk i hva som ble debattert og hva som rørte seg i datidens samfunn. Det er også viktig å ta i betraktning at avisene er skrevet for å nå mange. Å bruke aviser som historiske kilder blir vanskelig om man ikke tar med det faktum at innholdet preges av hva forfatteren bak ønsket å formidle. Samtidens normer, og hva som er akseptabelt å uttrykke offentlig, vil også styre innholdet i noen grad. Det er derfor heller ikke fritt for at avisene kan brukes til å spre meninger og holdninger. Avisene var tross alt det viktigste redskapet, før tv ble allemannseie, til å bringe ut informasjon, og dermed påvirke folk.²³

Påvirkningsevnen som avisene kan ha på folk, betyr at det kan være i styresmaktenes interesse å kontrollere dem. Det er en kjent teknikk fra flere diktatoriske styresett. Sovjetunionen under Stalin var ikke noe unntak. På den andre siden så hadde nok ikke Stalin selv mulighet til å kontrollstyre alle regionalavisene. Det er heller ikke sikkert at det var nødvendig. Etter terroren som ble utført på 1930-tallet, er det mer trolig at det var stor grad av selvsensur.

---

²⁰ Tjelmeland, H. 2004. Aviser som historisk kilde. *Pressehistoriske skrifter*, 1(3), S. 115

²¹ Tjelmeland, H. 2004. S. 121

²² Kjeldstadli, K. 2007. S. 176

²³ Kaldal, I. *Historisk forskning, forståing og forteljing*, Oslo 2003. S.52.

I Sovjetunionen var media en del av den statlige institusjonen. Dens hovedfunksjon var å spre partipolitikk, samt utdanne massene. I stor grad var tekstene retorisk strukturert, likt religiøse tekster, med uttalelser som ikke oppfordret eller var ment til diskusjon. Dette kan gjøre selve analysen av hvilken holdning artikkelen inneholder problematisk. Sannheten i tekstene ble fremstilt som objektive og det var underforstått at leserne bare skulle akseptere uttalelsene.²⁴ Øverste leder var Josef Stalin, og det var reell risiko for å bli straffet om man kom med uttalelser som kunne anses som regimekritiske. Ønsket folk da å ytre sine meninger? Kan jeg forvente å finne samfunnets holdninger i området? Avisene bærer ikke bare preg av hva personen som skrev artikkelen eller innlegget ønsket å formidle, men også hva som i skrivende stund var akseptabelt å uttrykke i det offentlige rom. Edward Herman og Noam Chomsky, som er meget kjente personligheter innen medieanalyse og lingvistikk, skriver i sin bok *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*, om hvordan antikommunisme kan brukes som middel for styre befolkningen. Det faktum at det å være kommunist er et noe uklart begrep, gjør at det kan trekkes frem når det passer anklageren.²⁵ Det er lett å beskyldte noen for å være kommunist. På den måten får man folk til å trø varsomt når de uttaler seg offentlig. Det er ikke vanskelig å se hvordan det var mulig å gjøre det samme i Sovjetunionen, her sett fra den andre siden, ved at ordet kommunist ble erstattet med ordet anti-kommunist eller enda mer stigmatiserende betegnelser. Det blir spesielt relevant med tanke på Stalins utrenskninger som hadde foregått i forkant av krigen.

1.4 Metode

I denne oppgaven var målet å finne ut om det er en særegen holdning i Nordvest-Russland til nabolandene deres i vest. Hovedtanken er at den geografiske nærheten til Norge gjorde at folk i de to oblastene som lå nærmest ved grensen hadde egne synspunkter på nabolandet. For å finne et eventuelt særpreg i de nordvestlige områdene vil jeg sammenligne det jeg finner i avisen i Arkhangelsk oblast, *Pravda Severa* med funnene i de fem avisene fra Murmansk oblast, *Poljarnyj Gudok*, *Zapoljarnyj Trud*, *Kirovskij Rabotsjij*, *Morjak Zapoljarja* og *Sovjetskaja Petsjenga*. På den andre siden vil jeg sammenligne funnene fra Nordvest-Russland med de to sentrale avisene, *Pravda* og *Izvestija*.

---

²⁴ Seth, Rutger Von. 2011. The language of the press in Soviet and post-Soviet Russia: Creation of the citizen role through newspaper discourse. *Journalism*, 13(1). S. 53 – 54 og 62.

²⁵ Herman, E. S. og Chomsky, N. 1988. S. 29

1.4.1 Fremgangsmåte

Jeg har valgt å starte med aviser helt tilbake fra 1943 – 1944 for å se på utviklingen av presseomtalen i Norge, eller konstatere om det finnes artikler om Norge i det hele tatt.

Avisene er satt sammen i permer. I avisene fra Murmansk oblast valgte jeg å la bibliotekets inndeling av avisene i permene styre når jeg avsluttet min lesing. De ble avsluttet i 1948. Fra Arkhangelsk oblast har jeg valgt å avslutte i 1947. Hvilke årstall jeg faktisk benytter meg av i de ulike avisene vil derfor variere noe. Men samtlige er benyttet i perioden 1944 – 1947, utenom avisen fra Petsjenga-distriktet.²⁶ Avisen i Petsjenga startet ikke opp før i 1947.

Fordi perioden jeg skal se på er relativ kort, har jeg jeg sett igjennom hele årganger av avisene fra Arkhangelsk og Murmansk oblast. Det vil si, så fremst alle eksemplarene var å finne på bibliotekene i de respektive fylkene. Hovedavisene i Sovjetunionen, *Pravda* og *Izvestija*, finnes derimot tilgjengelig i databasen East View, gjennom universitetsbiblioteket i Tromsø.²⁷ I disse avisene er det også mulig å bruke en søkemotor for å finne artikler som inneholder ulike ord. Utgangspunktet er oblastene Murmansk og Arkhangelsk. I Murmansk hadde jeg problemer med å finne artikler som omhandler Norge, eller Norden generelt, så her har jeg valgt å vurdere de fleste artiklene fra Norden som jeg kom over i min leting. Fra Arkhangelsk er det mer å hente, derfor vil jeg fra dette fylket konsentrere meg om den største avisen, *Pravda Severa*, for ikke å få en uoversiktlig materialemengde.

Jeg har derfor tenkt at jeg samtidig vil prøve å få en tidslinje med endring over tid. Fra da Sovjetunionen var en alliert mot nazistene til de gikk over til å bli en potensiell fiende for vestmaktene. Foruten å se på hvordan Norge fremstilles i pressen i Murmansk og Arkhangelsk, ønsker jeg å sammenligne det jeg finner i disse to fylkene med de to sentrale avisene fra Moskva. Ved å sammenligne det jeg finner, så ønsker jeg å se om fremstillingen i pressen er annerledes i de to fylkene som tradisjonelt har hatt tilknytning til Norge i forhold til Moskva.

1.4.2 Komparasjon

I denne oppgaven vil jeg benytte meg av det man kan kalle for en komparativ metode. Det finnes to ulike fremgangsmåter for metoden. Den maksimale overensstemmelsens metode, og den maksimale forskjells metode. I den førstnevnte metoden så ser man på undersøkelsesobjekter som er svært ulike, for så å fokusere på det som er likt, tross

---

²⁶ En russisk oblast oppdeles i ulike rajoner, med egne administrative senter, ikke så ulikt norske kommuner. Jeg har valgt å bruke navnene som er brukt på informasjonssiden www.russland.no

²⁷East View vil jeg gå nærmere inn på i kapittel 5.

ulikhetene. I den sistnevnte metoden, ser man på undersøkelsesobjekter som er nokså like, for deretter fokusere på den ene faktoren som skiller dem, til tross for likhetene.²⁸

Avisene jeg har benyttet meg av i denne oppgaven er av ulik størrelse. Det gjelder både faktisk antall sider i hver enkelt avis, utgivelsesfrekvens og opplag. Til tross for det, så er de ganske like. Europa var i krig. Krigen opptok avisleserne i de store byene, så vel som på små landsbyer. Det var under Sovjetunionen, med sterk sentralstyring. Mye av nyhetsbildet, som ikke omfattet krigen, omhandlet Moskva. Derfor vil det i denne komparasjonsoppgaven være mest hensiktsmessig å bruke den maksimale forskjells metode. Noe av formålet med undersøkelsen er jo også å finne særpreget ved avisene i nord, det vil si – det som er ulikt, tross likhetene. Ulempene ved å bruke denne metoden er at det ikke er sikkert at det er forskjeller. Det er mulig at avisene var så sterkt kontrollert at regionale forskjeller ikke kommer frem. Det kan være at graden av selvsensur var så stor at det fra redaktørens hold ble bestemt å ikke publisere noe om det som opptar oss her – i de regionale avisene, dersom det ikke allerede var publisert i Moskva. Det vil bli klart dersom det ikke kommer noen frem noen regionale forskjeller i avisene. Hvis det er mulig å finne ulikheter mellom de to nordvestlige oblastene, Murmansk og Arkhangelsk, og Moskva vil det være av stor interesse, men vil også være et interessant funn om vi ikke finner slike ulikheter.

For å få en forståelse for historiske hendelser, er det viktig å se hendelsene i lys av sin samtid. Omstendighetene som har preget samtiden må tas med i betraktning når man vil forstå hva som ligger til grunn for hendelser. Sagt med andre ord, man må kontekstualisere.²⁹ I denne oppgaven blir det derfor veldig viktig å ta i betraktning ytringsfriheten i Sovjetunionen og effekten av terroren på 1930-tallet som mange, enten direkte eller indirekte, hadde følt på kroppen. På den andre siden så må også håpet om økt samarbeid på tvers av ideologiene ha vokst i løpet av krigen, og som følge av seieren mot Nazi-Tyskland. Når man analyserer kildene, som i denne oppgaven er sovjetiske aviser fra 1943 – 1948, må man ta med i betraktning hvilke tankesett som var rådende i akkurat den perioden i Sovjetunionen. I denne oppgaven vil en god del av arbeidet bestå av å se i hvilken kontekst artiklene er kommet på trykk. I perioden 1943 – 1948 vil det berøre viktige hendelser, andre verdenskrig, seieren og etter hvert starten på den kalde krigen.

---

²⁸ Kjeldstadli, K. 2007. S. 265 – 266.

²⁹ Kaldal, I. 2003. S.72 – 73.

1.5 Tidligere forskning

Når det kommer til relasjonene mellom Norge og Russland, eller Norge og Sovjetunionen, har det blitt gjort en del forskning. Det har kanskje spesielt fra norsk side vært interesse for å studere forholdet til det enorme nabolandet, og hvilken utvikling det har vært der opp gjennom tidene. På Universitetet i Tromsø er det gjennom forskningsprosjektet *Det asymmetriske naboskap – Norge og Russland gjennom 200 år 1814–2014*, har det blitt forsket mye på det bilaterale forholdet mellom Norge og Russland.³⁰ Dette prosjektet tar for seg de diplomatiske relasjonene mellom småstaten Norge og den russiske stormakten gjennom de siste 200 årene. Tidligere har *Det asymmetriske naboskap* gitt ut konferanserapporten *Norway and Russia in the Arctic*, og det skal i 2014 komme ut et tobindsverk fra forskningsprosjektet. I 2004 kom det ut en bok som tok for seg historien mellom nasjonene enda lengre tilbake, ved å se på naboforholdet de siste 1000 årene.³¹ På bakgrunn av den lange, og forholdsvis fredelige, historien og forholdet som mellom Norge og Russland, anså jeg det i som meget sannsynlig at det selv under Den kalde krigen ville være mulig å finne spor av interesse for den andre staten i avisene. På den måten har dette forskningsprosjektet vært en bakgrunnslesning, selv om jeg ikke har benyttet meg av det direkte.

På russisk side, må Andrej V. Repnevskij sies å være en av de store navnene innfor feltet på historien om relasjonene mellom Norge og Russland. Repnevskij er professor ved Universitet i Arkhangelsk. En av hans tekster, der han har gjennomgått pressen i Arkhangelsk og dens syn på Norge i årene 1944 – 1951, er i stor grad benyttet i denne oppgaven.³² Både til bakgrunnskapitlet og til analysen av *Pravda Severa* i kapittel fire. Jeg benyttet også av hans arbeid når jeg samlet inn materialet, for å være sikker på at jeg ikke gikk glipp av noen artikler om Norge. Repnevskij har ikke kun befattet seg med denne perioden, men har sett på hvordan Norge er fremstilt i den russiske pressen, med hovedvekt på Arkhangelsk, også i andre perioder. De tekstene har jeg ikke benyttet i denne oppgaven, siden de faller utenfor min undersøkelsesperiode.

Aleksander Kan, russisk historiker. Fil.lic. fra Universitetet i Moskva, og som nå er professor emeritus ved Uppsala universitet og som har jobbet mye med skandinavisk historie, har skrevet en artikkel *Naboskap under kald krig og perestrojka: Forholdet Norge-Sovjet sett*

---

³⁰ Universitetet i Tromsø. Neighborly Asymmetry: Norway and Russia 1814-2014. Hentet 23.01.13 fra http://uit.no/ansatte/organisasjon/artikkel?p_document_id=120785&p_dimension_id=88152&p_menu=42515 Titlene på tekstene utgitt i forbindelse med prosjektet finnes i oversikten:

http://en.uit.no/publikum/prosjekter/prosjektsub?p_document_id=324508&sub_id=215860

³¹ Büchten, D., Dzjakson T., og Nielsen, J. P. *Norge - Russland; naboer gjennom 1000 år*. Scandinavian academic press. Oslo 2004.

³² Repnevskij, A. 2009.

fra Moskva.³³ Også denne teksten er mye brukt som bakgrunnslesning og for å få en forståelse på hvordan Norge har blitt sett på gjennom russiske øyne. Her er det sett en del på hvordan Norge fremstår i pressen i Moskva

Fra russisk side har, foruten Repnevskij, Mikhail N. Suprun som er professor ved universitet i Arkhangelsk, skrevet mye om norsk-sovjetiske relasjoner. Suprun er en av forfatterne bak en bok om frigjøringen i Finnmark.³⁴ I 1996 kom det en bok som heter *Frykt og Forventning*³⁵ med Jens Petter Nielsen og Vladislav I. Goldin, fra henholdsvis universitetet i Tromsø og Universitetet i Arkhangelsk, som redaktører. Boken er en artikkelsamling som tar for seg forholdet mellom Norge og Russland/Sovjetunionen fra hovedsakelig første halvdel av 1900-tallet og med artikler som handler om grensetraktene mellom statene. I denne boken har blant annet Suprun og Repnevskij bidratt med forskning. De to sistnevnte bøkene har vært vitale i kapittel 2, bakgrunnskapitlet.

Ovenfor er det nevnt flere eksempler på forskning på forholdet mellom Norge og Russland. Undersøkelser som er ute etter å se på hvordan Norge fremstilles i pressen i Nordvest-Russland og grensetraktene i forhold til Moskva har jeg ikke klart å spore opp. Verken på norsk eller russisk side. Nettopp fordi det ikke er noe forskning på dette området har jeg valgt å belyse det.

1.6 Disposisjon

Kapittel to vil gi en bakgrunn for situasjonen i Europa på 40-tallet. For å forstå hvilke forutsetninger som lå bak journalistenes muligheter til å publisere artikler i avisene på 40-tallet, må man vite hvordan situasjonen var i samtiden. Det er spesielt viktig, for å kunne beregne graden av selvsensur i de sovjetiske avisene.

I kapittel tre vil jeg se på de ulike avisene fra Murmansk oblast. Rekkefølgen av avisene vil bli etter hvor avisene har tilhørighet i regionen. Jeg vil starte med de områdene som ligger nærmest grensen til Finland og Norge. Deretter vil jeg se på de avisene som geografisk sett ligger lengre unna Sovjetunionens riksgrensen til Finland og Norge.

I kapittel fire vil jeg ta for meg Arkhangelsk oblast. Fra denne regionen vil jeg kun benytte meg av *Pravda Severa* som er større i både format og dekning enn avisene fra

---

³³ Kan, Aleksander. *Naboskap under kald krig og perestrojka: Forholdet Norge-Sovjet sett fra Moskva*. 1988.

³⁴ Gorter, A. A., Gorter, W.T, Suprun, M.N. *Frigjøringen av Øst-Finnmark 1944 – 1945/ Освобождение Восточного Финнмарка, 1944 – 1945*. 2005.

³⁵ Goldin, V. I. og Nielsen, J. P. (red.) *Frykt og Forventning. Russland og Norge i det 20. århundre*. 1996.

Murmansk. Med dekning mener jeg at den ikke bare tar opp lokale nyheter fra byen Arkhangelsk, men også nyheter fra hele oblasten.

I kapittel fem vil jeg ta for meg de to sentrale avisene, *Pravda* og *Izvestija*. Hensikten min er altså å sammenligne hva som ble omtalt i de sentrale avisene med det som er omtalt i de regionale avisene i Nord-Russland. Jeg ønsker å finne ut om det er saker fra Norge som ikke blir omtalt i sentrale avisene, som de regionale avisene tar opp. Jeg ønsker også å se hvorvidt det er mulig å finne saker relatert til Norge i fra avisene i Murmansk og Arkhangelsk som ikke er kommet med i *Pravda* og *Izvestija*.

Til slutt vil jeg i kapittel seks sammenligne og analysere det jeg har kommet frem til i kapittel tre, fire og fem, for å se om jeg kan konkludere med at det fantes en særegen holdning til Norge i Nordvest-Russland, eller ikke.

Kapittel 2 – Bakgrunn

2.1 Innledning

Det er den internasjonale situasjonen som den andre verdenskrig. Fra et russisk perspektiv så blir krigen ofte omtalt som Den store fedrelandskrigen. Fedrelandskrigen omfatter kampene på østfronten mellom 1941 – 1945. For finnene blir krigen ofte delt opp i to. Vinterkrigen 1939 – 1940, mellom Finland og Sovjetunionen. Vinterkrigen blir gjerne kalt den sovjet-finske krigen i Russland. Fortsettelseskrigen 1941 – 1944, som også var mellom Finland og Sovjetunionen. Det er i alle tilfeller krigen eller krigene frem til 1945 som danner bakteppe for oppgaven. Krigen hadde tvunget frem et samarbeid på tvers av grensene for å få stoppet Hitlers terror. Et samarbeid som i hvert fall et lite øyeblikk virket å føre til mer tillit og forståelse over grensene mellom øst og vest, til tross for ideologiske motsetninger.

2.2 Andre verdenskrig

For å få på plass rammene rundt Nord-Norge og Sovjetunionen i andre halvdel av 1940-tallet så vil jeg begynne med å se på situasjonen i verden på begynnelsen av 1940-tallet.

Andre verdenskrig startet i september 1939, med angrep på Polen av Tyskland og påfølgende krigserklæringer fra Storbritannia og Frankrike. I Sovjetunionen startet ikke krigen i 1939. I 1939 undertegnet Sovjetunionen og Tyskland en ikke-angrepsavtale, samtidig som det ble gjort forsøk på å danne en avtale rettet mot Tyskland mellom Sovjetunionen, Storbritannia og Frankrike. Ikke-angrepsavtalen var fra sovjetisk siden ment å sikre dem mot invasjon fra Hitlers styrker og skaffe dem en buffersone mellom Sovjetunionen og de områdene tyskerne ønsket å okkupere. Det er lite sannsynlig at Stalin hadde noe tro på at Tyskland ville la Sovjetunionen være i fred, han anså avtalen som en utsettelse av det uunngåelige. På den måten fikk Stalin bedre tid til å ruste opp hæren. Avtalen skulle også vise seg ikke være verdt papiret den var skrevet på. Den 22. juni 1941 angrep Tyskland Sovjetunionen.³⁶ Fram mot februar i 1943 var Tyskland mest på offensiven, men etter nederlaget i Stalingrad gikk det nå i favør av Den røde arme. Krigen i Europa ender natten til den 9. mai 1945 da Tyskland overgir seg betingelsesløst.³⁷ I tillegg til krigen i Europa var der en separat krig mellom Finland og Sovjetunionen, vinterkrigen i 1939 – 1940. I 1940

---

³⁶ Egge, Å. 2002. S 195 – 196

³⁷ Opeide, G. *Russisk Historie, frå Rjurik til Gorbatsjov. Fakta og resonnement.* Oslo 2009. S. 192 – 193

opprettet Finland et nærmere forhold med Tyskland, og etter det tyske angrepet på Sovjetunionen 22. juni 1941 gikk Finland inn på tysk side av krigen, mens Sovjetunionen ble med på de alliertes side.³⁸

I 1943 var det blitt sannsynlig med en separat finsk-sovjetisk fred. Dette muliggjorde at Den røde arme ble den første av allierte styrker til å gå inn i Norge. En separatfred var også antatt å bety at man gikk tilbake til grensene fra før 1920 i Finland. Det betydde for Norge at vi ville få tilbake Russland, da Sovjetunionen, som nabo i nordøst. I januar 1944 kom det indikasjoner på at russerne faktisk kunne avansere hurtig inn i Norge, for så å være hjelpelige med å frigjøre Norge fra tyskerne. Så fort gikk det allikevel ikke, mye på grunn av finnenes stahet og gjenopptatte kamper i juni/juli 1944. Ikke før i september 1944 trekker Finland seg, som lenge forventet, ut av krigen med Sovjetunionen.³⁹

I forbindelse med fredsavtalen mellom Finland og Sovjetunionen, hadde Norge og Sovjetunionen skrevet under en avtale om hvordan en befrielse av deler av Norge skulle administreres. Den røde arme skulle gå over den nå norsk-sovjetiske grensen og videre til Kirkenes. I tillegg til Den røde armeen, deltok det i noen tilfeller soldater og offiserer som var befridd fra tyske fangeleirer i den norske motstandsbevegelsen mot tyskerne.⁴⁰ Nå kunne russerne rette styrken sin mot tyskerne som hadde fronten i nord og den 7. oktober går de på med store styrker mot tyskerne langs kysten vest for Murmansk. Den 18. oktober samme år går de russiske styrkene over den norske grensa.⁴¹ Vi skal se at i disse hendelsene kommer til å bli skrevet om i flere av avisene som er undersøkt.

2.2.1 Samarbeidet mellom de allierte i krigen.

Samarbeidet som skjedde under krigen var altså ikke helt frivillig. Det kan se ut som at Stalin var villig å vente med å delta i krigen til det ble ytterst nødvendig, på bekostning av Storbritannia som i starten kjempet alene. USA kom inn i krigen først i slutten av 1941 etter angrep på Pearl Harbor. Stalin på sin side ønsket i 1942 en front på vestsiden for å få en avlaste Den røde arme på østfronten. Det ble utsatt gjentatte ganger av vestmaktene og en andre front kom først i 1944. Det gjorde Stalin villig til å tro at vestmaktene vurderte en separatfred med Tyskland.⁴² Den gjensidige tregheten med å komme hverandre til unnsetning

---

³⁸ Store Norske Leksikon. Finlands historie. (23.4.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: http://snl.no/Finlands_historie

³⁹ Udgaard, N. M. 1973. S 55 – 63.

⁴⁰ Kan, A. 1988. S 10.

⁴¹ Udgaard, N. M. 1973. S 55 – 63.

⁴² Egge, Å. 2002. S 195 – 201.

i kampen mot Tyskland kan ha spilt en rolle for at seiersmaktene ikke hadde full tillitt til samarbeidspartene.

Enigheten om å bistå hverandre med all mulig hjelp mellom de allierte hadde slått sprekker før krigen var slutt. Fram til krigens slutt hadde England og USA sendt store mengder med forsyninger, våpen og transportmidler til Sovjetunionen via Murmansk, Arkhangelsk og Vladivostok. Stalin, med Den røde armes posisjon på østfronten, sto i en særstilling når det kom til å fremme krav. Da alle tegn begynte å tyde på at Tyskland kom til å bli den tapende part i krigen, og de allierte skulle komme seirende fra krigen, begynte også diskusjonen om hvordan verden skulle ordnes etter krigens slutt. På Jalta i februar i 1945 kunne Stalin forvente å få aksept for sine krav ettersom Den røde arme presset de tyske troppene lengre og lengre vestover. Mange historikere mener at det allerede på dette toppmøtet på Jalta ble lagt et grunnlag for den kalde krigen.⁴³ Hvis det er tilfelle, skulle man tro at det var få artikler om samarbeid med vestmaktene i den sovjetiske pressen.

Stalin var overbevist om at det i fremtiden ville være en overhengende trussel om tysk revansje. Stalin nå interessert i å sikre seg kontroll. Det ble lagt frem krav om at områdene øst for Curzon-linjen skulle tilbake til Sovjetunionen. Området ble avstått av bolsjevikene etter første verdenskrig. Krav om at regjeringen i Polen skulle være pro-sovjetisk ble også lagt frem. Amerikanerne hadde i utgangspunktet også gått med på at regjeringen i Polen skulle ha en dominerende kommunistisk representasjon. De gikk med på det under forutsetningen om frie valg, men løftene om frie valg var svevende og viste seg ikke å bli oppfylte.⁴⁴ Kort fortalt var det snevet av velvilje som Stalin hadde fått opparbeidet, raskt forsvunnet. Tvilen kom nok allerede på denne Jalta-konferansen, der han tross alt fikk innvilget sine krav. Antakelig fordi Stalin satt med de beste kortene på tampen av krigen. Ved utgangen av 1945 var det lite, om noe, velvilje til Sovjetunionen igjen å spore hos de allierte.

2.2.2 Fra varm til kald krig

Rett etter at krigen var over var stemningen i Europa euforisk. Med freden kom også forventningene og håpet om forsoning på tvers av de ideologiske grensene. Det var det motsatte som skjedde. I Sovjet ønsket de ikke liberalisering, og tilstrammingen som kom etter hvert ble kanskje strammere enn det var før krigen.⁴⁵ På et høyere politisk plan var ikke alt like euforisk. Det ble allerede mens Franklin D. Roosevelt var president i USA, altså før

---

⁴³ Opeide, G. 2009. S. 193 – 194 og 197.

⁴⁴ Tjelmeland, H. *Den kalde krigen*. 2006. S. 27 – 28.

⁴⁵ Opeide, G. 2009. S. 197.

krigens slutt, bestemt at graden av støtte til Sovjetunionen var avhengig av den politikken Stalin valgte å føre. I de to årene etter krigen ble det mer og mer tydelig at de landene i Øst-Europa som ikke førte politikk forenlig med amerikanske interesser, fikk lite eller ingen økonomisk støtte fra USA. I 1946 ble støtten til «brobyggerlandet» Tsjekkoslovakia brått stoppet. Det kom også klager på de andre vestlige brobyggerlandene, som de skandinaviske landene, derimot var det aldri snakk om kutte støtte til landene som allerede deltok i Marshallplanen.⁴⁶ Det vil komme fra i mine undersøkelser at Marshallplanen ikke ble godt mottatt i Sovjetunionen og er med på å skape avstand mellom øst og vest.

2.3 Norsk-sovjetiske relasjoner

Aleksander Kan tar i sin rapport om forholdet mellom Norge og Sovjetunionen opp de ulike positive momentene i relasjonen mellom nasjonene fra tsartiden og over til sovjettiden. Han fremhever i rapporten en artikkel i tidsskriftet «Novoje vremja» (Ny tid) som det absolutte høydepunktet av velvilje i den sovjetiske pressen. Dette tidsskriftet var det eneste som på denne tiden skrev om internasjonal politikk. Artikkelen kom sommeren 1945 etter Hitlers kapitulasjon, og har tittelen *Norge i går og i dag*. Artikkelen, som er skrevet av en M. Mikhailov, tok opp norsk politikk, og han omtaler Gerhardsen i positive ordelag. Det kommer fram at han fordømmer synet til dem på den norske høyresiden, som mente at kommunister ikke burde få sitte regjeringen. Forfatteren understreker i artikkelen hvor viktig det var for Norge å ha et godt forhold til Sovjetunionen.⁴⁷

Når det kommer til relasjoner mellom Norge og Russland blir det ofte bemerket at det, i det meste av vår felles historie, alltid har vært et godt forhold mellom Norge og Russland. Selv om forholdet mellom statene har ikke alltid vært like godt. Den mest anstrengte perioden mellom Norge og Russland vil kunne påstås å være da Norge måtte forholde seg til Russland som en del av Sovjetunionen. Særlig siden stormaktspolitikken mellom Sovjetunionen og USA la begrensninger også på Norge. Allerede under krigen, hevdet Norges ambassadør i Sovjetunionen, Rolf Otto Andvord at det til tider har vært vanskelig å bygge opp gode relasjoner. Andvord var ambassadør mellom 1942 og 1946.⁴⁸ Han mente at det hang sammen med sovjetledelsens gamle mistenksomhet ovenfor utenverdenen. Det kommer frem i et brev til utenriksminister Trygve Lie i mai i 1943. Likevel trodde Andvord at det sovjetiske folket

---

⁴⁶ Lundestad, G. *Øst, Vest, Nord, Sør – Hovedlinjer I internasjonal politikk etter 1945*. 2007. S 27 – 28.

⁴⁷ Kan, A. 1988. S 11.

⁴⁸ Rolf Otto Andvord. () I Store norske leksikon. Hentet fra: http://snl.no/Rolf_Otto_Andvord 15.2.13

følte at endringer var på gang, som i fremtiden skulle gjøre at omgang med utenomverdenen ville bli friere og mer naturlig.⁴⁹

16. mai 1944 kommer Norge og Sovjetunionen til en overenskomst om hvordan det juridiske og administrative skulle løses i forbindelse med en eventuell befrielse av Norge ved hjelp av sovjetiske styrker. Avtalen kom omtrent en måned etter at Lie sa at det hadde vært ønskelig med en avtale før en eventuell aksjon.⁵⁰ En aksjon ville ikke være aktuell før Finland hadde trukket seg ut av krigen, og det skjedde derfor ikke noe med det første. Med en våpenstillstandsavtale mellom Sovjetunionen og Finland den 19. september i 1944 fikk Norge igjen felles grense med Russland. Ambassadør Andvord nevner i et brev til Lie at han mente det hadde vært lettere for Norge å forholde seg til Sovjetunionen så lenge Finland lå imellom. Da han skrev dette brevet i slutten av september i 1944 hevdet han, at samarbeidet vil gå lettere framover, til tross for at Sovjetunionen ikke kommer til å bli den letteste naboen å forholde seg til.⁵¹

Saker som at Norge søker medlemskap i en forsvarsallianse, som i dokumentene fra 1940-tallet refereres til som transatlantisk forsvarssystem, og Spitsbergenspørsmålet er blant det som tas opp i 1944. Begge sakene ble tatt opp mellom Lie og Vjatsjeslav Molotov, Sovjetunionens daværende utenriksminister, i november dette året. I et referat fra et møte mellom Lie og Molotov den 12. november kommer det fram at Lie ønsker å få klarlagt hvordan Sovjet vil forholde seg til at Norge eventuelt blir medlem av et forsvarssystem. Det virker derimot som om Molotov på dette tidspunktet er mer opptatt av å diskutere Svalbard, og tar opp hvordan Russland ble utelatt i Paris-konvensjonen i 1920. Molotov går faktisk så langt som å hevde at konvensjonen bør oppheves og at Bjørnøya bør bli sovjetisk. Svalbardarkipelet derimot bør i følge Molotov eies av begge landene, Norge og Sovjetunionen, som et kondominium. I følge Lie sine notater var det i utgangspunktet et ganske dramatisk møte, men det endte hjertelig fordi Lie selv og Andvord forholdt seg rolige.⁵² Den 9. april 1945 la den norske regjeringen frem et forslag til en norsk-sovjetisk felleserklæring om Svalbard.⁵³ Til den norske regjeringens store glede, om også forbauselse, holdt Sovjetunionen seg etter dette tause om saken frem til sommeren 1946. Men da var Norges stilling endret, regjeringen var kommet tilbake på norsk jord, og hadde fått befestet de tette bånd til USA og Storbritannia som var kommet til under krigen. Det endte med at

---

⁴⁹ Holtsmark S. G (red.): *Norge og Sovjetunionen 1917 1955. En utenrikspolitisk dokumentasjon*. 1995. S.316.

⁵⁰ Holtsmark, S. G (red.). 1995. S.324 – 327.

⁵¹ Holtsmark, S. G (red.). 1995. S.328 – 329.

⁵² Holtsmark S. G. (red.). 1995. S.340 – 346.

⁵³ Holtsmark S. G (red.). 1995. S.355

Stortinget i februar i 1947 vedtok å si nei til å forhandle med Sovjetunionen basert på forslaget som var blitt oversendt den 9. april 1945.⁵⁴

Etter at krigen var vunnet av de allierte var det ikke bare fryd og gammen mellom Sovjetunionen og de andre allierte landene. Hvilke rettigheter og fullmakter de ulike allierte styrkene hadde, var ikke helt avklart. Den røde arme var den eneste av de alliertes styrker i Øst-Finnmark. I Tromsø-området derimot var det en god del engelske tropper. Sjefen for den sovjetiske marinestaben klagde på at det gikk for sakte med å samle opp og få sendt hjem tyskerne. Representanter fra Den røde arme i Tromsø som skulle samle inn tyske operative dokumenter, som kunne være av interesse for de sovjetiske styresmaktene hadde også vært resultatløse fordi den lokale norske militære ledelsen ikke ville overlevere slike dokumenter, til andre enn engelskmennene. Dette opplevdes urettferdig, da engelskmennene først var kommet til Norge etter den tyske kapitulasjonen, mens sovjetiske styrke hadde vært med å befri Nord-Norge.⁵⁵ Samtidig var det mange sovjetiske krigsfanger i Norge, bare i Tromsø-området var det opp mot 45000 i følge viseutenrikskommissær S. A. Lozovskij sitt notat til utenrikskommissær Molotov i juni 1945.⁵⁶

Internt i generalstaben i Den røde arme ble det tatt opp hvordan man skulle kreve kompensasjon for de militære aksjonene som ble utført etter norske interesser. Det for eksempel utgiftene ved å sende en bataljon inn i Øst-Finnmark. De kom fram til et forslag om å ha styrker på norsk jord, enten til leie, eller at norsk land ble avstått til Sovjetunionen. Det ble også lagt opp at penger eller varer var et alternativ for kompensasjon, men at dette ikke var de særlig gunstig for Sovjetunionen.⁵⁷ Men det ble aldri aktuelt for sovjetiske myndigheter å fremme slike krav ovenfor Norge, og Bjørnøya og Spitsbergen er, som kjent, under norsk styre. Molotov sine ønsker ble, etter at den norske regjeringen fikk litt pusterom, tilbakevist. De viser at det ikke bare var vennskapelighet og fordragelighet mellom Norge og Sovjetunionen, til tross for at sovjetiske tropper hjalp oss ut av krigen med Tyskland.

2.4 Norges forhold til Sovjetunionen

Rett etter krigen så var det som nevnt tidligere en euforisk tilstand i Norge. Både russerne og amerikanerne sto høyt i kurs i 1945. Det norske undervisningsrådet med rektor

---

⁵⁴ Holtsmark, S. G. *Ekspansjonisme eller forsvar av status quo? Sovjetisk Svalbard-politikk 1939-1953*. 1996. S. 200.

⁵⁵ Frigjøringen av Nord-Norge er en vanlig betegnelse, spesielt i Russland. Men Den røde arme frigjorde kun området øst for Tana Bru i Finnmark.

⁵⁶ Holtsmark S. G (red.). 1995. S.356.

⁵⁷ Holtsmark, S. G (red.). 1995. S.360 – 362.

Kaare Fostervoll i spissen, gikk inn for å innføre russisk språk i skolen. Noen gikk så langt at de påsto at det burde erstattes latin i høyere skole. Kong Haakon, i sin tale til de allierte 2. juli 1945, hyllet ikke bare Den røde arme, men også hele det sovjetiske folk. Skepsisen fra 1930-årene var borte. Frigjøringen av Finnmark var det synlige beviset på at Sovjetunionen var en alliert og hadde vært med å befri landet fra nazistene.⁵⁸

Russiske styrker ble altså det som ble avgjørende for frigjøringa av Øst-Finnmark. Men tradisjonell hemmelighetsfullhet hos den sovjetiske regjeringa og mangel på presis informasjon gjorde at nordmennene følte økende usikkerhet og en form for politisk press. Det blir ikke bedre når Molotov fremmer ønsker om større sovjetisk innflytelse på Svalbard. Da spesielt Bjørnøya og Svalbardarkipelet.⁵⁹ Som Kan også tar opp i sin rapport fra 1988 er det lite av de sovjetiske militæroperasjonene og motstandsarbeid fra de sovjetiske krigsfanger som er kommet frem ettertidens memoarer.⁶⁰ Så selv om stemningen var aldri så optimistisk rett etter krigen, og de som bodde i grensetraktene i Finnmark var aldri så vennliginnstilte til både Sovjetunionen og kommunister så var det storpolitikk mellom seiersmaktene som bestemte det politiske miljøet også i Norge.

2.5 Sovjetunionens forhold til Vesten

Etterkrigstidens utenrikspolitikk kan kanskje best beskrives som en nullsum politikk, sikkerhet for en stat skapte fort usikkerhet for en annen stat. Det gjaldt i stor grad for nabostatene som ikke skulle få muligheten til utgjøre en trussel. Polen skulle som nevnt ovenfor ikke få bli muligheten til å bli en inngangsportal for Tyskland. Derfor krevde Sovjetunionen en kommunistisk regjering i Polen. Til vestmaktene forholdt Stalin seg, i beste fall, reservert. Det var kun ved svært sjeldne tilfeller at Stalin kunne gi ros til vestlige styresmakter. Et av de få tilfellene er i 1944 hvor Stalin strekker seg langt i rose det tiltaket som ble gjort for å hjelpe den røde arme ved å etablere den andre front i Normandie. I den forbindelsen publiserte avisen *Pravda* en artikkel med oversikt i tall over hvor mye hjelp Sovjetunionen har mottatt fra Vesten. Hjerteligheten i forbindelse med den hjelpen som Vesten bidro med skulle ikke vare. Allerede i mars – april i 1945 beskylder Stalin vestmaktene for å inngå en separاتفred med Italia, og at det ga Tyskland muligheten til å sende soldater til østfronten gjennom Italia. I august i 1945, bare fire måneder etter krigens

---

⁵⁸ Ustvedt, Y. 1990. S. 70 – 72.

⁵⁹ Udgaard, N. M. 1973. S 67 – 68.

⁶⁰ Kan, A. 1988. S 11.

slutt, begynte Kreml å ta åpent opp at Sovjetunionen ikke kunne ta freden for gitt. Årvåkenheten måtte opprettholdes, og allerede i 1945 kom det angrep på kapitalismen.⁶¹

---

⁶¹ Lundestad, G. 2007. S 43 – 44.

Kapittel 3 – Murmansk oblast

3.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg analysere materialet i avisene fra Murmansk oblast. Til sammen har jeg samlet inn materiale fra fem aviser i oblasten, i perioden 1944 til våren 1948. Avisene jeg har benyttet meg av, er utgitt i ulike deler av oblasten, fra helt opp mot norskegrensen til steder som byen Kirovsk, som ligger mer sentralt i regionen. Det jeg ønsker å se på er om avisene tar opp saker som nevner Norge, eller Norden. Jeg vil også se om det gjennom leserbrev kommer frem en holdning til utlandet. I dag finner man mange leserbrev som uttrykker skribentens holdning til andre land. Dagens situasjon i Norge med ytringsfrihet kan selvfølgelig ikke automatisk overføres til Sovjetunionen på 1940-tallet. Men jeg tror det kan være mulig å se hvor fritt man kunne uttrykke seg, ved å se på innholdet i leserbrevene. Så selv om de ikke inneholder noe om Norden, kan de gi en pekepinn på hvor stor grad av ytringsfrihet det var. Siden jeg har med fem aviser, er det også mulig å se om det finnes et skille mellom avisene innad i oblasten. Det er derfor jeg har også valgt aviser fra steder som er lengre unna riksgrensen. Se kartet under.⁶²

Kart over Murmansk oblast

Kilde: www.russland.no

⁶² Kartet er fra www.russland.no. Hentet 27.4.2013. http://russland.no/russland/kart/murmansk_fylke/distrikter/.

3.2 Forholdene på Kolahalvøya

I 1944 ble Petsjenga-distriktet igjen en del av Russland og Sovjetunionen. I årene 1920 – 1944 hadde området vært finsk, under navnet Petsamo. Overtakelsen gjorde at Norge og Sovjetunionen igjen fikk felles grense etter 24 år. Petsjenga-distriktet helt nordvest i Murmansk oblast, på Kolahalvøya. På Kolahalvøya har det bestandig vært samiske bosetninger. Fram til 1930-tallet ble det i Sovjetunionen i stor grad godtatt den tradisjonelle levemåten til samene. Men fra og med 1929 ble det innført tvungen kollektivisering av reindriften på Kolahalvøya. Det ble gjort forsøk for å få befolkningen bofast. Det ble også sagt at nasjonale ledere skulle fås frem og få de inn i styringsarbeid. Men det ble motarbeidet og så godt som alle medlemmer av intelligentsiaen fra nasjonale minoriteter på Kolahalvøya døde i fengslene og leirene til NKVD.⁶³ I andre halvdel av 1930-tallet ble det storstilt forfølgelse av minoritetene som ikke ville ta del i kollektivbrukene. Graden av terror mot de nasjonale minoritetene var så alvorlig at det kan karakteriseres som folkemord. Etter andre verdenskrig hadde nordmenn og finner forsvunnet som nasjonale minoriteter, som bodde gruppevis på Kolahalvøya. Igjen var samene, komifolket og nenetserne, som måtte leve med en stadig økende grad av militarisering i området.⁶⁴ Nordmennene ble hardt rammet. Av dem ble minst femten personer skutt eller drept i fangeleirer. De fikk ikke mulighet til å bli værende i grenseområdene, men sent til andre steder i Sovjetunionen. Frem til 1940 var det overvekt av nordmenn i Tsypnavolok, et lite sted lengst øst på Fiskerhalvøya.⁶⁵

3.3 Avisene

De fem avisene er *Zapoljarnyj Trud*, *Poljarnyj Gudok*, *Kirovskij Rabotsjij*, *Morjak Zapoljarja* og *Sovjetskaja Petsjenga*.

Innholdet i avisene varierer en del etter hvilket område de er ifra. Felles for alle er at de i liten grad hadde fokus på de nordiske landene. Avisene består av ett ark i A3-format, med tekst på begge sidene. I all hovedsak er artiklene som omhandler land utenfor Sovjetunionen korte og befinner seg på side to, på baksiden av avisarket. Unntaket er når det er skrevet om en større hendelse i utlandet. Selv da får den spalteplass kun hvis hendelsen hovedsakelig omhandlet Sovjetunionen. Felles for alle avisene i Arkhangelsk og Murmansk oblast er en

---

⁶³ På norsk: Folkekommissariatet for innenrikssaker. Det var Sovjetunionens sikkerhetstjeneste og hemmelige politi fra 1934 til 1946.

⁶⁴ Kiseljov, A og Kiseljova, T. De nasjonale mindretall på Kolahalvøya og russiske myndigheters politikk ovenfor dem. I *Frykt og Forventning. Russland og Norge i det 20. århundre*. Redigert av Goldin, Vladislav I. og Nielsen, Jens Petter. Arkhangelsk 1996. S. 290 – 296.

⁶⁵ Kolanordmennene. (12.5.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: <http://snl.no/Kolanordmennene>

utenriksspalte, som kan oversettes med «Internasjonalt overblikk».⁶⁶ Spalten var å finne i alle de ulike avisene og årgangene, men ikke i hver utgivelse. I Murmansk oblast var det tre spalteforfattere som gikk igjen, men de aller fleste artiklene var undertegnet av V. Grisjanin. Hvem disse artikkelforfatterne var, har jeg ikke klart å finne ut. Alle spaltene ble ikke nødvendigvis utgitt i alle avisene. Det kan komme av at avisene ikke ble utgitt like ofte, eller på de samme dagene.

Gjennomgående i avisene er også at det var mye fokus på ideologi. Det kom ofte til uttrykk gjennom store tegninger av Stalin sammen med kommunistiske slagord, eller hyllester til partiet. Spesielt mange patriotiske artikler var det rundt nyttår og i mai, i forbindelse med 1. mai feiringen og, etter 1945, markeringen av seieren over Tyskland. Nedenfor vil jeg ta for meg avisene. Rekkefølgen er bestemt etter beliggenhet. Jeg starter derfor med distriktene som ligger nærmest riksgrensen i nordvest.

3.3.1 *Zapoljarnyj Trud*

Navnet på avisen kan oversettes til «arbeidsliv nord for polarsirkelen». Denne avisens må ikke forveksles med byen Zapoljarnyj, som ligger nært mot grensen til Norge og i Petsjenga-distriktet. Avisen har hovedkvarteret i byen Kola. Årgangene jeg har lest igjennom har lokale saker fra kola-distriktet i Murmansk oblast. Mye omtalt var saker fra et Kolkhoz, kalt Tuloma etter lakseelven i området med samme navn.⁶⁷ Fram til 1944 var det dette distriktet som var grensedistriktet lengst nord i Murmansk oblast, og lå opp mot det daværende Petsamo i Finland, området som nå heter Petsjenga.

Det viser seg derimot at artiklene i liten grad omhandler eventuell grenseproblematikk, og det som foregår i umiddelbar nærhet til distriktet. Lokale saker som blir tatt opp omhandler aller mest om det kollektive landbruksanlegget «Tuloma». Produksjonen på andre kollektive anlegg og sosiale hendelser blir også tatt opp som lokale saker. Det var en egen spalte for lokale nyheter, som rett fram het «I distriktet».⁶⁸

Leserbrev gir et innblikk i de som hendelsene som opptok befolkningen. Hvor ofte leserinnlegg ble publisert varierte i de ulike årgangene, og fra måned til måned. For eksempel var det i mai måned sjeldent leserinnlegg, men fullt opp med artikler av markeringen av arbeiderens dag rundt om Sovjetunionen. Innleggene var korte, og i avisen *Zapoljarnyj Trud* inneholdt ingen av innleggene klager på verken staten eller livsforholdene. I et innlegg i 1945

---

⁶⁶ Mezjdunarodnyj obzor.

⁶⁷ Kolkhoz er en form for kollektiv landbruksdrift.

⁶⁸ På Russisk «Po rajonu».

sender A. Jarkina inn et takkebrev for at hun og søsknene hennes ikke blir overlatt til seg selv etter at deres mor er død og faren er blitt drept på fronten i Stalingrad.⁶⁹ Dette innlegget er typisk for de få jeg fant i denne avisen.

Som forventet opptok andre verdenskrig i stor grad plass i avisen. I og med at distriktet som avisen ble utgitt i grenset opp mot Finland, og at det først i 1944 ble inngått en separatfred mellom Sovjetunionen og Finland, forventet jeg å finne artikler om situasjonen i Finland. Riktignok var det mange artikler som omhandlet Den røde arme, men svært få som omhandlet operasjoner i Finland eller Norge.

Blant artiklene fant jeg en fra 23. februar 1945, i den hylles det allmenne utdanningsprogrammet for reserver til Den røde arme.⁷⁰ I denne artikkelen blir det fortalt hvordan systemet har formet heroiske soldater som da allerede hadde tjent ved fronten. Det spesifiseres ikke hvilken front det er snakk om, og det er ingenting som antyder at det var ved grensen til Norge eller Finland. Artikkelen fortsetter med å ta opp at et hundretalls av de heroiske soldatene kom fra nærområdet, i artikkelen kalt «vårt distrikt». Det er ikke bare opplæring på hva soldater skal kunne på slagmarken, men det kommer også frem at det er viktig med politisk skoling. Dessverre, ifølge artikkelen skrevet av I. Kuznetsov, har de utilstrekkelig med politisk opplæring på disse utdanningspunktene. Han tar opp at det må bli større fokus på politisk opplæring, og mer kontroll med partiorganisasjonen. Hele artikkelen avslutter med hvor viktig det er å skjerpe oppmerksomheten omkring opplæringen av reservene, slik at man kan forsyne den heroiske røde arme med nye soldater i 1945. En måned senere, den 22. mars 1945 er det igjen en stor artikkel om behovet for å styrke kontrollen med det politiske opplæringsprogrammet. Gjennom ideologisk og politisk oppdragelse av kadrene hadde man i distriktet gjennomført et kolossalt arbeid, men kontrollen var ikke like god overalt.⁷¹

Til sammen gir artiklene inntrykk av at det var behov for større fokus på god opplæring på det ideologiske planet. De to overnevnt artiklene handler ikke om Norden i det hele tatt. Det fascinerende ved artiklene er at de skriver om Den røde arme, i avisen fra distriktet som grenset opp mot Petsjenga-distriktet. Den røde arme hadde kun fire – fem måneder tidligere krysset grensen over til Norge. Det var kun mulig fordi Finland og Sovjetunionen hadde kommet til enighet, og Petsjenga-distriktet hadde blitt russisk. Ikke noe av dette blir nevnt i det hele tatt. Det er heller ingen artikler om Den røde arme i 1944 når den

---

⁶⁹ *Zapoljarnyj Trud*, 2.8.1945.

⁷⁰ *Zapoljarnyj Trud*, 23.2.1945. Nastojtsjivo ovladevat voennym delom.

⁷¹ *Zapoljarnyj Trud*, 22.3.1945. Vysje kontrol za polititsjeskoj utsjeboj.

frigjør Finnmark. I hovedstadsavisene og i *Pravda Severa* ble det publisert kart over det området som igjen ble russisk i 1944. Dette kartet over Petsjenga mellom Kola-distriktet og Norge kom ikke på trykk i *Zapoljarnyj Trud*.

Kanskje kan man best beskrive det som en vag og indirekte hentydning til Norden når det i utenriksspalten «Internasjonalt overblikk» den 17. mai 1945 gratuleres med seieren til alle frihetselskende land. Samtidig inkluderte forfatteren av artikkelen Sovjetunionen som en del av Europa. Til tross for at mesteparten av artikkelen handlet om Stalins eksemplariske ledelse under krigen, kommer det tydelig frem at det var samarbeid med de andre demokratiske landene som førte til seieren.⁷² Verken Norge eller Norden blir eksplisitt nevnt. Det var svært få artikler som tok opp gode relasjoner mellom Sovjetunionen og vestmaktene. At de få som tross alt dukket opp sto på trykk i 1945 er vel heller ikke en tilfeldighet. Den var kun i en kort perioden etter at seieren var et faktum at artikler som positivt beskrev Vesten ble publisert. De nære nabolandene i Norden virker det som man unngikk å nevne. Det kan ha sammenheng med at det hadde vært nasjonale minoriteter fra Norge og Finland på Kolahalvøya fram til det som ofte kalles Stalins terror på 1930-tallet. Som nevnt i forrige kapittel var de norske og finske minoritetene på Kolahalvøya «forsvunnet» ved krigens oppstart. Det er mulig at den forfølgelsen som alle minoritetene gjennomgikk under terroren gjorde at avisene påla seg sterk selvsensur, og unngikk å trykke artikler som omtalte Norden.

To uker senere, den 31. mai 1945 i samme utenriksspalte, ble det likevel publisert en artikkel der Norge er nevnt. Den inneholdt kritikk av den norske behandlingen av de tyske krigsfangene. I artikkelen ble det hevdet at «flere tusen bevæpnede soldater og offiserer går fritt rundt i Norge, og at dette blir forbigått i stillhet der». Det blir tatt opp at en «rekke utenlandske aviser», uten å nevne hvilke land det er snakk om, uttrykker forargelse over dette.⁷³ Dette er den eneste direkte henvisningen til Norge jeg fant i denne avisen. Det lille som er nevnt dreide seg heller ikke om gode naboskapsrelasjoner eller forståelse på tvers av grensen. Denne artikkelen viser at dersom det en sjelden gang skulle publiseres noe om Norge, så markerte avisen avstand til hendelsene i Norge.

Etter dette var det svært lite som ble skrevet om nabolandene. De mest positive tilfellene av omtale fra nabolandene, er den positive omtalen som Stalin får i utenlandsk presse, etter hans analyse av første og andre verdenskrig ble publisert i sovjetisk presse.⁷⁴ Senere samme måned blir også feiringen av Den røde arme markert i avisen, da ble det

---

⁷² *Zapoljarnyj Trud*. 17.5.1945. Mezjdunarodnyj obzor.

⁷³ *Zapoljarnyj Trud*. 31.5.1945. Mezjdunarodnyj obzor.

⁷⁴ *Zapoljarnyj Trud*. 14.2.1946. Mezjdunarodnyj obzor.

skrevet om hvor høyt man verdsatte Den røde arme i pressen i utlandet. I samme artikkel blir krigsforbrytelsesrettssakene i Finland tatt opp. Dette er en av de svært få omtalene av nordiske land i avisen *Zapoljarnyj Trud* i 1946. I artikkelen sto det at pressen i Helsinki mente at straffen for krigsforbryterne, som gjorde at Finland havnet på tysk side i krigen, er alt for lav.⁷⁵ Alle artiklene om Norden som blir publisert handler enten om negative hendelser der, eller om hvordan Sovjetunionen blir omtalt. De fleste artiklene viser seg å være om hvordan pressen i Norden oppfatter Sovjetunionen, og selv de er det få av. Artikler som beskriver hvordan Sovjetunionen oppfattes av utenlandsk presse er det derimot mange av i *Pravda* og *Izvestija*. Alle artiklene om hvordan Sovjetunionen var oppfattet i vestlig presse er utelukkende positiv. Det var ingen artikler om eventuell negativ omtale av Sovjetunionen hadde fått i vestlig presse, som ble trykket i den sovjetiske pressen i den aktuelle perioden.

I august 1947 er det derimot svært lite i artiklene om Vesten som kan kalles positivt. Da USA og Vest-Europa ønsket et stabilt Tyskland i vekst, gjorde Sovjetunionen alvor av å hente inn ressurser fra sitt okkuperte område.⁷⁶ I avisen *Zapoljarnyj Trud* kom det sterk kritikk av vestmaktene fordi de ga Tyskland muligheter for å utvikle sin industri i områder som var okkupert av England og USA. Det blir kalt brudd på bestemmelsene på konferansen i Potsdam. Artikkelen hevder at USA ved hjelp av Marshallplanen slavebinder de europeiske landene, og har med det fått gjennomslag for sine interesser. Artikkelen ender med å stille spørsmål om vestmaktene virkelig ikke ser trusselen med et industrielt Tyskland.⁷⁷ Norge nevnes ikke, men var blant de landene som mottok hjelp gjennom Marshallplanen. Det vil derfor være mulig å trekke konklusjonen om at også Norge, ifølge artikkelen i *Zapoljarnyj Trud*, er bundet til USA.

3.3.2 Sovjetskaja Petsjenga

Avisen er fra det distriktet som Murmansk oblast fikk etter separatfreden, Petsjenga. Området hadde vært russisk frem til 1920, men hadde de siste 25 årene tilhørt Finland, under navnet Petsamo. *Sovjetskaja Petsjenga «Det Sovjetiske Petsjenga»* hadde en utenriksspalte som kan oversettes med «I Sovjetunionen».⁷⁸ Jeg kunne ikke finne aviser fra området før 1947, de var ikke på biblioteket i Murmansk. Jeg vet heller ikke om det ble utgitt aviser fra området når det var finsk. Jeg har sett på årgangene fra 1947 og 1948, uten å finne en eneste

---

⁷⁵ *Zapoljarnyj Trud*. 28.2.1946. Mezjdunarodnyj obzor

⁷⁶ Tjelmeland, H. *Den kalde krigen*. 2006. S. 30.

⁷⁷ *Zapoljarnyj Trud*. 28.8.1947. Mezjdunarodnyj obzor.

⁷⁸ Po Sovetskomu Sojuzu

artikkel som omtaler Norge. Lokale saker blir tatt opp ved jevne mellomrom. I en artikkel der det er spesielt stor fokus på byen Nikel og framtidsutsiktene, nevnes det bare så vidt at byen har vært underlagt tyskerne. Finlands rolle i området de siste årene nevnes ikke. Adjektivet «sovjetisk», brukes for å beskrive både folket som bor der, frigjøringsstroppene og området. Bruken virker kunstig, og kommer frem på en slik måte at det virker unormalt i forhold til konteksten.⁷⁹ Det virker ikke som om det var mye spillerom for nyhetene i denne avisen. Hvorvidt det var pålagt eller er en form for selvsensur er ikke så lett å si. *Sovjetskaja Petsjenga* var mest trolig en nylig oppstartet avis i 1947. Det er klart at det siden området nylig har falt under sovjetisk kontroll, etter å ha tilhørt Finland siden 1920, må det ha vært ønske fra statlig hold å få innbyggerne til å føle seg som sovjetiske borgere.

Väinö Tanner var en sentral finsk politiker under andre verdenskrig og deltok blant annet i de avgjørende forhandlingene mellom Finland og Sovjetunionen i forbindelse med vinterkrigen 1939 – 1940. Han hadde ulike statsrådstillinger frem til Finland sin kapitulasjon i 1944. I 1946 ble han dømt for krigsansvar, men ble benådet igjen i 1948.⁸⁰ Väinö Tanner må kunne sies å være en av Finlands mest innflytelsesrike menn i mellomkrigstiden. Han var en motstander av kommunismen, og ble fengslet etter at Sovjetunionen insisterte på det.⁸¹ I løpet av de to årgangene finner jeg artikler om Finland to ganger. Den første av artiklene tok for seg rettsaken mot Tanner og en hendelse om han, som skal ha blitt oppdaget i ettertid av finske aviser.⁸² I artikkelen ble det hevdet at Tanner har fått publisert artikler i finske aviser på 1920-tallet, under falskt navn. Det han hadde skrevet skulle ha vært kritikk mot en av personene i den finske arbeiderbevegelsen. Denne artikkelen kom ut i 1947. At Tanner ble benådet i 1948, kom ikke frem i *Sovjetskaja Petsjenga*, i hvert fall ikke det året. Den andre artikkelen tar for seg problemet med finsk revansjisme. Det er snakk om personer som organiserte hemmelige våpendepot - og rettssaken mot dem. På tiltalebenken sitter det flere generaler og offiserer. I artikkelen kan man lese at «det kom frem under rettsaken at disse konspiratørene gjorde en innsats for å starte opp en konflikt mellom Sovjetunionen på den ene siden og de angelsaksiske statene på den andre siden».⁸³ Det er ikke mulig å tolke artikkelen i seg selv som indikasjon på en økende konflikt mellom øst og vest, og starten på Den kalde krigen.

---

⁷⁹ *Sovjetskaja Petsjenga* 22.7.1947 Takim stanet nasj posiolok v budusjtsjem.

⁸⁰ Väinö Alfred Tanner. (10.5.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra:

http://snl.no/V%C3%A4in%C3%B6_Alfred_Tanner

⁸¹ Väinö Tanner 2013. Encyclopædia Britannica Online. Hentet 23.2. 2013, from <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/582693/Vaino-Tanner>

⁸² *Sovjetskaja Petsjenga* 26.7.1947 Na mezjdunarodnye tem

⁸³ *Sovjetskaja Petsjenga* 7.9.1947 Na mezjdunarodnye temy

Men det er en kuriositet at finnene på tiltalebenken, som ble kalt revansjister, ble anklaget i avisen for å forsøke å heve konfliktnivået mellom Sovjetunionen og Vesten.

Av de andre nordiske landene er det kun Danmark som nevnes. Det er i en artikkel om Marshallhjelpen. I denne artikkelen fortelles det om hvordan kuene i Danmark sulter som følge av tørke i landet. For å hjelpe sendte USA soyabønner. Som betaling for soyabønnene må, ifølge artikkelen, Danmark sende tilbake tobakksblader for en verdi av hundre millioner kroner. Artikkelen hevdet at det ikke var snakk om å hjelpe Europa, som var hensikten med Marshallhjelpen.⁸⁴ Kritikkk mot Marshallhjelpen var altså å finne i flere av avisene.

Grenselandet Norge nevnes ikke i avisen. I 1947 var det heller ikke i Arkhangelskavisen *Pravda Severa* en eneste artikkel om Norge. Det tyder på at det er blitt et strammere grep rundt pressen og dens omtale av vestlige land som Norge. I årene 1944 – 1946 var det i *Pravda Severa* nemlig jevn strøm av artikler om Norge, som vi vil se i neste kapittel, men strømmen stoppet opp i 1947.

3.3.3 *Morjak Zapoljarja*

Grunnen til at jeg valgte å se på denne avisen, var at navnet betyr omtrent *Sjømann fra Arktis*, eller mer nøyaktig, fra området nord for polarsirkelen. Det har vært en lang tradisjon med kontakt mellom norske og russiske fiskere helt siden pomortiden på 1700- og 1800-tallet. Med det som utgangspunkt, var tanken at sjømenn som jobbet på havet, og dermed kunne komme i kontakt med nordmenn, fikk nyheter som var av relevans på tvers av grensen. Det stemte ikke. Det var svært få artikler som omhandlet utlandet og tilnærmet ingen om de to vestlige nabolandene, Norge og Finland. De fleste artiklene om utlandet i *Morjak Zapoljarja*, ble trykt i spalten «Internasjonalt overblikk» som i de andre avisene i oblasten.⁸⁵

Likevel var det i denne avisen at jeg fant en artikkel som omhandlet samarbeid med utlandet, der Norge var konkret nevnt. I forbindelse med feiringen av trettiårsmarkeringen av havnen i Murmansk i 1945, kom det ut en artikkel om havnens historie.⁸⁶ Ifølge artikkelen ble første del av havnen bygget i 1915 ved hjelp av arbeidskraft fra Arkhangelsk og Norge. Det var fra Norge at det ble skaffet spiker, jern, stål, motorer og bensin for å få havnen ferdigstilt. Artikkelen fortalte med stolthet om havnes historie, og det den hadde vært med på i løpet av de to verdenskrigene. Det er nok neppe tilfeldig at det nettopp i 1945 ble lagt vekt på utenlandsk assistanse og bidrag til havneutbyggingen. I mai 1945 var det nok stor entusiasme

---

⁸⁴ *Sovjetskaja Petsjenga* 15.1.1948 Amerikanskaja «pomsjtsj» Evrope

⁸⁵ Utenriksspalten «Mezjdunarodnyj obzor».

⁸⁶ *Morjak Zapoljarja* 27.5.1945. Kratkij obzor istorii nasjego porta.

over at krigen var slutt. Det var store ødeleggelser i Murmansk etter den tyske bombingene av byen. Det virker derfor naturlig å ta med en hyllest til de som hjalp til å bygge av de to store infrastrukturene i byen. Jernbanen og havnen var utgangspunktet for å bygge byen.⁸⁷

Denne avisen hadde som nevnt ikke mange artikler som handlet om utlandet. Men den ene store artikkelen, som ikke var fra fronten i Sør-Europa, handlet om Norges bidrag til opprettelsen av byen. Det kan ha vært flere artikler, for på biblioteket fant jeg ut at denne avisen hadde ganske mangelfulle årganger. Det kan komme av at avisen ikke kom ut så ofte i krigsårene, eller at alle eksemplarene ikke har blitt bevart.

Avisen inneholdt også leserbrev, men de få som kom på trykk hadde et veldig patriotisk preg over seg, det er derfor ikke mulig å påstå at folk kunne uttrykke seg fritt i avisen. Avisene skrev mest om hvordan 5-årsplanene ikke ble oppfylt. Det må også ha vært det eneste temaet som viste at samfunn ikke var perfekt. Fra slutten av 1947 hadde veldig mange av artiklene henvisninger til Stalin. Det viser seg altså at antagelsen om at det kunne finnes en del informasjon om hendelser i utlandet, myntet på sjømenn i denne avisen, ikke var tilfelle.

3.3.4 Poljarnyj Gudok

Avisen gis ut i byen Kandalaksja, i distriktet med samme navn. Byens historie går tilbake til år 1000, og var en del av Novgorodriket.⁸⁸ Distriktet ligger i de sørligste delene av Kolahalvøya. Jeg valgte denne avisen delvis på grunn av at byen hadde lang historie, og folk har bodd i området lenge. Det kan bety at folk følte tilhørighet til området, og at de hadde tilknytning også til nabolandene. Dersom det er tilfelle, så kommer det ikke frem i avisene fra perioden jeg har sett på. Det som blir tatt opp er konferansen i Paris. En gang, i sammenheng med konferansen, nevnes Finland. Utover denne artikkelen er det ingen artikler som handler om land i Norden. Hva som har skjedd i de andre vestlige landene kom frem igjennom utenriksspalten «Internasjonalt overblikk».

I avisen er det flere brev til redaksjonen som er kommet på trykk. Leserinnleggene tar flere ganger opp saker der folk har noe å klage på. Både klager på arbeidsgiver, matmangel og mangler på nødvendige hygieneartikler blir tatt opp i avisen i 1945 og 1946. De andre avisene fra oblasten er preget av stor kontroll på hva som formidles i leserbrevene. Så til tross for

---

⁸⁷ Store norske leksikon Murmansk – historie. (28.2.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: <http://snl.no/Murmansk/historie>

⁸⁸ Novgorod het på norrønt Holmgard. Vokste opp til å bli en storby på 1100-tallet og hadde nære forretningsforbindelser med de nordiske landene. Riket spredte seg så langt nord som Kvitsjøen. Store norske leksikon: Novgorod – by. (12.5.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: <http://snl.no/Novgorod/by>

sensuren til myndighetene, virker det som at det var greit å klage på de lokale forholdene i dette distriktet. Det påvirket derimot ikke avisens vilje til å publisere artikler om Norden. Artikler om Norden kom på trykk i *Pravda Severa* og i hovedstadsavisene, derfor er det sannsynlig at dersom avisene i Murmansk oblast ønsket å publisere artikler om Norden så hadde de kunnet gjøre det.

3.3.5 Kirovskij Rabotsjij

Ble utgitt i byen Kirovsk, ved Khibiny-fjellene, omtrent midt på Kolahalvøya. Byen ble grunnlagt i 1929, og er i perioden jeg skal se på en veldig ny by. Byen ble grunnlagt fordi det ble funnet apatitt i området.⁸⁹ Folk som flyttet dit hadde ingen historisk tilhørighet til stedet. I og med at byen ble grunnlagt så nylig forventet jeg ikke å finne noe, basert på et historisk forhold til de nordiske landene. Tanken bak var at steder med historisk tilknytning til Norge ville være mer opptatt av nyheter derifra. Da skulle man kunne finne ulikheter også innad i oblasten. Det stemte ikke. Det var, som vi har sett i de overnevnte avisene, i hele oblasten veldig lite om artikler som omtaler Norge eller Norden.

Det var heller ikke i denne avisen nevneverdig mange artikler om Norden. Det var fokus på arbeidet til Komsomol⁹⁰ og ofte artikler om fjerntliggende sovjetrepublikker som Aserbajdsjan, Armenia og Ukraina. Leserinnleggene virker å være valgt ut selektivt, der kun de mest patriotiske kom på trykk. Hvis folk i det hele tatt sendte inn kritiske leserbrev. Det kom lite eller ingen kritikk av myndigheter eller livsvilkårene.

Det var ikke noen artikler som nevnte Norge. I spalten «Internasjonalt overblikk» ble Finland, Sverige og Danmark nevnt. Det var ingen artikler om de nordiske landene utenom denne spalten, som vi skal se i neste kapittel var veldig vanlig i *Pravda Severa*. I en artikkel fra 1946 trekkes det frem hvordan de sovjetiske representantene på FNs generalforsamling, i saker om sikkerhetspolitikk og våpenkontroll, ble støttet fra blant annet Sverige og Danmark.⁹¹ I 1947 og 1948 har utenriksspalten veldig mye fokus på Marshallplanen. I 1947 kom det en bekymringsmelding om hvordan Marshallplanen påvirker små land, slik som Danmark. Det blir hevdet at det bare var «en måte for de amerikanske myndighetene å få en finger med i deres økonomi». ⁹² I 1948 hevdet de rett ut at Marshallplanen bare er «en metode for å opprette amerikanske militære baser i Nord-Europa, samt for å kunne påvirke de landene

---

⁸⁹ Kirovsk. (12.5.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: <http://snl.no/Kirovsk>

⁹⁰ Ungdomsorganisasjonen til kommunistpartiet.

⁹¹ *Kirovskij Rabotsjij* 5.12.1946. Mezjdunarodnyj obzor.

⁹² *Kirovskij Rabotsjij* 24.7.1947. Mezjdunarodnyj obzor.

som mottok hjelpen politisk og økonomisk ». Det hevdes at amerikanerne gjør dette for å danne en «vestblokk». De mener at beviset ligger i «ønsket til de anglo-amerikanske imperialistene om å danne et Vest-Tyskland».⁹³ Det ser ut til at da de sentrale avisene *Pravda* og *Izvestija* begynner å publisere mer negative artikler om vestmaktene, så kommer det flere artikler i denne avisen om Norden. Samtlige er kritiske. Det virker til at avisen har unnlatt å publisere de artiklene som nevner samarbeid og samhold, som kom i *Pravda Severa*, *Pravda* og *Izvestija* i årene 1944 – 1945.

3.4 Oppsummering

En hypotesene jeg hadde, var at dersom det fantes leserbrev i avisen, ville det kunne være mulig å se hvilke holdninger folk hadde til nabolandene. Det er leserbrev å finne i samtlige aviser og i samtlige årganger i den perioden jeg har undersøkt. Mengden med innlegg fra leserne er derimot veldig sparsom. Forholdet til andre land er ikke mulig å bestemme gjennom leserbrevene. De tar kun opp lokale forhold. Tonen i brevene er ulik i avisene. I enkelte aviser virket det greit å klage på situasjonen i nærmiljøet, i andre er det kun innlegg som roser myndighetene.

Felles for alle avisene i Murmansk oblast er at majoriteten av artiklene var sterkt preget av ideologisk innhold. Spesielt når artiklene handlet om lederne eller avgjørelser tatt fra Moskva er det høy grad av patriotisme å finne. En god del av innholdet i hver avis var preget av hendelser fra mer sentrale områder i Sovjetunionen. Nyheter fra nabolandene kom like sjeldent som det kom nyheter fra nabolandene i Norden. Det var hendelser fra den store fedrelandskrig som preget nyhetsbildet fra utlandet. I tiden etter 1945 var det okkupasjonen av Berlin og konferansene mellom de tre stormaktene USA, Sovjetunionen og Storbritannia, som var emnene. Til dels var det fokus på rettsakene mot krigsforbryterne. Da fikk Finland litt spalteplass. Det betyr at Finland var det landet i Norden det ble mest skrevet om.

I distriktet til avisen *Zapoljarnyj Trud*, er det bemerkelsesverdig lite som omhandler nabolandet, til tross for at området grenser til Finland frem til 1944. Det er påfallende at det ikke blir tatt opp i avisen at grensen til Finland er blitt endret. Det var likevel i denne avisen fra Murmansk oblast at en av de to artiklene jeg fant om Norge ble publisert. Artikkelen, fra 1945, har ingen tegn til at verden var på vei mot økt samarbeid over grensene og ideologiene. 1945 var det året jeg trodde at det ville være mest trolig å finne åpne artikler om samarbeid.

---

⁹³ *Kirovskij Rabotsij* 29.1.1948. Mezjdunarodnyj obzor

Det retters kraftig kritikk mot den frie behandlingen av tyske offiserer i Norge. Samtidig som det allerede i 1945 også var fokus på mangel på ideologisk riktig opplæring, kan det hevdes at det var veldig liten grad av fri journalistikk i avisen *Zapoljarnyj Trud*. Selv om en fri presse ikke nødvendigvis er ensbetydende med en vestlig orientert presse. I avisen *Sovjetskaja Petsjenga* blir ikke Norge nevnt en eneste gang. Igjen virker det påfallende at Norge, som ble et nytt naboland til Sovjetunionen ikke nevnes i avisen i grensetraktene. Det som ble publisert om utlandet var bare stoff som var i favør av den kommunistiske ideologien eller Sovjetunionen. Eller det er saker som kan sette Vesten i negativt lys. Det er vanskelig å si sikkert om det er en overordnet kontroll på avisene, eller om avisene sensurerer seg selv. Men mest trolig er det selvsensur, etter flere år med terror. Finner og nordmenn ble i 1940 deportert fra Kolahalvøya til steder lengre øst i Sovjetunionen.⁹⁴ Det tyder på at de ble ansett som en trussel i grenseområdet.

I avisen *Morjak Zapoljarja* er det generelt veldig få artikler fra land utenfor Sovjetunionen. Men det er i denne avisen jeg finner den andre artikkelen som nevner Norge, i den perioden jeg har sett på. Det er nok også den artikkelen fra hele Murmansk oblast, som gir en virkelig positiv omtale av et av de nordiske landene. Det faktum at den nevner at Norge bidro med å bygge opp havnen, som er en av byens stoltheter, er uvanlig. Til sammenligning så nevnes ikke Finland, da det i avisen *Sovjetskaja Petsjenga* ble skrevet en artikkel om historien til distriktshovedstaden Nikel. Riktignok kom den artikkelen to år senere, og det var nok da en betydelig mindre åpen holdning mot Vesten, både i Murmansk oblast og i sentralt i Sovjetunionen.

Hva var grunnen til at det ble publisert så lite i avisene i Murmansk oblast? Det kan komme av at Kolahalvøya tradisjonelt ikke har vært tett befolket. Oppvekst av nye byer i oblasten førte med seg at en betydelig andel av befolkningen kom fra andre steder i Sovjetunionen. Nyheter fra nabolandene og nabodistriktene var kanskje ikke så viktige for leserne. Det kan også være at på bakgrunn av at oblasten grenset opp mot Finland, og etter hvert Norge, så var det spesielt skummelt å publisere for mye fra Norden. Det virker spesielt å være tilfelle i Petsjenga-distriktet. Jeg fremstilte i kapittel 2.6 forholdene på Kolahalvøya på 1930-tallet. Der vises det til den forfølgelsen som nasjonale minoriteter ble utsatt for før krigen. Det er naturlig å tenke at den politikken som hadde vært ført mot de nasjonale minoritetene i oblasten ble videreført i Petsjenga-distriktet, om enn i mer moderate former. Spesielt der siden det var viktig å få folk til å føle seg sovjetiske.

---

⁹⁴ Kiseljov, A og Kiseljova, T. 1996. S. 294.

3.5 Konklusjon

Det er vanskelig å påstå at det fantes noen særegen holdning til Norge eller til de nordiske landene i avisene basert på denne undersøkelsen. Mangelen på artikler om Norden gjør det veldig vanskelig å se noen endring over tid. Det vi ser er en påfallende mangel på artikler om nabolandene. Ikke engang nabodistriktene blir omtalt i avisene i oblasten. Basert på de to artiklene om Norge kan det ikke trekkes en konklusjon om en særegen holdning til Norge. Det ser mer ut som om man bevisst har unnlatt å trykke artikler fra Norge og Norden. Faktisk kan det hevdes at avisene i Murmansk oblast var spesielt lite vennlig innstilt til Vesten. Vestlig land, bort sett fra nordiske land, nevnes oftere, men det kan ikke påstås at avisene i Murmansk oblast retter noen spesiell oppmerksomhet mot Norden i. Når det faktisk publiseres noen artikler om Norden, så er det først et par år etter krigen, da det i hele den sovjetiske pressen var økende skepsis mot vestmaktene. I *Pravda* og *Izvestija* ble det i perioden 1943 – 1948, også i den senere perioden, publisert artikler om hvordan Sovjetunionen ble fremstilt i vestlig presse, dersom det var positiv omtale. Selv ikke denne typen artikler ble publisert i avisene i Murmansk oblast. I de undersøkte avisene i dette kapitlet er det kun kritiske artikler, for eksempel om hvordan USA brukte Marshallhjelpen til å få politisk innflytelse i Europa.

Kapittel 4 – Arkhangelsk oblast

4.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg analysere artikler fra avisen *Pravda Severa* fra Arkhangelsk oblast. Avisen var og er den største regionale avisen i oblasten. Byen Arkhangelsk har i motsetning til Murmansk en lang historie. Den ble grunnlagt i 1584. Byen var også utgangspunktet for pomorhandelen.⁹⁵ Fra gammelt av var det jevnlig kontakt mellom de nordnorske fylkene og Arkhangelsk. Fra Arkhangelsk oblast har jeg kun benyttet meg av den ene avisen. Fordi den var den største avisen og hadde nyheter fra hele oblasten, følte jeg at det var tilstrekkelig for å kunne se hvilke tendenser det var i pressen. Jeg valgte også denne avisen, fordi jeg har lest analysen til Repnevskij av pressen i Arkhangelsk.⁹⁶ I denne analysen har han sett på hvilket forhold det var mellom Skandinavia og Sovjetunionen i begynnelsen av den kalde krigen. Der kommer det frem at det var flere artikler som omhandlet Norge i de siste årene av krigen, og de første årene rett etter krigen. I motsetning til avisene fra Murmansk oblast var jeg sikker på å finne noen artikler i *Pravda Severa* som jeg kunne bruke i oppgaven min.

4.2 Forholdene i Arkhangelsk

Det var ikke kun i Murmansk at folk fikk kjenne på terroren. Også i Arkhangelsk ble mange mennesker arrestert. I 1937 ble det krevd utryddelse av de som ble ansett på som fiender av folket. Det ble fulgt opp og NKVD utførte omfattende arrestasjoner blant de lokale partimedlemmene. Til og med Det norske konsulatet ble utsatt for terroren på 1930-tallet. I 1937 var Det norske konsulatet var det ingen andre konsulat igjen i Nordvest-Russland. Det ble derfor et naturlig mål for NKVD. Sovjetborgere skulle ikke omgås med personer fra land utenfor Sovjetunionen. Andre nasjoners representanter ble holdt under oppsikt. Den norske konsulen hadde diplomatisk immunitet og fikk reise tilbake til Norge med familien, men de rundt 50 andre personene som var involvert i saken ble henrettet.⁹⁷ Forholdene for Arkhangelsk med andre ord ikke helt ulikt enn de var i Murmansk. Men befant seg lengre

---

⁹⁵ Arkhangelsk – by i Russland. (28.2.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: http://snl.no/Arkhangelsk/by_i_Russland. Pomorhandel: Handel mellom Nord-Norge og russiske kjøpmenn i perioden 1700 – tallet til 1917.

⁹⁶ Repnevskij, A. Arkhangelskaja pressa o sovjetsko-skandinavskikh otnosjenijakh natsjla kholodnoj vojny (1944–1951).

⁹⁷ Nielsen, J. P. *Døden løser alt. Nye perspektiver på Stalins terror*. 2012. S. 133 – 135.

unna riksgrensen til og Finland og Norge enn det Murmansk gjorde, og det var derfor betydelig mindre sjanse for at folk hadde kontakt med folk fra nabolandene Norge og Finland.

4.3 Avisen *Pravda Severa*

I motsetning til avisene i Murmansk hadde *Pravda Severa* egne korrespondenter. Hovedsakelig dreide det seg om korrespondenter som dekket begivenheter i andre deler av oblasten. Jevnlige spalter med «Internasjonalt overblikk»⁹⁸ rapporterte kort om hendelsene i Europa og de store slagene under krigen. V. Grisjanin var en av de hyppigste navnene i den spalten i avisene fra Murmansk oblast. Noen av artiklene i *Pravda Severa*, og i den samme spalten, er skrevet av han, men ikke spesielt mange. I *Pravda Severa* var det ikke en bestemt forfatter som gikk igjen i spalten. Små hendelser fra oblasten ble tatt opp i spalten «I vår oblast».⁹⁹ Leserbreve, eller «Brev til redaksjonen»¹⁰⁰ som de ble kalt, var et regelmessig innslag i avisen. I leserbrevene var det, mot min forventning, mange krasse innlegg. Den siste av de faste spaltene var fra det sovjetiske informasjonsbyrået, der de blant annet kommenterte store hendinger på nord-vest fronten.¹⁰¹

Avisen hadde, som forventet, i stor grad fokus rettet mot de store hendelsene i Europa under krigen. Etter krigen var det Berlin og delingen av Europa som opptok spalteplass. Det var derimot ganske mange artikler som omhandlet både Norden og spesifikt Norge. En av de tingene som særskilt ble tatt opp var saker knyttet til Quisling. Men også mer trivielle saker fikk spalteplass.

4.3.1 Året 1943

Hovedfokuset på starten av året var kampene i Stalingrad og hva som foregikk i nordlige deler av Kaukasus. Fra oblasten så er, utenom Arkhangelsk, byen Kotlas¹⁰² ofte omtalt. Av internasjonale nyheter er det regelmessig små artikler fra New York, Washington og London.

Med tanke på hvor lite fokus det var på nærområdene og fra Barents- og Kvitsjøen i Murmansk oblast, var det inspirerende at jeg allerede fra tidlig på året 1943 fant en artikkel fra nærområdet. Den 12. mars dette året var det en stor artikkel om livet på havet for

---

⁹⁸ Mezdunarodnyj obzor.

⁹⁹ Po nasjej oblasti

¹⁰⁰ Pismo v redaksiju

¹⁰¹ Ot sovjetskogo informbjuro, med undertittelen: Na severo-zapadnom fronte.

¹⁰² Byen ble grunnlagt i 1917, og befinner seg 45 mil sørøst for Arkhangelsk.

fiskerne.¹⁰³ Den handler om livet til fiskerne og hvordan de drar ut til klimatisk harde og øde steder langs kysten av Barentshavet, og andre steder nord for polarsirkelen – for å drive sin næring. Artikkelen nevner ikke noe konkret om Norge. Den gir derimot en fremstilling av næringsområdene og livsbetingelsene for folk som bor der. Sammen med artiklene fra Kotlas, viser den at ikke alle artiklene ble skrevet i Moskva, men at også lokale journalister bidro.

Den første artikkelen jeg finne som omtaler Norge kom den 6. juni 1943.¹⁰⁴ Det er en artikkel som er veldig positiv til samarbeidet mellom de allierte. I artikkelen ble Sovjetunionen, England, Amerika og andre frihetselskende land regnet til de allierte landene. Den starter med å fortelle hvordan de sovjetiske styrkenes suksess har gitt de andre allierte muligheten til konsentrere seg om andre fronter. Deretter lister den opp en del positive hendelser fra flere europeiske land. Norge nevnes sammen med Hellas, Albania og Danmark som land hvor det var en aktiv og økende sabotasje fra partisanenes side mot «erobrerne», nazistene. Den avslutter med at alle frihetselskende mennesker har en felles fiende, fascistene, og at de fremdeles er sterkere. Men det kan endres. Det er en stor artikkel, på størrelse med omtrent en tredjedel av avissiden. Det er et sterkt fokus hvor viktig det er å samarbeide i kampen mot den felles fienden. Det er tydelig at artikkelen er skrevet med håp for fred i fremtiden.

Den neste artikkelen om Norge var den 27.juli.¹⁰⁵ Den forteller om bombardement av en av aluminiumfabrikkene i Norge. Angrepet det er snakk om, må være fabrikken på Herøya som ble bombet i 1943.¹⁰⁶ Også tyskernes reparasjonsbase for ubåter i Trondheim ble utsatt for bombardementet. Angrepet ble utført av amerikanerne. 17 av tyskernes fly ble ødelagt, mens et av de amerikanske flyene ikke returnerte til basen. Fremstillingen av flyangrepene på tyskerne, og deres baser er nøytral og konstatierende. Det fremkommer verken negativ eller positiv holdning til angrepene. Men det faktum at avisen tar opp hendelsene i Norge, gir inntrykk av at hva som foregår i nabolandet er av nyhetsinteresse for befolkningen i Arkhangelsk.

Den siste artikkelen i 1943 som omtaler Norge kommer i spalten «Internasjonalt overblikk».¹⁰⁷ Igjen er det partisanbevegelsen det er snakk om. Det er Danmark artikkelen i hovedsak handler om. Men Norge blir nevnt i forbindelse at den daværende «åpenheten», som

---

¹⁰³ *Pravda Severa* 12.3.1943. U rybakov Zapoljarja.

¹⁰⁴ *Pravda Severa* 6.6.1943. Svobodoljubivje narody v borbje protiv fasjistskoj Germanii.

¹⁰⁵ *Pravda Severa* 27.7.1943. Nalety aviatsii sojuznikov na Germaniju, Norvegiju, Belgiju, Gollandiju i Frantsiju.

¹⁰⁶ Lettmetallindustrien. 30.4.2013. Arkivverket, hentet fra: <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Tema/Andre-verdenskrig/Naeringslivet/Lettmetallindustrien>

¹⁰⁷ *Pravda Severa* 8.9.1943. Mezjdunarodnyj obzor.

artikkelen brukte som beskrivelse om forholdene, i Norge og Danmark. Okkupantene hadde benyttet seg av denne såkalte åpenheten, til flyttinger av styrker og militært materiell gjennom Norge og Danmark. Hvor materialet skulle flyttes, kom ikke frem i artikkelen. At patriotene i Danmark hadde sakte men sikkert styrket motstanden mot dette ble fremhevet.

Tilsammen dette året, blir Norge nevnt tre ganger i *Pravda Severa*. Generelt kan man si at artiklene gir uttrykk for håp, og oppfordrer til videre kamp mot det fascistiske Tyskland. Det gjenspeiles i artiklene om Norge også. Alle tre bærer preg av å være suksesshistorier.

4.3.2 Året 1944

I 1944 er fokuset ofte på Skandinavia og Finland. Det er god dekning av angrepene mot blant annet Finland av sovjetiske styrker. Det fremgår av *Pravda Severa* at svensk presse har dekket saken og har fokusert på svekkelsen av tysk industri blant annet som følge av sovjetisk og alliert bombing.¹⁰⁸ Hvilket land det er snakk om kommer ikke frem i klartekst. Men i artikkelen kom det også fram at før krigen var den kvinnelige andelen av arbeidsstyrken var 8 prosent, mens den i 1944 var opp mot 30 prosent. Det ble hevdet at det var en av årsakene til tysk industri manglet tilstrekkelig arbeidskraft, det kan derfor antas at det var snakk om angrep over Tyskland.

I april fortelles det om stadig flere desertører fra de tyske troppene som befinner seg i Finland. Noen av de deserterte dro over grensen til Sverige.¹⁰⁹ Noen dager senere står det en stor artikkel om relasjonene mellom Sovjetunionen og Finland.¹¹⁰ Danmark er ikke glemt. Det rapporteres om situasjonen i Danmark fra kilder Gøteborg og Stockholm. Til og med hva London radio sier om Danmark blir gjengitt i avisen.¹¹¹

Første gang Norge nevnes i avisen i 1944 er den 19. mars. Det tas opp hva norske kretser mener om posisjon til Finland i militære spørsmål.¹¹² Hvilke kretser det er snakk om kommer ikke tydelig frem i artikkelen. Det har heller ikke vært viktig hvilke kretser det er snakk om. Artikkelen vil kun ha fram synet til disse norske kretsene, men den nevner at de er godt underrettet av norske regjeringen i London. De kan fortelle at Finlands situasjon ikke bare er tragisk for den finske befolkningen. Et fortsatt samarbeid med Tyskland vil gjøre det umulig for Finland å samarbeide med de skandinaviske landene etter krigens slutt. Det ville derfor være til alles beste om Finland gikk med på betingelsene for våpenhvile med

---

¹⁰⁸ *Pravda Severa* 21.3.1944. Sokrasjtsjenie produktsii germanskoj vojennoj promysjlenosti.

¹⁰⁹ *Pravda Severa* 22.4.1944. Dezertirstvo iz germanskikh vojsk v Finljandii.

¹¹⁰ *Pravda Severa* 26.4.1944. O sovetsko-finskikh otnosjenijakh

¹¹¹ *Pravda Severa* 29.4.1944 og 1.5.1944. Polozjenije v Danii.

¹¹² *Pravda Severa* 19.3.1944. Norvezjskie krugi o pozitsii Finljandii v voprozakh vojny.

Sovjetunionen. Essensielt for land i nord er samarbeid og et godt forhold til Sovjetunionen. Det er i hvert fall hva som er viktig å satse på i følge artikkelen. På denne tiden er det klart at Sovjetunionen er opptatt av å få Finland til å skifte side i kampen. For å understreke viktigheten av dette opplyses det at også andre land mener det er nødvendig.

Quisling og hans parti, *Nasjonal Samling*, var noe som opptok den sovjetiske pressen i 1944. 21.mai dette året ble det rapportert om at det var håndgemeng på gatene i Oslo. Denne hendelsen fant sted i sentrum av Oslo, mellom «quislingistene»¹¹³ og den øvrige befolkningen. Håndgemenget var et resultat av en kunngjøring om at de nazistiske myndighetene kom til å innkalle nordmenn til militærtjeneste.¹¹⁴ En knapp måned senere er det igjen quislingistene som omtales. Da opplyste avisen at det var panikk blant Quislings parti. De skrev at det etter rapporter om allierte kamper i Frankrike, ble nyheten spredd rundt om i norske byer. Hvilken nyhet kommer ikke klart frem i artikkelen. Men i og med at hendelsen skjedde i begynnelsen av juni kan det bety at det var snakk om de alliertes invasjon i Normandie.¹¹⁵ Folk samlet seg i store grupper i gatene. Starten på invasjonen av de allierte ble formidlet først via radio. Det var gjennom ulovlige radioapparat at informasjonen nådde frem til Norge. Deretter gikk det videre på folkemunne. Inntrykkene fra nyhetene var så ekstraordinære at hverken quislingistene eller “det tyske politiet” klarte å forhindre folk i å samles på gatene. *Pravda Severa* skrev at det svensk-norske pressebyrået meldte at denne hendelsen førte til panikk i Quislings NS-parti og til at partiet ville bli oppløst. Mange, hevder byrået, hadde det travelt med å melde seg offisielt ut av partiet.¹¹⁶ Man skulle kanskje tro at t Quisling sitt humanitære arbeid i Sovjetunionen på 1920-tallet var en av årsakene til han ble en del omtalt i sovjetisk presse.¹¹⁷ Det at han hadde jobbet med humanitært arbeid for den sovjetiske befolkningen til å gå over til å støtte nazistene kan ha vært medvirkende til at Quisling fikk oppmerksomhet i den sovjetiske pressen. Men det er heller tvilsomt, siden hans landssvik under krigen var og er verdenskjent, og ordet quisling er gått inn det engelske språket som et synonym for “landsforræder”. Det er i alle tilfeller klart at hans person var av interesse i sovjetisk presse.

Den 22. september i 1944 kan leserne av *Pravda Severa* lese at det er kommet til våpenhvile mellom Sovjetunionen og Storbritannia på den ene siden, og Finland på den

---

¹¹³ Ordet quislingist ble brukt av avisen *Pravda Severa*. Antar at ordet viser til medlemmene i partiet hans, siden quislingister og Quislings parti, *Nasjonal Samling*, i en artikkel brukes om hverandre.

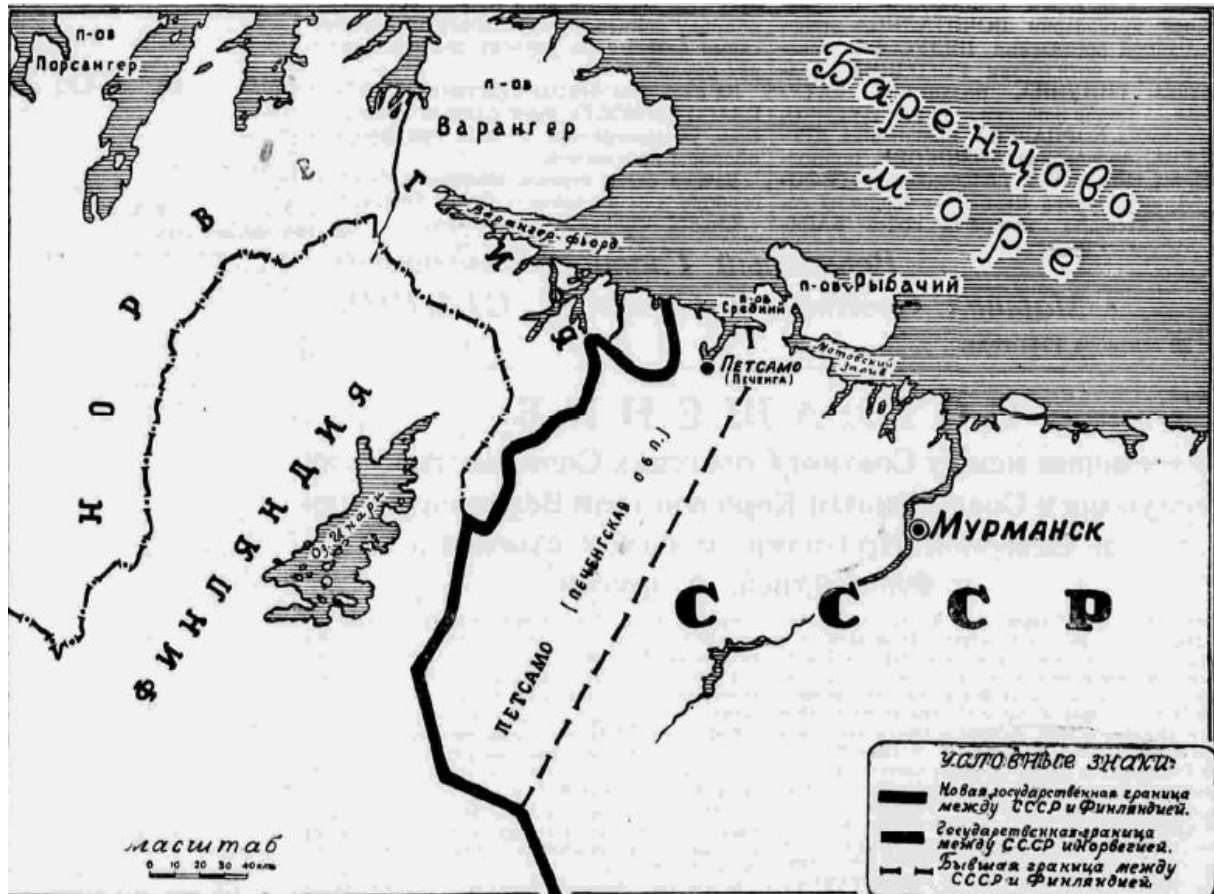
¹¹⁴ *Pravda Severa* 21.5.1944. Ulitsjnaja skhvatka v Oslo.

¹¹⁵ D-dagen. (22.4.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: <http://snl.no/D-dagen>

¹¹⁶ *Pravda Severa* 14.6.1944. Panika sredi kvislingovtsev.

¹¹⁷ Vidkun Quisling. (30.4.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: http://snl.no/Vidkun_Quisling

andre.¹¹⁸ 24. september kommer det til og med et kart i avisen som viser den nye grensen mot Norge og Petsjenga distriktet. Tidligere grense mellom Sovjetunionen og Finland er også tydelig merket på kartet. Både Varangerhalvøya og Porsanger er merket på kartet på norsk side. På russisk side er Petsamo, Fiskerhalvøya og Murmansk avmerket på kartet.¹¹⁹ Et identisk kart hadde vært publisert i blant annet *Pravda* dagen før.

Kart over Petsjenga-distriktet

Kilde: *Pravda* 29.10.1944

En måned senere er Norge igjen omtalt i *Pravda Severa*. Da har den norske regjeringen sendt en takkehilsen til den sovjetiske regjeringen i forbindelse med frigjøringen av Nord-Norge. I avisartikkelen refereres det fra hilsenen og opplyses at Norge i over fire år har vært utsatt for plyndring og undertrykkelse fra de tyske aggressorene. I artikkelen står det at «den norske befolkningen har merket seg de seierrike slagene til Den røde arme, under ledelse av marskalk Stalin».¹²⁰ Videre fortsetter artikkelen med at den norske regjeringen gjennom krigen er blitt overbevist om at vennskapet med Sovjetunionen vil være en nødvendighet. Den nordnorske befolkningen vil hilse Den røde arme som sine frigjørere mot

¹¹⁸ *Pravda Severa* 22.9.1944. Soglasjenie

¹¹⁹ *Pravda Severa* 24.9.1944. Karta rajona Petsamo (Petsjenskaja oblast).

¹²⁰ *Pravda Severa* 29.10.1944. Poslanije Norvezjskogo pravitelstva sovetskomu pravitelstvu

de tyske undertrykkerne. I fremtiden vil det med glede og entusiasme bli jobbet med å forsterke samarbeidet mellom landene. Hele artikkelen fremhever hvordan Sovjetunionen blir rost opp i skyene av den norske regjeringen. Det er klart av det er den norske rosen av Sovjetunionen som er viktig. Den positive omtalen var nok viktigere enn hvem som kom med den. Artikkelen kan derfor ikke brukes som et eksempel på hvordan pressen i Arkhangelsk hadde et særegent syn på Norge, dersom de i det hele tatt hadde det.

«Kirkenes». ¹²¹ Det er overskriften på en større artikkel i avisen den 1. november. Artikkelen starter ut med en beskrivelse av ruten til Kirkenes fra Petsamo, veien som Den røde arme tilbakela for å frigjøre Finnmark. Adjektivene som brukes for å beskrive omgivelsene kunne vært hentet fra den nasjonalromantiske epoken. Turen til Kirkenes beskrives som en kronglet vei, gjennom en tykk bjørkeskog. Samtidig beskrives både naturen og bebyggelsen som fargerik. Innbyggerne i de spredte bebyggelsene var nesten ikke å se. De hadde, i følge artikkelen, gjemt seg i fjellene av frykt for blodige kamper mellom frigjøringshæren og tyskerne. Fascistene hadde derimot vært snar med å ta beina på nakken og forlate stedet. Utfordringen til Den røde arme hadde vært å krysse fjorden for å komme seg til Kirkenes. I artikkelen blir det hevdet at det siste utslag av desperat motstand fra tyskerne, var å sprengte brua. Den røde arme tvang seg allikevel over fjorden. I ettertid hadde ingeniørsoldater startet gjenoppbyggingen av brua og det var i skrivende stund regelmessig trafikk over fjorden. Etter hvert som den første troppeparten nærmet seg Kirkenes ble det oppdaget flere og flere spor etter tyskerne. Beskrivelsen av området er ikke lengre like romantisk. Det fortelles om ødelagte veier til gruvene, rett og slett sprengt i stykker. Den en gang så velbygde havnebyen var utbombet, igjen stod en skog av skorsteinspiper og utbrente butikker i nærheten av havna. Men møte med Kirkenes er ikke bare negativt. Innbyggerne i byen begynner, etter at Den røde arme har inntatt byen, å samles i veikryssene. Smilende hilser de på soldatene. En eldre mann, som het Hjalmar Jenssen, kunne noen ord russisk etter og ha drevet handel i Murmansk og Arkhangelsk fram til krigen (første verdenskrig formodentlig?). Han hilste med å si: «Spasibo russ armija!» ¹²² (Takk russiske hær!).

Dette er den siste artikkelen i *Pravda Severa* i 1944 som omtaler Norge. Artikkelen var skrevet av en spesialkorrespondent som het S. Morozov. Artikkelen må kunne sies å være veldig hyggelig omtale av natur og bebyggelse i Norge. Faktisk skulle det ordet som beskrev

---

¹²¹ *Pravda Severa* 1.11.1944. Kirkenes

¹²² Ibid.

husene i Norge egentlig vært oversatt til villa.¹²³ At det var villaer, i den forstand folk flest i Norge anser for å være en villa, tviler jeg på. Private hus, ment for en familie var derimot ikke hverdagskost for den jevne sovjetborger. Heller ikke i dag er det vanlig med private hus i Russland, folk flest bor i blokkleiligheter. Det er mye bruk av adjektiver når naturen beskrives. I tillegg er det brukt et ord som vanligvis er forbundet med naturen i Sibir for å beskrive små fjell.¹²⁴ Det kan bety at naturen virker kjent. Det kan også være brukt for å gi leserne medfølelse med innbyggerne som Den røde arme hadde frigjort. Til tross for den meget omfattende beskrivelsen av Norge i artikkelen «Kirkenes», er det ikke til å komme bort fra det faktum at artikkelen har vel så mye fokus på hvordan Den røde arme ble mottatt. En takkehilsen fra en av innbyggerne fikk de til og med inn i artikkelen. Artikkelen er ikke publisert i noen andre aviser enn *Pravda Severa*. Det kan tyde på at frigjøringen av Nord-Norge var interessant tema i Arkhangelsk, og at det var rettet oppmerksomhet mot den norske grensen. På den andre siden, så var artikkelen som nevnt ikke fri for positiv omtale om Den røde arme fra nordmennene.

4.3.3 Året 1945

Året krigen slutter. Norden omtales sjeldent i begynnelsen av året 1945. Men etter krigens slutt er Quisling igjen i søkelyset. I løpet av sommermånedene kommer det en rekke artikler om Quisling og rettssaken mot ham. Den første omtalen om han kommer i begynnelsen av mai. Da opplyses det at Quisling og hans håndlangere er arrestert.¹²⁵ Quisling befinner seg, sammen med medlemmer av hans «regjering», på politistasjonen i Oslo. Til sammen var over fire hundre personer arrestert. I artikkelen nevnes Quisling og en Fuglesang med navn. Denne dagen var det en artikkel til om Norge. Den går kort inn på at arbeidet med å starte en norsk administrasjon så vidt er begynt, samt at det de militære troppene, som har vendt tilbake til Norge, nå kontrollerer situasjonen i Norge.¹²⁶

I slutten av mai blir det fortalt at rettsaken mot Quisling er startet.¹²⁷ Artikkelen gjør rede for hva Quisling er anklaget for. Han ble anklaget for landssvik og samarbeid med fienden. Det kommer også frem at Quisling er blitt spurt om hvordan han stiller seg til anklagene. Quisling hadde svart benektende på spørsmålet om hvorvidt han anså seg selv som

---

¹²³ I avisen brukte de ordet *kottedzji*, som vanligvis oversettes med villa på norsk. Ordet kommer fra det engelske ordet cottage.

¹²⁴ Det russiske ordet *sopka*, som brukes for å beskrive små fjell i Sibir, i følge norsk-russiske ordbøker.

¹²⁵ *Pravda Severa* 11.5.1945. Arest Kvislinga i ego podrutsjnykh

¹²⁶ *Pravda Severa* 11.5.1945. Polozjenije v Norvegii

¹²⁷ *Pravda Severa* 30.5.1945. Natsjalsja sud nad Kvislingom.

skyldig. Hvorvidt Quisling skulle holdes i fengsel i den tiden rettsaken foregikk var også blitt tatt opp. Dette er tredje gangen at Quisling blir omtalt i pressen i Arkhangelsk. Det er tydelig at omstendighetene rundt hans person er av interesse.

Bare fire dager senere kan det rapporteres at den norske regjeringen var kommet tilbake til Norge og Oslo den 31. mai.¹²⁸ Frem til da hadde den norske regjeringen vært stasjonert i London. Dette er bare en liten notis i avisen sammen med en rekke andre små hendelser i Europa. Det er likevel verdt å merke seg at selv en slik hendelse fra lille Norge er nevnt i den sovjetiske pressen. Men det var tross alt en hendelse av stor symbolsk verdi. I juni er det igjen den norske regjeringen det skrives om.¹²⁹ Da har Nygaardsvolds regjering overrakt til kong Haakon en formell anmodning om å få tre tilbake. Man antok at kongen ville be regjeringen om å oppfylle sin funksjon frem til en ny regjering var blitt satt sammen. Omstendighetene omkring dannelsen av en ny regjering blir også beskrevet i avisen. 20. juni kan de rapportere at formannen i Høyesterett, Paal Berg, mislyktes i sitt forsøk på å danne ny regjering. Berg hadde gått til kong Haakon og erklært at han ga opp forsøket med å danne ny regjering. I avisartikkelen trekker de fram at det spesielt var opposisjon fra konservativt hold som gjorde at Berg ga opp.¹³⁰ I stedet var det Einar Gerhardsen som kom til å danne regjering. Berg ble derimot møtt med motstand fra flere sider enn bare den konservative. Han møtte blant annet motstand fra kommunistene, som kritiserte hans rolle under krigen. De trakk frem Bergs rolle ved opprettelsen av administrasjonsrådet og riksforhandlingene med tyskerne.¹³¹ At også kommunistene i Norge var i opposisjon til Berg ble ikke nevnt i den sovjetiske pressen. Dersom *Pravda Severa* var klar over at Det norske kommunistpartiet var imot Berg, slik de hadde informasjon om den konservative siden, unnlot de å nevne det.

På en måned er altså den norske regjeringen nevnt tre ganger. Det er klart at dette var i en periode da det var store endringer og hendelser i Norge, og det var naturlig at pressen i Arkhangelsk viste interesse for hva som foregikk i landet og endringene som fant sted i norsk politikk. Andre lands regjeringsbytter etter seieren i andre verdenskrig ble også mye omtalt i *Pravda Severa*. Det var nok ingen bestemt fokus på Norge, mer omstillingen som kom som følge av krigen som var av interesse.

Den nye utenriksministeren Trygve Lie hadde ikke hatt stillingen sin lenge før han om ble omtalt i den sovjetiske pressen. I begynnelsen av juli erklærte Lie på Stortinget at den

---

¹²⁸ *Pravda Severa* 3.6.1945. Vozvrasjtsjenie norvezjskogo pravitelstva v Oslo

¹²⁹ *Pravda Severa* 17.6.1945. Otstavka norvezjskogo pravitelstva

¹³⁰ *Pravda Severa* 20.6.1945. K formirovaniju abineta v Norvegii. Det er en skrivefeil i overskriften på artikkelen. Ordet *abineta* finnes ikke på russisk og skal mest trolig være ordet *kabineta*.

¹³¹ Paal Berg – utdypning (Norsk biografisk leksikon). (28.2.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: http://snl.no/nbl_biografi/Paal_Berg/utdypning

norske regjeringen har anerkjent den polske regjeringen, Nasjonal Enhet.¹³² Regjeringen ble også kalt for Lublinregjeringen. Lie gjorde det klart at det vil bli opprettet diplomatiske forbindelser med den nyinnsatte polske regjeringen. Polen hadde i 1945 en eksilregjering i London som ikke anerkjente den kommunistkontrollerte Lublinregjeringen, dvs. den tidligere frigjøringskomiteen i Lublin, som var blitt innsatt av Sovjetunionen som provisorisk regjering i årsskiftet 1944 – 1945.¹³³

Helt i slutten av juli kommer det en større artikkel om repatriering av sovjetiske borgere fra Norge.¹³⁴ Det er en stor artikkel på førstesiden av avisen. Det i seg selv er ganske bemerkelsesverdig. Det var sjeldent at land utenfor Sovjetunionen havnet i artikler på førstesiden i *Pravda Severa*. Stort sett var utenriks sakene på sistesiden, og som oftest bare i form av små notiser. Artikkelen begynner med å ta opp forholdene som var i leirene i Norge for de sovjetiske fangene. Det tas opp at det foruten sovjetiske borgere, også var folk fra Vest-Ukraina, Baltikum og Hviterussland i disse leirene. Nå huset leirene sovjetiske borgere, som ventet på å få vende tilbake til Sovjetunionen. Leirene holdt ikke tilstrekkelig god standard, ble det hevdet i artikkelen. I tillegg til dårlig standard, hadde «representanter for polakkene i London» tilgang til leirene. Det ble sterkt understreket at det ikke var akseptabelt at polakkene ble sluppet inn i leirene. Like ille var det at tyskere bodde i de samme leirene. Det ble drevet propaganda blant de sovjetiske borgerne for å få dem til å reise til Latin-Amerika eller England. Til sammen var det, i følge artikkelen, over seks tusen sovjetborgere i Norge i skrivende stund. Det var svært uheldig at disse seks tusen sovjetiske borgerne ble utsatt for denne typen propaganda. Journalisten forklarte at takket være Stalins omsorg for dem, ville alle kunne vende tilbake til hjemlandet. Artikkelen ender med opplysningen om at avisen har mottatt et titalls brev fra hjemvendte sovjetborgere som hadde vært krigsfanger i Norge. I brevene takker de for all hjelp under den tyske okkupasjonen, eller «den tyske terroren», som var uttrykket artikkelforfatteren brukte. Nordmennene, står det i brevene, «risikerte livene sine for å tilby dem alle mulige former for hjelp».¹³⁵ Journalisten sier i artikkelen at han har fått i oppdrag å videreformidle til det norske folk en russisk takk for hjelp og omsorg til de russiske fangene under krigen. De seks tusen sovjetiske borgere som nå befant seg i disse leirene var den siste rest av sovjetiske krigsfanger i Norge. I artikkelen opplyses det at 82.972 sovjetiske borgere allerede var returnert. Marianne Soleim, som for tiden arbeider som historiker og forsker ved Falstadsenteret i Nord-Trøndelag, har funnet ut at det var nærmere

---

¹³² *Pravda Severa* 8.7.1945. Priznanie Norvegijej Polskogo pravitelstva Natsionalnogo Edinstva.

¹³³ Polens historie. (11.3.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: http://snl.no/Polens_historie

¹³⁴ *Pravda Severa* 29.7.1945. K repatriatsii sovetskikh grazhdan iz Norvegii.

¹³⁵ Ibid.

100.000 sovjetiske krigsfanger i Norge i årene 1941 – 1945. Av dem ble i overkant av 84.000 repatriert og om lag 13700 døde.¹³⁶ Artikkelen i *Pravda Severa* ble skrevet 25. juli 1945, og publisert fire dager senere. Det som ikke er kommet med er at engelskmennene og amerikanerne ikke ønsket å tirre russerne ved å la disse omstridte fangene bli i Norge. Så repatrieringen av denne gruppen av sovjetiske borgerne fra Norge ble startet 28. juli i 1945, altså dagen før denne artikkelen kom på trykk i sovjetisk presse.¹³⁷ Artikkelen kan virke til å være en kritikk av hvordan sovjetiske ønsker ikke umiddelbart blir etterfulgt. Det var i så fall tidlig å komme med kritikk av vestlige land. Det var ikke kritikk av Vesten som hovedsakelig preget nyhetsbildet i 1945. På den andre siden så passer de på å få med den takknemligheten som de returnerte krigsfangen hadde til Norge, så artikkelen var ikke veldig kritisk.

I slutten av august var det igjen Quisling som fikk oppmerksomhet i *Pravda Severa*.¹³⁸ Igjen var det rettsprosessen som ble omtalt, i form av en stor artikkel, på siste side av avisen. Den går grundig inn på hva Quisling er tiltalt for, fra og med hans handlinger i 1940, da han opprettet en “marionettregjering” og det forhold at han på forhånd hadde gitt råd og instruksjoner om hvordan tyskerne skulle gå frem for å okkupere Norge. Det kommer også frem i artikkelen at Quisling ikke bare var skyldig i krigshandlinger mot Norge. Han hadde gjort seg skyldig i krigshandlinger mot de andre allierte også, og da spesielt Sovjetunionen. Det blir lagt vekt på at Quisling beskyttet tyske interesser og satte Norge i en krigstilstand mot Sovjetunionen, tilegnet seg penger og kunstverk og brukte statens penger på privat beskyttelse. Det kommer frem i artikkelen at Quisling hadde brukt 1,2 millioner norske kroner på opplæringen av tropper, som ble satt til å kjempe mot Sovjetunionen,. Til slutt oppsummerte journalisten at det var 40 vitner i saken, blant dem var øverstkommanderende for de væpnede styrkene, general Otto Ruge. Rettsaken gikk over åtte – ni dager. Rettsaken har fokus på hva Quisling er tiltalt for, men det er tydelig at det er viktig å få frem de delene av tiltalen som var relevant for Sovjetunionen.

Bare fire dager senere var Quisling igjen omtalt i pressen i Arkhangelsk.¹³⁹ Da har hans appell om benådning blitt avslått av Kong Haakon. I den lille notisen sto det at Quisling var blitt henrettet på Akershus festning. I oktober er det en avsluttende artikkel om at Høyesterett i Norge har avslått Quislings anke på den delen av dommen som gjaldt

---

¹³⁶ Soleim, Marianne Neerland. 2005. *Slavearbeiderne fra øst: sovjetiske krigsfanger i Norge 1941-45*. Forsvarsstudier;5 Oslo: Institutt for forsvarsstudier. S. 61.

¹³⁷ Ustvedt, Y. 1990. S. 90 – 91.

¹³⁸ *Pravda Severa* 24.8.1945. Protsess Kvislinga.

¹³⁹ *Pravda Severa* 28.8.1945. Kazn Kvislinga

inndragelse av eiendom. Anken kom etter hans død.¹⁴⁰ Det er det siste som ble skrevet om Norge eller nordmenn på rundt en måned, etter at landet var blitt omtalt regelmessig i sommermånedene etter krigen. Det virker som om den sovjetiske pressen med det er fornøyd med at rettferdigheten har seiret. Alle artiklene om Quisling og NS-partiet handlet om rettferdighet i kampen mot landssvikene og ikke om statlige relasjoner. Det er ikke så merkelig at pressen i Sovjetunionen fattet interesse for Quislings handlinger i Norge i og med at det var rundt 100.000 tusen sovjetiske krigsfanger i Norge. Det må kunne sies å være et betydelig antall fanger, som fikk kjenne på kroppen hvordan nazistene styrte Norge.

Når Norge igjen omtales, er det regjeringen det handler om. I to små notiser omtales de siste hendelsene på Stortinget. Den første artikkelen ramser opp fordelingen av mandater. Det var Arbeiderpartiet som hadde flest mandater. I den andre var det en kort opplysning om at Gerhardsens regjering søkte om avskjed.¹⁴¹ Som nevnt tidligere var det en interesse for dannelsen av regjeringer i Europa.

Kort tid senere er det igjen to artikler den 10. november. Den største forteller at det norske folket gjennomførte «den årlige markeringen av den Store sosialistiske Oktoberrevolusjon». I den norske pressen ble mange artikler viet til Sovjetunionen. På førstesiden hadde flere norske aviser bilder av Sovjetunionens grunnleggere, Lenin og Stalin. I tillegg hadde alle offentlige bygg og skip i den norske flåten heist det norske flagget. Den andre artikkelen informerer igjen om at statsministeren hadde søkt om avskjed. Ny norsk regjering vil bli dannet, med Einar Gerhardsen som statsminister.¹⁴² Det var Gerhardsen som ledet regjeringene både før og etter valget. Men etter valget var regjeringen en ren arbeiderpartiregjering.¹⁴³

Siste artikkel om Norge i 1945 kom i den 16. november. Den beskriver hva den norske pressen rapporterer om den kommende rettsaken mot Väinö Tanner.¹⁴⁴ Som nevnt i forrige kapittel var Tanner en person som kunne være av interesse i Sovjetunionen. Det var den kjente kommentatoren på internasjonale spørsmål, Torolf Elster, som skrev artikler i *Arbeiderbladet* om rettsoppjøret av finske krigsforbrytere. Elster var en sentral journalist både under og etter andre verdenskrig. Under krigen hadde Elster rømt til Sverige, der han var

---

¹⁴⁰ *Pravda Severa* 17.10.1945. Norvezjskij verkhovnyj sud otklonil kassatsionnuju zjalobu Kvislinga.

¹⁴¹ *Pravda Severa* 4.11.1945. Okontsjatelnje itogi vyborov v norvezjskij storting og Otstavka norvezjskogo pravitelstva.

¹⁴² *Pravda Severa* 10.11.1945. Norvezjskij narod otmetsjajet den 28-j godovsjsjiny Velikoj Oktjabrskoj cotsialisitsjeskoj revoljutsi og Sformirovanije novogo norvezjskogo pravitelstva.

¹⁴³ Einar Gerhardsen – utdypning (Norsk biografisk leksikon). (22.4.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: http://snl.no/nbl_biografi/Einar_Gerhardsen/utdypning

¹⁴⁴ *Pravda Severa* 16.11.1945. Norvezjskaja gazeta o predstojasjsjem sude nad Tannerom

redaktør for en illegal avis, som ble smuglet inn til Norge.¹⁴⁵ Hans renommé hadde tydeligvis spredd seg også til Arkhangelsk. I artikkelen siterer de Elster, som skrev at den finske regjeringen kunne melde at de hadde stilt en rekke personer, som var anklaget for å ha trukket Finland inn i krigen på tysk side, til ansvar. Det var snakk om åtte personer, blant dem, Tanner.

Det er tydelig at hendelsene i Norge, og Norden generelt var av interesse i Arkhangelsk. *Pravda Severa* har fra mai måned, etter krigens slutt, jevnlig artikler om hva som hendte i Norge. I 1945 var det spesielt rettsaken mot Quisling som fikk oppmerksomhet.

4.3.4 Året 1946

Pravda Severa bærer i januar 1946 preg av å ha fokus på de sovjetiske lederne. Ikke bare Stalin, men mange av de andre politikerne omtales og hylles jevnlig i avisen i januar måned. Det er også mye propaganda. Avisen tar for seg hvordan Sovjetunionen har den høyeste formen for demokrati. Det kan være en indikasjon på at den følelsen av enhet med de landene som Sovjetunionen var alliert med under krigen, begynner å avta. For eksempel er de to første sidene i avisen den 21. januar dedikert til Lenin og Stalin.¹⁴⁶

Oppgjøret etter krigen var derimot fremdeles aktuelt. Felles for rettsakene i Tyskland er at de får stor spalteplass. Blant annet er Nürnbergprosessen en gjenganger. I en av artiklene om den er Norge nevnt.¹⁴⁷ Det var kun en liten setning i en stor artikkel, der de tiltalte ble spurt om å fortelle om invasjonen av Norge og Danmark. Artiklene om rettsprosessene i Tyskland handlet på ingen måte om Norge eller Norden. De nordiske landene ble bare nevnt i forbindelse med hvilke forbrytelser de nazistiske lederne var tiltalt for.

I januar 1946 var det også artikler om lokalhistorie. To artikler tar for seg de første russiske sjøfarene i nordlige farvann, og fiskeindustriens historie.¹⁴⁸ En annen artikkel i januar var om fiskerne i nord.¹⁴⁹ I alle disse artiklene hadde jeg forventet å lese noe som enten handlet om fiske i havet utenfor Norge eller Svalbard. Det kom derimot ikke frem noe i artiklene om verken Norge eller Svalbard. Det kom heller ikke frem at det ble fisket utenfor russiske, og senere sovjetiske havområder. Av stedsnavn var det hovedsakelig Arkhangelsk og Novaja Zemlja som ble nevnt i artiklene. På den andre siden er det er ikke særegent for

---

¹⁴⁵ Torolf Elster – utdypning (Norsk biografisk leksikon). (2.4.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: http://snl.no/nbl_biografi/Torolf_Elster/utdypning

¹⁴⁶ *Pravda Severa* 21.1.1946.

¹⁴⁷ *Pravda Severa* 16.1.1946. Protsess glavnykh nemetskikh vojennykh prestupnikov v Njurnberge.

¹⁴⁸ *Pravda Severa* 15.1.1946 Pervyje russkije severnyje morekhody, *Pravda Severa* 19.1.1946 Rybnyj promysel v prosjлом i nastajasjsjem.

¹⁴⁹ *Pravda Severa* 26.1.1946. U morjakov severa.

Arkhangelsk. Heller ikke *Pravda* og *Izvestija* skrev om Svalbard i forbindelse med fiskeri. Av de seks artiklene i hovedstadsavisene om Svalbard handlet de fleste om kull og gjenoppbyggingen etter den tyske okkupasjonen.

Den første artikkelen som handler spesifikt om Norge kom den 2. mars 1946.¹⁵⁰ Da kunne *Pravda Severa* melde at delegasjonen fra Oslo hadde ankommet til Moskva. Delegasjonen besto av tjueto personer. Blant dem, presidenten i det norske skøyteforbundet og den tidligere skøytekongen Ivar Ballangrud og rekke andre mindre kjente personer i det norske sportsmiljøet. Det fulgte også med kjente norske trenere og korrespondenter for norske aviser, ifølge artikkelen. Det sto også at presidenten i skøyteforbundet blant annet hadde truffet på presidenten for fysisk fostring i Sovjetunionen på Leningradsstasjonen. Alt i alt en hyggelig artikkel om vennskapelig konkurranse. Det må også kunne sies å være en av de få artiklene som tok opp relasjoner mellom statene. De aller fleste artiklene om Norge var ikke om hendelser som angikk begge statene.

Det var ikke for mange «vennskapelige artikler» i 1946. Det var endel færre artikler om Norge og Norden i 1946 i *Pravda Severa*, enn året før. I mars hadde det vært protester mot Franko sin terror i Spania. Protestaksjonene hadde vært gjennomført flere steder i verden. *Pravda Severa* meldte den 10. mars om protester i Rio de Janeiro, Paris, New York og Oslo.¹⁵¹ Den 12. mars ble det skrevet om protester i Wien, Stockholm og igjen i New York.¹⁵² Protesten i Oslo var gjennomført i regi av studenter og professorer ved universitetet og andre høyere utdanningsinstitusjoner. Demonstrantene krevde at alle forbindelser med Franko sitt styre skulle avsluttes umiddelbart. De hevdet at Franko sitt Spania var den siste fascistiske staten i Europa. Demonstrasjonen var rettet mot stortinget og regjeringen. Protesten i Stockholm førte faktisk til at noen av demonstrantene ble arrestert. Repnevskij sier i sin analyse av pressen i Arkhangelsk, at disse to artiklene var starten på et mer kritisk syn på Norden. Han mener at det å opplyse om demonstrasjoner mot styresmaktene, som i Norden faktisk førte til arrestasjoner er tegn på en mer kritisk holdning til de nordiske regjeringene.¹⁵³ Det er imidlertid vanskelig ut fra ordlyden i artiklene å tolke dem som regimekritiske. Det var ikke bare Norge og Sverige som var under lupen. I Danmark hadde det vært valg. I *Pravda Severa* blir det lagt vekt på at de fascistiske partiene ikke er ulovlige. Offisielt var det fremdeles mulig for dem å stille til valg. Det kommer frem at det ikke er sikkert at stemmene

---

¹⁵⁰ *Pravda Severa* 5.3.1946. Prijezd v Moskvu norvezjskoj sportivoj delegatsii

¹⁵¹ *Pravda Severa* 10.3.1946. Protest protiv frankistskogo terrora v Ispanii.

¹⁵² *Pravda Severa* 15.3.1946. Trebovanija likvidatsii rezjima Franko.

¹⁵³ Repnevskij, A.. 2009 «Arkhangelskaja pressa o sovjetsko-skandinavskikh odnosjenijakh natsjala kholodnoj vojny (1944 – 1951gg.)». S. 299

på de fascistiske partiene vil bli tatt med i resultatet. Skulle de derimot bli det, risikerte danskene å få flere fascistere inn i politikken. Det kommer helt tydelig frem i artikkelen hvor absurd det virket at det var mulig å kunne stemme på fascistiske parti, bare ett år etter krigen.

At det kom regimekritiske artikler om andre land i mars 1946 er ikke så rart. Den 12. mars ga Stalin en tale, i den kom det blant annet frem at han mente at Winston Churchill var en krigshisser, klar for å starte en ny verdenskrig. Jeg vil i neste kapittel se nærmere på denne talen som kom først ut i avisen *Izvestija*. En korrespondent fra avisen *Pravda* hadde fått et intervju med Stalin som ble gjengitt i alle sovjetiske aviser den 14. mars. Interessen for talen lot ikke vente på seg i utlandet. Allerede 16. mars ble reaksjonene i utenlandsk presse gjengitt i *Pravda Severa*.¹⁵⁴ Foruten de store landene som USA og England var alle de nordiske landene med i oversikten. I Finland hadde spesielt avisene i hovedstaden, Helsinki, satt intervjuet under store overskrifter, på en sterkt synlig plass i avisene. Også i Norge hadde hovedstadsavisene, ifølge *Pravda Severa*, plassert intervjuet med Stalin på førstesiden, med et stort bilde av ham ved siden av teksten. I Sverige og Danmark skjedde det samme. Men det ble også lagt merke til at ingen aviser i Norden hadde valgt å kommentere Stalin sin uttalelse om Churchill. De hadde bare gjengitt den.

Ikke før i mai er Norge omtalt igjen Arkhangelsk. Da i forbindelse med feiringen av arbeidernes dag, 1. mai. Dagen fikk mye oppmerksomhet i alle de sovjetiske avisene i alle årgangene som jeg har sett på. I *Pravda Severa* i 1946 er det en stor artikkel om hvordan dagen har blitt feiret i utlandet.¹⁵⁵ Da er markeringen på dagen fra blant annet Polen, Italia, Hellas og Norge omtalt. Gjennom informasjon hentet fra Stockholms radio kan de rapportere at over førti tusen mennesker har deltatt i demonstrasjonene i Oslo. Det ble lagt vekt på at mange plakater hadde slagord rettet mot forholdene i Francos Spania.

Den 17. mai er Norge igjen å finne i avisen. Da nevnes det at det var kommet forslag om å slå sammen Norges kommunistisk parti (NKP) og arbeiderpartiet. Sammenslåingen skulle ifølge artikkelen være et steg videre for å styrke arbeiderbevegelsen i Norge. Som mekler hadde NKP foreslått fagforbundet.¹⁵⁶ Hvilket fagforbund det er snakk om, kommer ikke frem i artikkelen. I ettertid vet man at det ikke ble noe samarbeid, selv om Gerhardsen ønsket en samling med NKP. Det ble forpurret fra begge parter.¹⁵⁷ Denne artikkelen viser en

---

¹⁵⁴ *Pravda Severa* 12.3.1946. Otkliki v inostrannoju petsjati na intervju tov. I V. Stalina s korrespondentom «pravdy» otnositelno retsjji g. Tsjertsjillja.

¹⁵⁵ *Pravda Severa* 4.5.1946. Pervomajckij prazdnik za rybezjom.

¹⁵⁶ *Pravda Severa* 17.5.1946. Obrasjtsjenije norvezjskoj kommunistitsjeskoj partii k sezdu norvezjskikh profsojuzov.

¹⁵⁷ Einar Gerhardsen – utdypning (Norsk biografisk leksikon). (22.4.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: http://snl.no/nbl_biografi/Einar_Gerhardsen/utdypning

interesse i norsk politikk. Men interessen ligger nok i muligheten for at kommunistpartiet i Norge fikk en bedre posisjon.

Senere i samme måned tas det opp at tre engelske offiserer skal være i Norge en tid framover. De tre er eksperter på hvert sitt felt og skal under oppholdet i Norge lære opp norsk militært personell. I en annen artikkel, samme dag, sto det også om en amerikansk eskadre i Bergen.¹⁵⁸ I juni og juli er det to artikler om eskadre på tur til Nord-Europa. I juni ble det fortalt at en eskadre fra USA skal besøke havnene i blant annet Norge, Sverige, Holland og Belgia.¹⁵⁹ I juli ble det rapportert at både amerikanske og franske krigsskip skal til Norge. Fra USA var det sendt en eskadre med en krysser og to torpedobåter. Fra Frankrike, en torpedobåt, etterfulgt av tre andre skip.¹⁶⁰ Sammen med flere artikler om eskadre i havnene også i Danmark og andre steder i Nord-Europa kan det tyde på en økt oppmerksomhet mot bevegelsene i Europa. Det mest interessante med artiklene er at artiklene ikke ble publisert i hovedstadsavisene. Følte Arkhangelsk seg truet i og med at byen var mulig å nå sjøveien. Akkurat hva som ligger til grunn for at *Pravda Severa* publiserte de overnevnte artiklene og ikke øvrig sovjetisk presse er vanskelig å bestemme.

I august var det en liten notis om at det i Oslo nå befant seg stor delegasjon av sovjetiske idrettsmenn. De deltok i en friidrettskonkurranse. Over tjue land deltok i konkurransen kommer det frem i artikkelen.¹⁶¹ Tre dager senere kommer det en oversikt over resultatene i denne friidrettskonkurransen.¹⁶² Det var de to siste artiklene som omtalte hendelser i Norge i 1946. Med tanke på hvor stor fokus det var på Norge i 1945, så er det en god del færre artikler i 1946.

4.3.5 Året 1947

For året 1947 valgte jeg kun å gå igjennom avisene som ble utgitt frem til august måned. Årsaken til det er at erfaringen fra de regionale avisene i Murmansk tilsa at det var veldig lite om internasjonale forhold i 1947. Repnevskij, som har sett på pressen i Arkhangelsk fra 1944 til 1951, har ikke trukket frem en eneste artikkel om Skandinavia fra 1947 og 1948 i sin analyse.¹⁶³ I de åtte første månedene av 1947 kunne heller ikke jeg finne noen artikler som omtalte Norge. Kun et par små notiser om omtale av Stalin og

---

¹⁵⁸ *Pravda Severa* 26.5.1946. Prebyvanije anglijskikh ofitserov v Norvegii og Pribytije amerikanskoj eskadry v Bergen.

¹⁵⁹ *Pravda Severa* 14.6.1946. Amerikanskaja vojenno-morskaja eskadra v portakh Severnoj JEvropy.

¹⁶⁰ *Pravda Severa* 5.7.1946. pribytije amerikanskikh i frantsuzckikh voennykh korablej v Norvegii.

¹⁶¹ *Pravda Severa* 25.8.1946. Sport

¹⁶² *Pravda Severa* 28.8.1946. Itogi pervenstvo Evropy po legkoj atletike

¹⁶³ Repnevskij, A.. 2009.

Sovjetunionen i henholdsvis svenske og danske aviser. Fra Finland var det en kort artikkel om utviklingen i rettsaken om Tanner. Det var, slik som det var i 1945, en artikkel om markeringen av Arbeidernes dag i utlandet. Dette året var ikke Norge nevnt, kun Finland og Sverige.

4.4 Oppsummering

Sammenlignet med antallet artikler som omhandlet Norge i avisene i Murmansk oblast, er det betraktelig flere i Arkhangelsk. Men det er tydelig at det i 1946 og 1947 er et stadig minkende antall av artikler. De få som kommer tar i liten grad opp internasjonale relasjoner mellom statene. Unntaket er artiklene om idrettsdelegasjonene, først den norske i Moskva. Så den sovjetiske i Oslo. I 1943 var det derimot en helt annen tone i artiklene. Da var det fokus på samarbeidet mellom de allierte. Norge ramses opp sammen med “de frihetselskende land”. Det kommer frem at Sovjetunionen også inngår blant disse landene. I dem kommer det fram at landene som var allierte under krigen var en enhet, med i hvert fall noen felles verdier. Amerikansk «tilstedeværelse» i Norge i 1943, når de bombet den tyske reparasjonsbase for ubåter, ble sett på med positive øyne. I 1946 ble tilstedeværelsen av en amerikansk eskadre i Norge sett på med mer mistenksomme øyne.

I 1944 er det Quisling som får det meste av oppmerksomhet. Quisling blir omtalt i *Pravda Severa* jevnlig i 1944 og 1945. I starten er det hans stadig synkende popularitet som blir beskrevet. For så å vise at partiet hans var på tur og oppløses. Nordområdene var også i fokus i 1944. I motsetning til Murmansk oblast så kom det klart frem i *Pravda Severa* at det fantes land vest for Sovjetunionen, også i nord. Hele ruten som soldatene tok, i forbindelse med frigjøringen, fra den sovjetiske grensen og frem mot Kirknes ble beskrevet. Ordbruket var malerisk i sin fremstilling. Til og med et kart over Murmansk – Petsamo – Varangerhalvøya var på trykk etter at Petsjenga-distriktet var blitt sovjetisk.

Quisling er et tema, som nevnt, også i 1945. Allerede tidlig i mai kom det artikler om at Quisling var arrestert. Deretter kom utviklingen i rettsaken mot han fortløpende i løpet av sommermånedene. Regjeringen som kom tilbake til Oslo i 1945 – fra London, var det andre temaet. Den daværende regjeringens avskjed, og opprettelsen av den nye regjeringen ble fulgt med flere små notiser i avisen i Arkhangelsk. Til sammen var det mange artikler i løpet året. For uten den store artikkelen, om returnering av soldater, så handlet de aller fleste om de to overnevnte temaene.

Første året etter krigen var stemningen noe mindre imøtekomende. Propagandaen i avisen virker mer påtrengende for meg som leser. Omtale av rettsakene etter krigen var enda i fokus, men forbeholdt dem som foregikk i Tyskland, og de tyske krigsforbryterne. Artiklene som tok for seg Norge er betraktelig færre. Flere av de som var der, handlet om besøk av militære fartøy ved norske havner. Av dem jeg finner i avisen, handler tre artikler om idrettsdelegasjoner. Det var vel de tre som kunne sies å være mest nøytrale. De handlet ikke om verken storpolitikk eller ga inntrykk av å fremstille en av partene på en negativ måte. Av de andre artiklene, er det protester mot Franco sitt styre som dominerer. I dette året er det mer fokus på folkets protester mot regjeringens handlinger, enn hvilken regjering som sitter med makten. Det tyder på en overgang mot en mer fiendtlig holdning mot styresmaktene i land utenfor Sovjetunionen. Det ble også rettet kritikk mot at en eskadre fra USA befant seg i Nord-Europa. I 1946 var det altså et mindre antall artikler enn i 1945. De var mer regimekritiske og i 1947 var der ingen artikler om Norge. Artikler fra Norden var de veldig få av.

4.5 Konklusjon

Alt i alt kan man konkludere med at 1944 og 1945 var de årene det kom frem artikler om Norge og Norden som var positivt betont. Det var allerede i 1943 mulig å fremstille Norge og andre allierte land i et positivt lys. Men antallet som omhandlet Norge var få. I 1944, 45 og 46 var det henholdsvis seks, fjorten og ni artikler som omhandlet Norge direkte. De som ble skrevet i 1946 var heller ikke utelukkende positive. De artiklene som tok for seg sport derimot viser at det enda ikke var helt stengt for vennskapelige hendelser på tvers av grensen. På den andre siden så ga de regimekritiske artiklene en bedre pekepinn på hva som var i vente, med mindre godvilje til nabostatene.

Kapittel fem – *Pravda og Izvestija*

5.1 Innledning

Oppgaven min går ut på å se om det er mulig å finne et særegent syn på Norge i de to nordvestlige oblastene, i forhold til Moskva, i perioden 1943 til 1947. For å finne ut av det, vil jeg sammenligne de regionale avisene i Murmansk og Arkhangelsk oblast med avisene i hovedstaden. De to sentrale avisene i Moskva er *Pravda* og *Izvestija*. I dette kapitlet vil jeg derfor forsøke å se hvilket bilde som blir dannet av Norge i disse to avisene, i perioden 1943 til 1948. På grunn av plassmangel i oppgaven og begrenset tid, vil jeg kun benytte meg av et utvalg av artiklene fra hvert år. Jeg vil også se i hvilken grad om alle artiklene som ble publisert i de regionale avisene også kom ut i de to sentrale avisene. Avisartiklene fra *Pravda* og *Izvestija* vil jeg hente fra databasen East View.

5.2 East View

East View er en database som Universitetsbiblioteket i Tromsø har tilgang til. Før jeg starter på analysen vil jeg kort gå inn på hvilken type database dette er. Databasen inneholder en rekke publikasjoner fra Russland, og tilbyr digitaliserte utgaver for eldre russiske aviser.. Blant dem *Pravda* og *Izvestija*. For *Pravda* og *Izvestija* ligger utgivelsene fra henholdsvis årene 1912 – 2009 og 1917 – 2010.¹⁶⁴

Den perioden jeg vil se på ligger i de digitale arkivene, men er avfotograferinger av originalutgivelsene. Det betyr at skriften er noe utydelig. Utydelig skrift gjør ikke bare at teksten er vanskelig å lese. Det gjør også at søkemotoren ikke bestandig vil klare å registrere ordet, eller leser det feil. Det betyr igjen at det er mulig at du får flere treff på søket som ikke er reell. Søkemotoren kan ha tatt med et ord som ligner søkeordet. Et annet problem er at det ikke er sikkert at søkemotoren klarer å gjenkjenne ordet i det hele tatt. På den måten kan det være at man får færre treff, enn det faktisk er. Siden en del av ordene er tvilstilfeller, er det derfor mulig at man får et ulikt antall treff, selv om man søker på det samme ordet to ganger på rad.

Et annet problem er registrering av en artikkel. For eksempel i *Pravda* var det 128 artikler som i 1943 nevner Norge direkte. Det betyr ikke at det kom ut artikler om Norge i

---

¹⁶⁴ Link til utgivelsene. *Pravda*: <http://dlib.eastview.com/browse/publication/9305>, *Izvestija*: <http://dlib.eastview.com/browse/publication/11265>

over hundre utgaver av årgangen. På første siden av avisen var det vanlig å opplyse om innholdet i dagens utgave. Altså ville det, når det var en større artikkel om Norge i avisen, også reklameres om det på forsiden. Det betyr at en og samme artikkel vil få to treff i databasen. Jeg vil derfor i hovedsak benytte meg av de artiklene som får høyest poengsum. Det er også standardinnstillingen til databasen. En av selskapets representanter, Catherine Jansen, svarte dette på hvordan poengsum beregnes:

The score is a combination of the overall number of hits for the sought term in the give article, as well as how dense that term is in the article proportional to the length of the article (e.g. 5 mentions of Putin in a 100-word article gets a higher score than 20 mentions of Putin in a 5,000-word article), and how high the density of the sought terms are within the article (e.g. if two articles, both 300 words in length, both have 1 mention of Putin, but in the first article Putin appears in the last sentence, and in the second article Putin appears in the first paragraph, the second article gets higher ranking for this aspect, because it is assumed that concepts, persons, etc. more central to the thesis of an article will be cited higher in the article, in the first few paragraphs).¹⁶⁵

Kort fortalt betyr det at dersom søkeordet går igjen ofte, og er med i tittelen på artikkelen, så vil artikkelen få høyere poeng. Jeg vil på bakgrunn av dette svaret også benytte meg av beregning av poengsum, for å finne de mest relevante artiklene for hvert år. Jeg anser det ikke som hensiktsmessig å lese gjennom samtlige av de mindre relevante treffene i databasen. Søkeordet jeg hovedsakelig kommer til å benytte meg av, er «Norge».¹⁶⁶ Når jeg har valgt å benytte meg av det ordet fordi, til tross for veldig mange treff, så er det fordi artiklene med høyest poengsum på ordet «Norge» også vil få høyt poengsum selv om jeg endrer søkeordet. Vel og merke så lenge søkeordet er relatert til hendelser eller personer i Norge. For eksempel vil ordet «Norge» gå igjen i artikler som også omhandler Quisling eller Svalbard/Spitsbergen, og hvis jeg søker på adjektivet «norske».

---

¹⁶⁵ Catherine Jansen, Customer Service Manager, Online Products. EAST VIEW INFORMATION SERVICES, INC. 10601 Wayzata Blvd, Minneapolis MN 55305-1526 USA, office tel: +1.952.252.1201 | toll-free in North America: 1.800-477-1005 fax: +1.952-252-1202 | toll-free in North America: 1.800-800-3839
www.eastview.com

¹⁶⁶ Mer korrekt brukte jeg det russiske ordet for Norge, Norvegija. For ikke å miste de artiklene der Norge er skrevet i oblique kasus har jeg benyttet meg av søkefunksjonens mulighet til å erstatte endelsen med «*». På den måten vil alle former av ordet bli betraktet i søket.

For å undersøke om artiklene i Murmansk og Arkhangelsk oblast også er å finne i hovedstadsavisene har jeg søkt på tittelen til de ulike artiklene. Dersom jeg ikke fikk treff ved å søke på hele tittelen, så har jeg søkt på enkelte ord i tittelen eller i brødteksten. Dersom heller ikke det ga resultat så søkte jeg på eventuell artikkelforfatter, eller på temaet i artikkelen.

5.2.1 Året 1943

Fra 1943 har jeg ikke det store utvalget av artikler som har beskrevet situasjonen i Norge fra de regionale avisene. Fra Murmansk oblast har jeg ingen. Jeg har heller ikke sett spesifikt etter artikler dette året i Murmansk. Kun dersom 1943 årgangen lå i samme oppsamlingsperm som 1944 på biblioteket. I Arkhangelsk oblast fant jeg tre artikler fra 1943 i *Pravda Severa*.

I 1943 fant jeg henholdsvis 128 og 127 artikler som nevner Norge direkte i *Pravda* og *Izvestija*. Mange av dem handler om Quisling. Av de 255 artiklene er det tre store om Norge. De handler om tyskernes fremstøt med å få Norge med i sin «nye verdensorden».¹⁶⁷ De fleste andre artiklene var av mindre størrelse. Majoriteten av dem var bare små notiser, med et par setninger fordelt på tre – fire linjer. De tre store overnevnte artiklene befant seg alle i *Pravda*. Fokuset i de artiklene var på Quisling og tysk okkupasjon, og hvilke aksjoner tyskerne hadde utført. De sto i motsetning til artikkelen fra *Pravda Severa* fra mars måned, som « handler om frihetselskende folk» som stod imot det fascistiske Tyskland. Alt i alt var det en artikkel som skulle fremme håp og enhet mellom de allierte landene. Artikkelen som ble publisert i *Pravda Severa* har jeg ikke klart å finne igjen i de to hovedstadsavisene. Jeg har heller ikke klart å finne andre noen artikler med lignende formuleringer om håp om seier nevnt konkret sammen med Norge.

For å sammenligne artiklene fra *Pravda Severa* med hovedstadsavisene har jeg søkt etter alle artiklene som beskrev situasjonen i Norge. Den andre artikkelen fra 1943 i *Pravda Severa* som handler om bombardementet gjort av amerikanerne i juli over blant annet Norge fant jeg ikke i *Pravda*. Artikkelen var derimot å finne i *Izvestija* i forkortet variant. Det vil si, her ble det tatt opp at det var utført et bombetokt over Norge, men hendelsen med aluminiumfabrikken var ikke nevnt. Kun en kort liten notis om at objekter i Norge er

---

¹⁶⁷ *Pravda* 8.4.43 Tri goda gitlerovskogo «novogo porjadka» v Norvegii, 29.8.43 Krakh gitlerovskoj avantjyry v Norvegii og 17.10.43 Norvegija na osadnom polozenii.

truffet.¹⁶⁸ Selve bombardementet som ble utført i de andre landene utover Norge ble publisert i både *Pravda* og *Izvestija*, men Norge var ikke omtalt i de artiklene.¹⁶⁹ Altså ble det fra både Arkhangelsk og fra Moskva rapportert om hendelsen. Det var derimot i artikkelen i *Pravda Severa* i Arkhangelsk som hadde den mest utdypende teksten om Norge, der det faktisk kom frem hvilke objekter som ble truffet i Norge.

Når det kommer til den siste artikkelen som omtalte Norge i *Pravda Severa* i 1943, så var det i spalten «Internasjonalt overblikk». Denne spalten kan jeg ikke finne i hovedstadsavisene. Spalten synes bare å ha vært benyttet i de regionale avisene. Den var i hvert fall i samtlige aviser fra Murmansk oblast og i *Pravda Severa*. Det fantes en lignende spalte for hovedstadsavisen, men jeg kan ikke se at det er de samme forfatterne i hovedstadsavisens spalte som i de regionale avisene. Denne artikkelen tok opp problematikken med at de tyske okkupantene fikk flyttet militært utstyr gjennom Norge og Danmark. Som nevnt tidligere så ønsket jeg å se om jeg fant samme artikkel i hovedstadsavisene. I og med at den samme spalten, og dermed tittelen på artikkelen, ikke fantes i hovedstadsavisene, så søkte jeg etter tema. Jeg kan ikke finne en tilsvarende artikkel i hovedstadsavisene om flytting av militært utstyr gjennom Norge. I hovedstadsavisene var det rettet mer oppmerksomhet mot en avtale inngått mellom Sverige og Tyskland, der partene var blitt enige om at Sverige kunne benyttes som transitland for tyskernes flytting av militært materiell.¹⁷⁰

5.2.2 Året 1944

I 1944 var det veldig mange artikler som beskrev situasjonen i Norden i *Pravda Severa*. Også i hovedstadsavisene var det mange artikler om Norge. Forskjellen fra 1943 var at det i større grad var store artikler. For *Pravda* og *Izvestija* var det henholdsvis 119 og 112 artikler som direkte nevner Norge.

Flertallet av artiklene som ble publisert i *Pravda Severa* var allerede publisert i *Pravda* og *Izvestija*. For eksempel hadde artikkelen som handlet om hvilket syn norske kretser hadde på situasjonen i Finland, allerede vært publisert i *Pravda*.¹⁷¹ Samtlige artikler om Quisling som var publisert i Arkhangelsk, var først publisert i en eller begge hovedstadsavisene. Det var nøyaktig samme artikkel. Som regel ble artiklene publisert i

---

¹⁶⁸ *Izvestija* 25.7.1943. Nalet amerikanskoj aviatsii naNorvegiju.

¹⁶⁹ *Izvestija* 27.7.1943. Nalety aviatsii sojuznikov na Germaniju, Belgiju, Gollandiju i Frantsiju.. og *Pravda* 29.7.1943. Nalet aviatsii sojuznikov na Germaniju, Belgiju i Frantsiju

¹⁷⁰ *Izvestija* 7.8.1943. SJvedsko-germanskoje soglasjenie o transite tsjerez SJvetsiju.

¹⁷¹ *Pravda* 18.3.1944. Norvezjskie krugi o pozitsii Finljandii v voprozakh vojny.

Pravda og *Izvestija* en eller to dager før de havnet på trykk i *Pravda Severa* i Arkhangelsk. Quisling var av stor interesse i Sovjetunionen. I alle fall er det mye som tyder på det, da det trykkes 48 artikler som omhandler han til sammen i *Pravda* og *Izvestija*. Riktignok så var artiklene om Quisling i 1944 stort sett bare små notiser i avisen. Men Quisling var til og med nevnt i et dikt av S. Marsjak som het Tyskland og kompani, se bilde nedenfor.¹⁷² Diktet har en illustrasjon som forteller tydelig at Tyskland med Hitler i førersetet og Quisling i baksetet et utbombet og på retrett.

Diktet til S. Marsjak med illustrasjon.

Kilde: *Pravda* 22.6.1944

Takkehilsen fra den norske regjeringen i oktober var publisert i Arkhangelsk og i hovedstadsavisene. Samme dag ble det i *Pravda* og *Izvestija* også publisert en stor artikkel som gjenga en tale av kong Haakon i avisene, som hadde vært sendt på radio.¹⁷³ Talen tok i stor grad opp hvor stor pris kongen hadde satt på hjelpen i frigjøringen av Nord-Norge, og hvor taknemlig Norge var ovenfor det mektige sovjetiske Russland. Det var nok ikke tilfeldig at det var akkurat denne talen som ble gjengitt. Det klare fokuset kongen hadde på Sovjetunionen i sin tale var nok en avgjørende faktor.

Artikkelen med tittelen «Kirkenes» har jeg ikke klart å finne i *Pravda* og *Izvestija*. Jeg har derimot funnet et par andre artikler om frigjøringen av Nord-Norge. Det var spesielt to artikler som skilte seg ut. Den ene het «Norske møter».¹⁷⁴ Denne artikkelen hadde en veldig

¹⁷² *Pravda* 22.6.1944. Germanija i kompanija.

¹⁷³ *Izvestija* og *Pravda* 29.10.1944. Poslanije Norvezjskogo pravitelstva sovetskomu pravitelstvu og Obrasjtsjenije norvezjskogo korolja k narody Norvegii.

¹⁷⁴ *Izvestija* 12.11.1944. Na krajnem severe – Norvezskije vstretsjji.

malerisk fremstilling av landskapet i Norge. Det andre var en artikkel i oktober som het «I Nord Norge».¹⁷⁵ Men sistnevnte la nok mer vekt på utholdende og målrettede soldater i Den røde arme. Det var også en liten tekst i en av avisens spalter, i begynnelsen av november, som kunne fortelle at befolkningen i Kirkenes satte stor pris på frigjøringen.¹⁷⁶ Fra oktober til desember i 1944 hadde denne avisen fire ganger beskrevet situasjonen i Kirkenes, på det som ble kalt den karelske fronten. Også i slutten av oktober hadde avisen hatt en artikkel som ganske enkelt het «I Norge».¹⁷⁷ Det var derimot ikke noe fokus på omgivelsene i denne artikkelen. Den handlet om situasjonen som Kirkenes var i under tysk okkupasjon, og hvilke militære utrustninger det tyske militære hadde hatt. Utenom de to førstnevnte artiklene, var det i hovedsak den militære situasjonen som var hovedtemaet i artiklene. Også i *Pravda* var situasjonen i Kirkenes beskrevet. I slutten av oktober har avisen to artikler om fronten i nord-vest.¹⁷⁸ Begge artiklene var konkrete og tok i hovedsak for seg det militære aspektet med området. Det var med andre ord en del artikler om operasjonen som ble gjennomført av Den røde arme i Nord-Norge. Til sammen var det tretten artikler fordelt på de to avisene som handlet om aksjonen i Kirkenes, de fleste publisert i *Izvestija*. Den store artikkelen som var i *Pravda Severa* var derimot ikke å finne i noen av avisene. Det var heller ingen artikkel som var veldig lik den, utgitt i hovedstadsavisene. Den som kunne minne mest om den var artikkelen i *Izvestija* som handlet om møte med Norge eller *Pravda* sin om Nord-Norge.

Ser vi på artiklene som direkte nevner Norge under ett, så er det frigjøringen og de påfølgende takkehilsningene fra Norge som opptok pressen i Moskva. Det var de temaene som ga størst spalteplass og som det ble skrevet oftest om i 1944. Den røde arme sendte ikke styrker inn i Norge før i oktober. Det betyr ikke at det ikke ble skrevet om Norge før oktober. Men før oktober måned var det ikke de store artiklene om Norge. Fokuset i dem var ofte rettet mer mot kampene, eller nederlagene til Tyskland, enn mot at det var i Norge hendelsen var skjedd. For eksempel da det i januar tas opp at det er en kirkegård av krigsskip utenfor kysten av Norge, så er overskriften «tap av tysk militært sjøfartøy».¹⁷⁹ Eller det er små artikler der informasjonen kommer fra Norge. Som i et eksempel fra juli. Da kan det norske informasjonsbyrået informere at den tyske moralen faller. Samtaler med tyske soldater kunne fortelle om at «Tyskland nå er et rent helvete».¹⁸⁰ Hvilket norsk informasjonsbyrå det er snakk om er vanskelig å si. Mest trolig peker det til NTB (norsk telegrambyrå), men i den sovjetiske

---

¹⁷⁵ *Pravda* 27.10.1944. V Severnoj Norvegii

¹⁷⁶ *Izvestija* 3.11.1944. Ot sovjetskogo informbjuro.

¹⁷⁷ *Izvestija* 25.10.1944. V Norvegii

¹⁷⁸ *Pravda* 26.10.1944. Na krajnem severe og Morskije desanty v bojakh za Kirkenes.

¹⁷⁹ *Izvestija* 9.1.1944. Poteri germanskikh vojenno-morskikh sil.

¹⁸⁰ *Izvestija* og *Pravda* 27.7.44. Ukhudsjenije moralnogo sostojanija nemetskikh vojsk v Norvegii

pressen brukte de oftest betegnelsen det norske, eller det svenske nyhetsbyrået, når informasjonen ikke spesifiserte hvilken skandinavisk avis saken eventuelt tidligere hadde vært publisert i.

5.2.3 Året 1945

I *Pravda* og *Izvestija* var det henholdsvis 119 og 106 oppføringer i *East View* databasen for 1945-årgangen. Året er preget av rettsakene som fulgte etter krigen. Pressen hadde derfor naturlig nok en rekke artikler om rettsakene mot krigsforbryterne. I artiklene som omhandlet Norge er det også rettsakene av krigsforbryterne som det rettes oppmerksomhet mot. Den fremste krigsforbryteren i Norge var Quisling. Det ble derfor skrevet mye om han, og rettssaken mot han. De andre sakene som fikk mye oppmerksomhet var dannelsen av nye norske regjeringer og hvilken plass Sovjetunionen hadde i den norske pressen.

Dette året var altså det året da Quisling fikk mye oppmerksomhet i den sovjetiske pressen. Av de 225 artiklene som omtalte Norge, så havnet Quisling i 107 av dem. Det var omtale av Quisling og quislingistene i starten av året. Blant annet kom det frem at det allerede i januar 1945 var startet opp med aktivitet i fylkesadministrasjonene til de frigjorte områdene i Nord-Norge. I Sør-Varanger var de begynt med å forbedre forholdene i fylket, og det skjedde med god hjelp soldatene fra Den røde arme.¹⁸¹ Det er tydelig i artikkelen at det verken var nazistene eller quislingistene artikkelen handlet om, selv om de var nevnt. De tidligere okkupantene ble bare nevnt når det ble snakk om hvorfor det måtte ryddes opp i fylket. Men fram til mai måned var det ikke så mye som ble skrevet om Quisling. De få artiklene som omtalte han i starten av året, handlet heller ikke i hovedsak om han.

Fra mai måned derimot, er det veldig mange artikler om Quisling. Arrestasjonen av han var blant de første hendelsene rundt han, som ble omtalt, selv om det bare var en liten notis fra starten av mai i *Izvestija*.¹⁸² Den samme notisen ble også publisert i *Pravda Severa* samme dag. *Pravda* hadde den dagen en artikkel om at arbeidet med å starte en norsk administrasjon var begynt. I samme artikkel kommer det frem at Quisling og deler av hans regjering er samlet sammen i Oslo og arrestert.¹⁸³ Deler av denne artikkelen var også gjengitt i *Pravda Severa*.

---

¹⁸¹ *Izvestija* 11.5.1945. Dejatelnost norvezjskoj administratsii v osvobozhdennykh rajonakh Severnoj Norvegii.

¹⁸² *Izvestija* 11.5.1945. Arest Kvislinga i ego podrutsjnykh.

¹⁸³ *Pravda* 11.5.1945. Polozjenije v Norvegii.

Rettsaken mot Quisling startet den 27. mai i 1945. I *Izvestija* kunne de fortelle at rettsaken hans var startet, og hva han ble tiltalt for. I samme artikkel kunne de også fortelle at flere andre sympatisører av Hitler var dømt til døden.¹⁸⁴ I august og september kommer det artikler om hvordan rettsaken har forløpt. Quisling var en så sentral person i krigen, at selv etter henrettelsen fortsatte det å komme artikler om rettsaken mot han.¹⁸⁵

Johan Nygaardsvold sin takkehilsen på vegne av den norske regjeringen ble publisert i midten av mai i *Pravda*. Han forklarte hvor takknemlig Norge var for det sovjetiske folkets innsats for å skape en fri verden. Stalin svarte med at Norges takknemlighet ovenfor det sovjetiske folket ble satt pris på. Stalin ønsker tilbake en snarlig likvidering av de tyske okkupantene av Norge.¹⁸⁶ Dette er et av eksemplene på hvordan positiv omtale av Sovjetunionen fra andre stater ofte ble gjengitt i sovjetiske aviser. Et annet er for eksempel fra oktober. Da kom det en artikkel om kulturelt kontakt mellom Norge og Sovjetunionen, eller rettere sagt savnet av kontakt. Det var en nordmann, radiokommentator Olav Rytter, som hevdet at det i Finnmark var god kontakt mellom nordmenn og russere til tross for ulike språk. Han mente at Norge burde styrke sine forbindelser med Sovjetunionen, og at det norske folk burde studere russisk språk, kultur og litteratur.¹⁸⁷ Rytter var det siste året av krigen, under frigjøringen av Nord-Norge informasjonsoffiser, var ekspert på Mellom-Europa og senere ansatt i FN.¹⁸⁸ Det ble også startet opp en russisk-linje på Vestheim skole i Oslo høsten 1945, med Rytter som lærer. Linjen kom etter at det ble anbefalt fra Undervisningsrådet.¹⁸⁹ Et tredje og veldig typisk eksempel på hvor opptatt den sovjetiske pressen var av omtaler av Sovjetunionen finnes i avisene i november. Da kom det i *Pravda* en stor artikkel om hvordan markeringen av oktoberrevolusjonen har foregått i utlandet. Norge var blant landene som det ble skrevet om.¹⁹⁰ Det virker som at det i 1945 var stor begeistring for Sovjetunionen i Norge, og det har ikke gått ubemerket hen i sovjetisk presse.

Dannelsen av regjeringen i Norge var som nevnt tidligere av interesse for den sovjetiske pressen. I juni, og igjen i november, ble de nye norske regjeringene presentert.¹⁹¹ Også avgangene til regjeringene i Norge i juni og i november 1945 er kommet med i

---

¹⁸⁴ *Izvestija* 29.5.1945. Sudy nad fasjstami.

¹⁸⁵ *Izvestija* 21.8.1945 Protsess Kvislinga og i *Izvestija* og *Pravda* 6.9.1945. Sud nad Kvislingom

¹⁸⁶ *Pravda* 13.5.1945. Marsjalu Iosifu Stalinu

¹⁸⁷ *Pravda* 20.10.1945. Sobranije obsjtsjestva kulturnoj svjazi Norvegii s SSSR.

¹⁸⁸ Olav Rytter – utdypning (Norsk biografisk leksikon). (26.4.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: http://snl.no/nbl/biografi/Olav_Rytter/utdypning.

¹⁸⁹ Ustvedt, Y. 1990. S. 70.

¹⁹⁰ 9.11.1945 Prazdnovanije 28-j godovsjsjiny Velikoj Oktjabrskoj cotsialisitsjeskoj revoljutsi za rybezjom.

¹⁹¹ *Izvestija* og *Pravda* 23.6.1945 og 6.11.1945. Sformirovanije novogo norvezjskogo pravitelstva

avisen.¹⁹² Til og med Paal Berg sitt mislykkede forsøk på å danne regjering ble det skrevet om.¹⁹³ De fleste av artiklene som er tatt med i forrige kapittel var altså også å finne i *Pravda* eller i *Izvestija*. De fleste var i *Izvestija*.

Den mest negative artikkelen jeg fant i Arkhangelsk fra 1945 var artikkelen om hjemsendelse av sovjetiske borgere. Det vil si, det artikkelen var kritisk til, var de alliertes vurdering av en del sovjetiske borgere som omstridte og forholdene de måtte ta til takke med etter at krigen var over. Denne artikkelen var også å finne i både *Pravda* og *Izvestija*. Der er derimot vanskelig å finne noen artikler i 1945 som er kun negative. Artikkelen om leirforholdene til de sovjetiske soldatene i Norge avsluttet med å takke for den hjelpen som det norske folket hadde gitt de sovjetiske krigsfangene, i den tiden de var i Norge. Det mest kritiske omtalen av Norge fra Murmansk oblast, i avisen *Zapoljarnyj Trud*, som i slutten av mai kritiserte Norge for å tillate tyske soldater og offiserer å gå fritt i landet, kan jeg ikke finne i verken *Pravda* eller i *Izvestija*.

Det altså ikke alle artiklene som befant seg i avisene i Murmansk eller Arkhangelsk oblast som først hadde vært publisert i hovedstadsavisene. De to artiklene som var publisert i Murmansk oblast var ikke publisert i hovedstadsavisene. De fleste fra Arkhangelsk var derimot publisert i enten *Pravda* eller *Izvestija*, enten samme dag, eller noen dager i forkant. Hovedsakelig var det rettsakene mot krigsforbryterne som fikk mest oppmerksomhet i samtlige aviser. Gjennomgående var det derimot mye som tydet på en interesse for utlandet, og økt samarbeid med landene som hadde vært Sovjetunionens alliert under krigen.

5.2.4 Året 1946

Dette året var det i *Pravda* og *Izvestija* er det henholdsvis 146 og 100 oppføringer i *East View* databasen. Til tross for at det ikke er nedgang i artikler i 1946, sammenlignet med året før, er det færre omfattende artikler. De fleste var bare små notiser. Eller det var snakk om hendelser, der deriblant da Norge ble nevnt under Nürnbergrettssakene. Mange av artiklene handlet også dette året nettopp om rettssakene mot krigsforbryterne. Det var derfor naturlig å finne flere artikler om rettsakene og straffene til de norske landsforræderne. Francos Spania var et interessefelt i Arkhangelsk. Det var også tilfelle i *Pravda* og *Izvestija*. I 1946 ble det også avtalt ny demarkasjon av grensen mellom Norge og Sovjetunionen.¹⁹⁴

---

¹⁹² *Izvestija* 13.7.1945 og 3.11.1945. Otstavka norvezjskogo pravitelstva.

¹⁹³ *Pravda* 20.6.1945. K formirovaniju kabineta v Norvegii

¹⁹⁴ *Pravda* og *Izvestija* 30.8.1946. O demarkatsii sovetsko-norvezjskoj granitsy

Den kanskje største artikkelen om Norge i 1946, var en artikkel i avisen *Izvestija* som var veldig kritisk til behandlingen av tyske krigsfanger i Norge. Det blir hevdet at fangene har det alt for bra. De tyske fangene hadde tilgang til alt fra radio og telefoner til hjemmebrennsapparat og lamper med kunstig sol. Kort fortalt så hadde de det mye bedre, og leirene var penere dekorert enn forholdene som de norske soldatene måtte ta til takke med. I tittelen på artikkelen så spesifiseres det at kritikken var rettet mot de norske makthaverne. Informasjonen til *Izvestija*, kom fra norske aviser, blant annet fra *Aftenposten*. Vinklingen på artikkelen virker å være rettet mot makthaverne på vegne av folket som hadde lid under krigen. Artikkelen var mer kritisk i tonefallet enn i artikkelen om forholdene i leirene med sovjetiske borgere. En annen artikkel samme dag kunne fortelle at ytterligere to til av Quisling sin regjering er dømt. Ragnar Skancke til henrettelse og Vasbotten til tjuve års hardt arbeid og hans eiendom ble beslaglagt.¹⁹⁵ Vasbotten sto i artikkelen kun nevnt med etternavn, men det må være snakk om Arnvid Vasbotten. Han var dommer i den nyordnede høyesterett 1941–44, deretter «innenriksminister» frem til frigjøringen.¹⁹⁶

Som sagt ble situasjonen i Spania skrevet om i sovjetisk presse. I mars 1946 er det en dag to artikler om temaet.¹⁹⁷ I den ene ble protesten mot Francos Spania i Oslo beskrevet i detalj. Både ruten demonstrantene hadde tatt og hva som hadde stått på parolene ble gjengitt. Demonstrasjonen endte opp ved stortingsbygningen, og protesten var rettet mot de norske styresmaktene. Den andre tok opp hvordan franske aviser beskrev Spania som Europas siste fascistiske utpost. Gjennom året 1946 ble det ofte skrevet om Franco, men vel så ofte hvordan andre lands styresmakter forholdt seg til Spania.

Forbausende nok, så kan man på slutten av året, i desember i 1946, se at det har blitt enighet mellom Norge og Sovjetunionen om å opprette en handelsavtale mellom statene. Avtalen er for to år, med mulighet for forlengelse.¹⁹⁸ Denne avtalen kom etter at man kunne lese at det hadde vært en norsk handelsdelegasjon i Moskva en måned tidligere.¹⁹⁹

Kort fortalt var det ikke så mange interessant omtaler av Norge i sovjetisk presse i 1946. Mange av artiklene der Norge blir nevnt er kun omtaler av hvordan Sovjetunionen blir ansett i Norge. Det er mange eksempler på dette i avisen. Et av dem er hvordan sovjetiske filmer blir mottatt i Norge. Ikke bare ble filmene som er blitt vist i Oslo veldig godt mottatt.

---

¹⁹⁵ *Izvestija* 25.5.1945. Otnosjenije norvezjskikh vlastej k germaskim vojennoplennym og Prigovory kvislingovskim ministram v Norvegii.

¹⁹⁶ Arnvid Birger Liljedahl Vasbotten. (26.4.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: http://snl.no/Arnvid_Birger_Liljedahl_Vasbotten.

¹⁹⁷ *Pravda* 4.3.1946. Frankistskaja Ispanija – otsjag fasjisma, Protesty protiv frankistskogo terrora v Ispanii.og K anglo-frantsuzskim ekonovitsjeskim otnosjenijam.

¹⁹⁸ *Izvestija* 31.12.1946. K sovetsko-norvezjskim torgovym otnosjenijam

¹⁹⁹ *Pravda* 20.11.1946. Prijezd v Moskvu norvezjskoj torgovoj delegatsii

Formannen i Norsk komponistforening, Klaus Egge, hadde til og med rost Sovjetunionen for sitt høye nivå innenfor «musikkliv, musikkutdanning og kulturelle fremføringer».²⁰⁰

Angående artikler som var publisert i Arkhangelsk og Murmansk oblast, så er det en del av artiklene i *Pravda Severa* som jeg ikke klarte å finne i verken *Pravda* eller *Izvestija*. Det gjaldt i stor grad de som skrev om utenlandske eskadre i Norge. Derimot var artiklene om hendelser forbundet med protestene mot Franco å finne i begge regionene. I Murmansk oblast var det ingen artikler, i de avisene jeg har lest, som omtalte Norge.

Et lite moment som likevel kan være verdt å ta med er at det i 1946 kom ut et par artikler i *Izvestija* om Svalbard. En artikkel om en ekspedisjon til Svalbard, og i artikkelen ble det spesifisert at avreisehavnen var Murmansk. En annen viser til tømmer fra Leningrad²⁰¹ skal fraktes til Svalbard, via havnen i Murmansk.²⁰² Ingen av disse hendelsene ble nevnt i den Murmansk baserte avisen *Morjak Zapoljarja*.

5.2.5 Året 1947

I 1947 var det ingen artikler om Norge verken i Murmansk eller Arkhangelsk oblast. Jeg vil likevel se hva som blir skrevet i hovedstadsavisene for å få en pekepinn på hvordan Norge ble omtalt i Sovjetunionen dette året. For *Pravda* og *Izvestija* var det henholdsvis 81 og 85 artikler som nevnte Norge direkte. Det er en tydelig nedgang fra 1945 og 1946.

I begynnelsen av året 1947 kom det en større artikkel i både *Pravda* og *Izvestija* om svalbardspørsmålet. I en pressemelding fra det norske utenriksdepartementet blir det meddelt at Norge og Sovjetunionen har vært i samtaler angående svalbardtraktaten fra 1920. Pressemeldingen var blitt publisert i alle morgenavisene i Norge. Meldingen meddelte at det i 1944 hadde vært drøftelser om å vurdere traktaten fra 1920 på nytt. I artikkelen sto det «at Norge ønsket å videreføre det gode forholdet med Sovjetunionen, som uten tvil var blitt styrke i løpet av krigen. Men det var også blitt klart under krigen at det var behov for en revurdering».²⁰³ Det var imidlertid ikke kommet til noen enighet siden krigen. Både Norge og Sovjetunionen var innforståtte med at også regjeringene i USA, England, Danmark, Frankrike, Nederland og Sverige var med på Svalbard-traktaten. Det opplyses i artikkelen at Molotov på slutten av året i 1946 igjen hadde fremmet saken. Svalbard-spørsmålet var derfor i

---

²⁰⁰ *Pravda* 6.5.1946. Sovetskije filmy za rubezjom

²⁰¹ St. Petersburg fikk navnet Petrograd etter revolusjonen i 1917, men ble omdøpt til Leningrad etter Lenins død i 1925. Byen fikk igjen navnet St. Petersburg etter Sovjetunionens fall i 1991.

²⁰² *Izvestija* 15.11.1946 Dlja sjakht SJpitsbergena og 30.10.1946 Leningradskij les – ugolnym rajonom strany.

²⁰³ *Izvestija* og *Pravda* 19.1.1947. Kommjunike norvezjskogo ministerstva innostrahhykh del po voprosy o SJpitsbergene.

skrivende stund til vurdering i den norske regjeringen og på Stortinget. Artikkelen er skrevet uten kritikk til verken Svalbard-traktaten av 1920 eller Norges ønske om suverenitet over øygruppen. Den er hovedsakelig en gjenfortelling av det norske utenriksdepartementets pressemelding. Også i en annen artikkel samme måned blir det skrevet om Svalbard-spørsmålet. Der står det at «Bjørnøya faktisk var russisk».²⁰⁴ I samme artikkel trekkes gyldigheten av traktaten fra 1920 i tvil. Det ble hevdet at siden noen av statene som underskrev traktaten kjempet mot de allierte under krigen var det tvilsomt at avtalen fremdeles var gyldig. Samt at Sovjetunionen ikke var med da traktaten opprinnelig ble underskrevet.

Den andre store saken som handler om Norge er muligheten for en tollunion. Denne artikkelen må gir uttrykk for en viss mistenksomhet mot Skandinavia og Europa. Tittelen på artikkelen «Hva gjemmer seg bak planene om en tollunion i de nordiske landene».²⁰⁵ Ifølge artikkelen skulle det også gjøres forsøk med en prosjektunion mellom Norge, Sverige og Danmark. En nordisk tollunion ble det aldri noe av, Norge takket nei i 1950 i frykt for konkurransen fra svenske og danske bønder.²⁰⁶ Artikkelen kan i første øyekast virke nøytral. Den går konstruktivt inn på hvem denne unionen vil gjelde. Den avslutter derimot med å kun trekke frem de skandinaviske motstanderne av unionen, og deres argumenter på hvorfor en slik union vil være en dårlig ide. Foruten skepsisen mot en eventuell tollunion, var det tidligere på året, i mai 1947, en stor artikkel i *Pravda* om hvordan Norge var satt under press fra USA.²⁰⁷ Det ble i artikkelen hevdet at for å få økonomisk støtte fra USA, så krevde amerikanerne at Norge ikke utviklet handelsforbindelser med Øst-Europa. En tid senere ble det i *Izvestija* også sett på planene USA hadde i Skandinavia. Artikkelen skrev om et intervju med den amerikanske ambassadøren i Oslo, og veien fremover for samarbeid mellom USA og Norge og de andre skandinaviske landene. Marshallplanen blir tatt opp. Det står at «finans- og industrikretser ønsket å påvirke de Skandinaviske landene til å danne en sterk skandinavisk stat».²⁰⁸ Disse tre artiklene, med svært så skeptisk blikk mot Vesten, er blant de fem største artiklene om Norge i 1947. Det er lite som minner om økt samarbeid eller samforstand mellom Sovjetunionen og Vesten. Til forskjell artiklene fra avisene i Nordvest-Russland, var Norge nevnt i artiklene i hovedstadsavisene. Men budskapet er i og for seg det samme. Det var en kritikk mot hvordan USA, ifølge artiklene, ønsket å påvirke Europa politisk.

---

²⁰⁴ *Pravda* 15.1.1947. K voprosu o SJpitsbergene.

²⁰⁵ *Izvestija* 12.9.1947. TSJto skryvaetsja za planamy tamozejhoj unii stran Severa.

²⁰⁶ *Morgenbladet* 1.7.2011. Så nære og dog så fjerne. Hentet fra www.morgenbladet.no 24.4.2013. http://morgenbladet.no/samfunn/2011/sa_naere_og_dog_sa_fjerne#.UXeshL3w9wA

²⁰⁷ *Pravda* 1.6.1947. Hazjim SSJA na Norvegiju.

²⁰⁸ *Izvestija* 17.7.1947. Planj SSJA v Skandinavii.

Det var ikke kun artikler som rettet kritikk mot forhold i Norge. For eksempel var det en artikkel om at det i Oslo hadde vært en seremoni i forbindelse med reisingen av et minnesmerke over sovjetiske soldater.²⁰⁹ Denne artikkelen var ikke fordømmelse over Norge, men det var ikke en artikkel om videre samarbeid heller. Det handler nok i større grad om en interesse for hvordan Sovjetunionen blir sett på i Vesten. I all hovedsak virker det som om utenlandsk presseomtale av Sovjetunionen først og fremst blir gjengitt i sovjetisk presse, dersom det er positiv omtale.

5.3 Oppsummering

I forhold til avisene i Murmansk og Arkhangelsk oblast, er det langt flere artikler om Norge i hovedstadsavisene. Rundt hundre artikler i hver avis i hver årgang. Det var krigen og rettsakene mot krigsforbryterne som var de store sakene i perioden 1943 – 1947. Norge sin rolle i krigen og frigjøringen av Nord-Norge var de største sakene som førte til at Norge ble omtalte i 1943 og 1944. Når krigen nærmet seg en slutt i 1944 og frem til henrettelsen av Quisling, var han ofte omtalt. Rettssaken mot Quisling og partimedlemmene i *Nasjonal Samling* var sammen med rettssakene mot andre krigsforbrytere ofte omtalt i avisene. Fellers for artiklene er at det ikke var relasjonene mellom statene som ble omtalt. Det ser mer ut som en utvikling fra 1944, da Den røde arme frigjorde Nord-Norge. Nå var det ikke hele Nord-Norge som ble frigjort, kun området øst for Tana Bru, men det kommer ikke tydelig frem i de sovjetiske avisartiklene. I 1945 «frigjorde» Den røde arme Europa. Det er utsagn satt på spissen, men illustrerer til en viss grad hvordan seieren i andre verdenskrig ble fremstilt i sovjetiske aviser. Rettssakene mot krigsforbryterne ble en naturlig oppfølging der rettferdigheten seiret. Rettssaken mot Quisling var nøye fulgt opp i den sovjetiske pressen. Men som vi så i kapittel fire var det i Arkhangelsk, der det også var mange artikler om Quisling, ingenting som tydet på at det var en sak spesielt rettet mot forholdet mellom Norge og Sovjetunionen.

5.4 Konklusjon

Izvestija og *Pravda* har i perioden 1943 til 1947 trykket mange artikler om Norge. Det er tydelig gjennom språket at holdningen mot Vesten har endret seg i denne perioden. Ved å studere artiklene om Norge, kan man se at det under krigen og frem til 1946 var relativt åpent

---

²⁰⁹ *Izvestija* 10.11.1947. Pamjatnik sovetskim voenam v Oslo.

for samarbeid mellom statene. Det virket i hvert fall å være teoretisk mulig med samarbeid over grensen. I 1947, så gjenspeiles det alt for mye mistenksomhet til motivene i Vesten til at et samarbeid mellom Sovjetunionen og Vesten, eller Norge er mulig. Til tross for at det kan spores en viss åpenhet over grensene i 1944 og 1945 var det likevel den norske åpenheten og takknemligheten som kom best frem. Norsk takknemlighet ble gjenpublisert i de sovjetiske avisene slik som Nygaardsvold sin takkehilsen på vegne av den norske regjeringen i mai 1945 i *Pravda*, der han forklarte hvor takknemlig Norge var for det sovjetiske folkets innsats for å skape en fri verden. Stalin svarte med at Norges takknemlighet overfor det sovjetiske folket ble satt pris på. Det Stalin ønsker til gjengjeld er en snarlig likvidering av de tyske okkupantene av Norge. Stalins svar må absolutt kunne tolkes som at rettferdigheten må få seire, men det vi ser er en norsk beundring av Sovjetunionen, som ble ikke var gjensidig.

De fleste artiklene som var å finne i den sovjetiske pressen der Norge ble nevnt omhandlet hvordan Norge så på Sovjetunionen. Det gjaldt først og fremst når Sovjetunionen ble positivt omtalt i norsk presse. Noe særegent i de artiklene som ble publisert i de regionale avisene er det altså ikke å finne ikke heller på tema.

Kapittel 6 – Oppsummering

Målet med denne oppgaven har vært å undersøke om det er mulig å finne en særegen holdning til Norge i de to nordvestlige oblastene Murmansk og Arkhangelsk i etterkrigstiden. Perioden det er sett på er 1943 til 1947. En metode for å finne ut av dette på, som er blitt fulgt i denne oppgaven, er å se om en slik eventuell særegen holdning til Norge kommer frem i avisene. Jeg har i denne oppgaven valgt ut enkelte aviser i Murmansk oblast, *Zapoljarnyj Trud*, *Poljarnyj Gudok*, *Kirovskij Rabotsjij*, *Morjak Zapoljarja* og *Sovjetskaja Petsjenga*, samt den største avisen i Arkhangelsk oblast, *Pravda Severa*. For å finne ut om den holdningen til Norge som kommer frem i avisene virkelig skiller seg ut, har jeg valgt å sammenligne de overnevnte avisene med de to største avisene i Sovjetunionen, *Pravda* og *Izvestija*. En komparativ metode. Det er en enorm forskjell i mengden av materiale fra de to oblastene som benyttes til sammenligning. Til tross for det mener jeg at vurderingsgrunnlaget er godt nok for å finne ut om synet på Norge i avisene fra Nordvest-Russland skilte seg ut fra de to sentrale avisene *Pravda* og *Izvestija*. For å få et best mulig grunnlag for å undersøke spørsmålet, har jeg sammenlignet samtlige artikler om Norge fra de to nordvestlige oblastene med hovedtrekkene i det som ble skrevet om Norge i *Pravda* og *Izvestija*.

6.1 Avisene

I denne oppgaven er kildene sovjetiske aviser. Det i seg selv kan være problematisk, dersom man ønsker et nyansert bilde av samtiden. I Norge på 1940-tallet var det vanlig med partipolitiske aviser. Det må man kunne si også var tilfelle i Sovjetunionen i perioden 1943 – 1947. Men her var det kun snakk om å tilhøre Sovjetunionens kommunistiske parti. I tillegg var det aviser som var statlige. Det største sovjetiske nyhetsorganet TASS er blitt karakterisert som en underorganisasjon av den sovjetiske staten. De ansatte i organet kunne vel så mye ha vært ansatt i statens informasjonsbyrå, om det hadde fantes et. De fleste artiklene om hendelser i Europa, i samtlige aviser, var levert av TASS. Unntaket var en og annen artikkel skrevet av spesialkorrespondenter. Disse artiklene var også de mest dyptgående artiklene i avisene som inngår i denne undersøkelsen. Hvis det var en politisk forskjell mellom avisene, må det ha vært mellom *Pravda* og *Izvestija*. Førstnevnte var kommunistpartiets organ, mens *Izvestija* var sovjetregjeringens organ. *Pravda* var i større grad rettet mot innenrikssaker enn *Izvestija*. De regionale avisene hadde ikke denne forskjellen. I de regionale avisene hadde de fleste utenrikspolitiske sakene i avisene allerede vært publisert i de sentrale avisene.

De to største problemene med denne oppgaven er knyttet til materialet. For det første så var det streng sensur, og i enda større grad selvsensur. Det er veldig tydelig i avisene fra Murmansk. Oblasten kan sies å ha vært hardt rammet av Stalins terror. NKVD viste sterk skepsis mot de samiske minoritetene som befinner seg på Kolahalvøya. Følgen er at det var veldig vanskelig å finne artikler som handlet om de nære nabolandene. Det er nok et direkte resultat av forfølgelsen av folk som hadde venner og slekt utenfor Sovjetunionens grenser. Det andre problemet med oppgaven er at som følge av redselen for å skrive om nabolandene, så er materialet til oppgaven veldig begrenset. Men jeg mener at det på tross av dette er mulig å trekke en konklusjon.

Perioden for oppgaven er lagt til 1943 – 1947, den siste tiden av andre verdenskrig og de første årene etter. Det var perioden da det kan antas å ha vært størst åpenhet overfor de landene som var allierte med Sovjetunionen under krigen.

6.2 Var det en særegenhet i synet på Norge?

På grunn av svært ulikt funn i de to oblastene har jeg valgt å gå igjennom materialet hver for seg, også i oppsummeringen, og sammenlignet funnene med de Moskva-baserte avisene *Pravda* og *Izvestija*. Utenom å se på artiklene som omhandlet Norge ble det også sett på leserbrev, for å se om de ga inntrykk av fri presse i de regionale avisene. Til tross for at det i noen tilfeller dukket opp leserbrev som klaget på forholdene, så gjaldt det kun lokale saker, og aldri på Sovjetunionen eller dens ledere. Mest vanlig var det å takke for de goder som var blitt mottatt.

6.2.1 Murmansk oblast

I første kapittel ble det nevnt at å la være å publisere en artikkel er en mulighet de ulike avisene har. Det er absolutt relevant for Murmansk oblast. I kapittel tre er avisene fra Murmansk gjennomgått. I de avisene var det veldig få artikler om Norge, eller Norden. Det var kun to artikler som direkte nevnte Norge. Kun den ene av de to rapporterte om en spesifikk hendelse i Norge. Hendelsen, som ble omtalt i avisen *Zapoljarnyj Trud*, var en direkte kritikk av alt for gode forhold for de tyske offiserene og soldatene som fremdeles befant seg i Norge etter krigen. Den andre artikkelen som nevnte Norge var en historisk artikkel om havnen i Murmansk i *Morjak Zapoljarja*. Ingen av disse artiklene har jeg klart å finne igjen i *Pravda* og *Izvestija*.

Det mest oppsiktsvekkende som kom frem under lesingen av avisene fra Murmansk oblast var mangelen på nyheter fra nabolandene. Selv ikke etter oktober 1944, da Sovjetunionen har overtatt Petsjenga-distriktet, tidligere Petsamo, er det ikke en eneste artikkel om dette i avisene som kom ut i grensedistriktene. Området hadde vært finsk siden 1920, og ligger helt nordvest i Murmansk Oblast. Det vil si at Murmansk oblast i 1944 fikk et nytt sovjetisk distrikt i vest. Det betydde også at Sovjetunionen fikk et nytt naboland, Norge, som landet ikke hadde hatt felles grense med siden 1920. Flyttingen av riksgrensen var i må ha berørt mange innbyggere i Kola-distriktet, men det ble ikke skrevet om Petsjenga-distriktet i avisene. Selv ikke i *Sovjetskaja Petsjenga*. *Sovjetskaja Petsjenga* ble heller ikke utgitt før 1947, men avisen unngikk å nevne at området hadde vært finsk. I de sentrale avisene, *Pravda* og *Izvestija*, og avisen i Arkhangelsk, *Pravda Severa*, finner vi en nøye gjennomgang av avtalen mellom Finland og Sovjetunionen. De trykket til og med ut kart over Murmansk oblast og en del av Finnmark, som tydelig viste hvilket område som nå var blitt sovjetisk igjen. *Pravda Severa*, *Pravda* og *Izvestija* hadde også ulike litterære fremstillinger om Kirkenes og ruten som Den røde arme tilbakela for å komme seg til Norge i forbindelse med frigjøringen.

Fra gammelt av, frem til grensetrekningen i 1826 mellom Norge og Russland, var deler av det som senere ble Murmansk et fellesområde mellom flere stater, der samer utgjorde den opprinnelige befolkningen. Det betød at selv så sent som på 1940-tallet hadde flere samiske bosetninger på Kolahalvøya slektninger på tvers av grensene til Norge, Sverige og Finland. I løpet av Stalins terror var det mange fra den samiske befolkningen som ble utsatt for forhør, mistenkeliggjøring og straffet hardt dersom det var antydning til mistanke om kontakt over grensen. Denne terrorperioden i årene like før krigen utgjør nok en vesentlig del av forklaringen på viljen til selvsensur i avisene i den perioden som undersøkes her. Det er mulig at frykten gjorde slik at selv nøytrale artikler om hendelser i Norden ble unngått.

I den andre artikkelen som omtale Norge i avisene i Murmansk oblast, i avisen *Morjak Zapoljarja* er det havnen i byen Murmansk det er som omtales. Den artikkelen kom ikke på trykk i noen av de andre avisene jeg har sett på. Men det er naturlig når artikkelen handler om lokalhistorie. Artikkelen var en dyptgående historisk artikkel, som trakk frem at både Norge og Arkhangelsk hadde bidratt til byggingen av havnen, i form av arbeidskraft og materiale. I andre artikler fra Murmansk og Arkhangelsk ble ikke historiske forbindelser med nære naboland nevnt. Artikkelen i *Sovjetskaja Petsjenga*, «Nikel», i juli i 1947, var også en historisk artikkel, om byen Nikel, ble det ikke nevnt en eneste gang at byen og Petsjenga-distriktet hadde vært finsk område. Kun den tyske okkupasjonen av området ble så vidt nevnt

i artikkelen. Forskjellen i disse to historiske artiklene kan ha noe å gjøre med tidspunktet da de ble publisert. Det var nok lettere å uttrykke takknemlighet ovenfor Norge i en artikkel i 1945, rett etter krigen, enn det var i 1947, etter at seiersrusen hadde gått over og Den kalde krigen var i emning. En annen grunn kan ligge i at byen Nikel var nylig blitt sovjetisk territorium, og at fokusering på historien uten å ta opp byens finske historie var et ledd i få folk til å føle seg mer sovjetiske enn finske. Finland hadde tross alt kjempe mot Sovjetunionen og deres allierte under krigen. Men historiske artikler som ikke nevner kontakt med utlandet var ikke noe som kun forekom i avisene i Murmansk oblast. I *Pravda Severa* var det historiske artikler om fiskeri. De kom både under og etter krigen uten at de nevnte eventuelt fiske i norske farvann eller ved Svalbard. De ekspedisjonene til Svalbard, som ble publisert i *Izvestija* i 1946, med båter fra havnen i Murmansk ble ikke omtalt i pressen i Murmansk. De kan tyde på at det ikke ble vel ansett å trykke saker om Svalbard i pressen i Nordvest-Russland, uten at det er klart hva som var årsaken til det.

Artikkelen *Zapoljarnyj Trud*, om hvor godt tyske offiserer og soldater ble behandlet i Norge, skilte seg ut ved at den var så kritisk. Selvfølgelig forekom kritiske artikler til vestlige makter, men de var i absolutt mindretall i 1945 i hovedstadsavisene og *Pravda Severa*. Artikkelen befant seg i en spalte, «Internasjonalt overblikk», som kun var i de regionale avisene. Den samme spalten var å finne i *Pravda Severa*. Men akkurat denne artikkelen ble ikke publisert verken i *Pravda Severa*, eller i de andre regionale avisene i Murmansk. Selv om spalten ikke ble publisert i *Pravda* og *Izvestija*, har jeg forsøkt å finne ut om det ble publisert tilsvarende artikler der. Det søket var resultatløst. Forfatteren av denne artikkelen, V. Grisjanin skrev, så vidt jeg kunne se, flesteparten av artiklene i spalten «Internasjonalt overblikk» i Murmansk oblast. Den samme forfatteren har også skrevet noen av artiklene i den samme spalten i *Pravda Severa* i Arkhangelsk, men langt fra så mange som i Murmansk oblast. I *Pravda* og *Izvestija* ble det ikke publisert noen artikler av han. Tilsvarende artikler om kritikkverdige forhold i Norge var heller ikke å finne i noen av de andre avisene som er undersøkt i denne oppgaven. Det betyr at den artikkelen som i 1945 var mest kritisk til forholdene i Norge, ble publisert i *Zapoljarnyj Trud*, i Murmansk oblast.

Mangelen på artikler fra Norge, og Norden i sin helhet tyder på at det var veldig lite rom for åpne meninger om nabolandene. Det kan også være knyttet til at befolkningen i stor grad hadde flyttet til området relativt nylig, og derfor har sine røtter lengre sør i Sovjetunionen. Men til tross for at en betydelig prosentandel av befolkningen ikke hadde sine røtter her, så er det merkelig påfallende lite om nabolandene. Sovjetunionen var i krig mot Finland, og var bidro med essensiell hjelp til frigjøringen av Nord-Norge. Med tanke på det,

var det en påfallende stillhet om nabolandene som befinner seg i umiddelbar nærhet. Heller ikke Quisling, som ofte ble omtalt i pressen i både Arkhangelsk og Moskva i årene 1944 – 1945, ble nevnt en eneste gang i avisene i Murmansk oblast. De artiklene som ble publisert i Murmansk oblast var kritiske til Norden. Det var ikke pressen i Moskva i 1944 – 1945. Det særegne med pressen i Murmansk oblast i forhold til Moskva i den aktuelle perioden, var det den totale mangelen på artikler om Norge.

6.3 Arkhangelsk oblast

I Arkhangelsk oblast var det, i motsetning til i Murmansk, flere artikler om Norge fram til 1947. Majoriteten av dem kom fra og med oktober 1944 og ut året 1945. De fleste artiklene i *Pravda Severa* som handler om Norge, eller Norden, hadde, som nevnt tidligere, allerede vært publisert i *Pravda* eller i *Izvestija*, som oftest dagen før. I 1943 er det kun tre artikler som omtaler Norge i *Pravda Severa*. Det er veldig få artikler for å kunne finne en særegen holdning til Norge. Men det var et par momenter som skilte seg ut i de tre artiklene. For det første så skrev *Pravda Severa* om bombardement over Norge, utført av amerikanerne. Poenget med raidet var å treffe tyske mål, og i artikkelen nevnes det at to mål er truffet. Det interessante med artikkelen er ikke kun at det ble skrevet om hendelser i Norge, men at den kom med mer utfyllende informasjon rundt hendelsen. Verken i *Pravda* eller *Izvestija* ble det nevnt hvilke mål som var blitt truffet i Norge. Heller ikke den artikkelen som omtalte hvordan Danmark ble brukt til å flytte militært materiell og soldater landet til Norge, var publisert. Der danske partisaner hadde hindret tyskerne. Lignende artikler ble heller ikke publisert i hovedstadsavisene. Hvorfor de valgte å publisere disse hendelsene om Norge, kan komme av en viss nærhet til fronten helt nord. Men dersom det var årsaken er det enda mer påfallende at avisene i Murmansk unnlot å gjøre det. Til sammen var det over 255 artikler i *Pravda* og *Izvestija* som omtalte Norge. Av de 255 var det ingen av som ble publisert *Pravda Severa*. De tre artiklene som omtalte Norge i *Pravda Severa* var heller ikke publisert i noen andre aviser i denne oppgaven.

Forskjellen mellom avisene ligger ikke kun i hvor mange artikler som blir publisert, men også temaet i dem. De tre artiklene som ble publisert i *Pravda Severa* handlet om arbeidet mot den tyske okkupasjonsmakten og samarbeidet mellom de allierte. Samarbeid mellom de allierte var selvfølgelig også tema i *Pravda* og *Izvestija*. Men de største artiklene om Norge, handlet i større grad om de tyske handlingene, og ikke om arbeidet som partisanene, som for eksempel de danske partisanene i Danmark utførte mot tyskerne. Det er

utfra det mulig å si at de i hvert fall har en noen annen vinkling på hendelsene de publiserte om Norge, enn det som kom frem i *Pravda* og *Izvestija*.

I 1944 er det i underkant av ti artikler om Norge i *Pravda Severa*. I *Pravda* og *Izvestija* var det i overkant av hundre artikler om Norge i hver av avisene. Det er Quisling som får en stor del av oppmerksomheten i avisene, i hvert fall frem til Den røde arme rykker inn i Norge og til slutt når Kirkenes. Etter det, så handler en god andel av artiklene nettopp om Kirkenes-operasjonen. I Arkhangelsk kom det en stor artikkel om veien til Kirkenes, og om situasjonen i byen er i etter at tyskerne har okkupert området i lang tid. Artikkelen, som hadde overskriften «Kirkenes», beskrev hele veien og naturen som var i grenseområdet. Også i *Pravda* og *Izvestija* ble det publisert ulike artikler om hvordan turen over til Norge foregikk, og hva som hadde ventet soldatene i Norge. Ikke alle artiklene hadde spesielt fokus på Kirkenes eller på menneskene som ble frigjort der. I *Pravda* og *Izvestija* hadde de fleste artiklene fokuset rettet på Den røde arme og hvilken motstand de møtte fra tyskerne. Artikkelen «Kirkenes» i *Pravda Severa* ga i større grad innblikk i naturen, byen og byens ødeleggelse enn hvilke utfordringer Den røde arme møtte. I dette tilfellet hadde *Pravda Severa*, i motsetning til hva de oftest gjorde, ikke valgt en artikkel, som allerede var publisert i *Pravda* og *Izvestija*. Isteden så hadde de fått en egen artikkel, skrevet av en spesialkorrespondent, som verken hadde vært publisert, eller ble publisert i hovedstadsavisene senere. Beskrivelsen ga ikke inntrykk av at det hadde vært krig i området. Ikke før de ankom Kirkenes, og beskrivelsen av veien som var bombet og dermed hadde ødelagt for transport til og fra gruvene. Da ble ødeleggelsene som tyskerne hadde utført beskrevet. Artikkelen ga dermed et inntrykk av hvordan Norge skulle sett ut, om det ikke var for de tyske okkupantene i landet. Det kom tydelig frem at den norske befolkningen hadde satt pris på hjelpen Den røde arme hadde bidratt med. Artiklene med samme tema i hovedstadsavisene, var mer rettet mot motstanden de møtte fra tyskerne, og utrustningen til tyskerne. Det kom heller ikke frem hvilken mottagelse soldatene fikk av den norske befolkningen. Men, og det er et stort men, mottakelsen som møtte Den røde arme ble ikke unnlatt. Det kom også tydelig frem hvor godt de ble mottatt av det norske folk, Den røde arme var den store helten som jaget vekk nazistene. På den måten kan artikkelen sammenlignes med artiklene i *Pravda* og *Izvestija*, der fokuset var på hvordan Den røde arme frigjorde nordmennene fra de tyske okkupantene.

I 1945 var det fremdeles Quisling som fikk mest omtale i sovjetisk presse. Det var ikke så mange artikler som rettet seg spesielt mot hendelser i Norden i begynnelsen av året. Fra og med mai måned, etter krigens slutt, kom det mange artikler om Quisling og andre velkjente krigsforbrytere. Deretter begynte det å komme meldinger om at eksilregjeringer var

kommet tilbake til sine respektive land. Dette året kan det sies å være gjennomgående samme artikler og tema som går igjen i både Arkhangelsk og i hovedstaden. Majoriteten av artiklene som i *Pravda Severa* var tidligere publisert i enten *Pravda* eller *Izvestija*. Det er heller ingen ting som skiller seg spesielt ut i artiklene i Arkhangelsk, av de som kun ble publisert der. Det gjelder et par artikler, av fjorten som totalt ble publisert i *Pravda Severa* i 1945. Den ene gjaldt returneringen av den norske regjeringen, som under krigen befant seg i London. Den andre var «den årlige markeringen av den Store sosialistiske Oktoberrevolusjon».

Markeringen i Norge ble riktignok nevnt også i *Pravda* og *Izvestija*, men ikke i en egen artikkel, som den ble i Arkhangelsk. Det at det også i 1945 er mulighet for å publisere artikler som ikke tidligere er publisert i *Pravda* eller *Izvestija*, tyder på litt spillerom for hva som ender opp, også i de lokale avisene. I 1945 er derimot ikke vanskelig å forstå at det er seieren i andre verdenskrig som er det største temaet. Artiklene som kun ble publisert i *Pravda Severa* skilte seg derimot ikke ut. De tok for seg trygge temaer som tidligere var gjennomgående for 1945, slik som regjeringsbytter i Europa. Det var derfor ingenting særegent i 1945 i pressen i Arkhangelsk.

Søkelyset var rettet mot rettsprossene allerede i 1945. Interessen rundt oppgjøret fortsatte i 1946, og det var Nürnbergprosessene som var oftest i pressen. Hendelser rundt Norge eller Norden ble nevnt, men sjeldent lagt noe vekt på. Det kom ikke flere artikler om rettsprossene rundt Quisling, eller hans meningsfeller. Antallet artikler i *Pravda Severa* gikk noe ned fra 1945 til 1946. I hovedstadsavisene var det i 1946 ikke noen betydelig forskjell fra året før i antallet av artikler. Felles for begge områdene var at tematikken endret seg. Under krigen var det håpet om en seier mot Hitler. I 1945 etter krigen var slutt så var stabilisering og gjenoppretting av ro og orden. I 1946 fikk ting derimot et litt annet preg. Det var ikke fullstendig mangel på historier i pressen om samarbeid. I Arkhangelsk ble det rapportert om sportsdelegasjoner fra Norge, som var ankommet Moskva. I *Izvestija* skrev de at det var blitt enighet mellom Norge og Sovjetunionen om en handelsavtale for de neste to årene. Det var derimot ikke samarbeid det ble skrevet mest om. I flere land i Europa ble det arrangert protesttog mot Franco, som ble beskrevet som den siste fascist i Europa. I Norge var demonstrasjonene rettet mot Stortinget og regjeringen. Protestene i Norge var altså rettet mot regjeringen, som tilsynelatende hadde unnlatt å treffe passende tiltak mot den spanske diktatoren. Det gikk ikke ubemerket hen i den sovjetiske pressen at folk i Norge tok til ordet mot regjeringen. Det er derfor ikke galt å betrakte protestene i Norge og Norden, som et tegn på en mer kritisk holdning mot styresmaktene i Norden, slik Andrej Repnevskij gjør i sin artikkel om «pressen i Arkhangelsk om russisk-skandinaviske forhold i begynnelsen av den

kalde krigen (1944 – 1951)». Franco er også et tilbakevendende tema i hovedstadsavisene. Det som derimot ikke var publisert i hovedstadsavisene var da ulike eskadre lå til havn i Norge. Det gjelder hele tre artikler om amerikanske og franske militære fartøy. De er ikke i verken *Pravda* eller *Izvestija*. Det kan tyde på at det var skremmende med militære fartøy i Norge og Nord-Europa, som ikke er så langt unna Arkhangelsk oblast sjøveien. Den trusselen var ikke like nær i Moskva. Der var det kun tatt med at tre engelsk offiserer befant seg i Norge, for å lære opp norsk militært personell.

I 1947 var det ingen artikler i avisene verken i Murmansk eller i Arkhangelsk som omtalte Norge. Det i seg selv kan tyde på at den sensuren, eller selvsensuren, om nabolandene hadde spredd seg fra Murmansk oblast til Arkhangelsk. Murmansk hadde i de fem avisene som er analysert i denne oppgaven, kun to artikler om Norge i hele perioden som er undersøkt, der den ene var veldig kritisk til forholdene i Norge. I og med at artikler om Norge ble publisert både i Arkhangelsk og i hovedstadsavisene, så tyder det på at selvsensur kan ha spilt en vesentlig rolle for den manglende dekningen av nabolandene i Murmansk.

I 1947 i hovedstadsavisene var det en nedgang i antallet artikler som direkte nevnte Norge. Nedgangen var ikke så veldig stor, og det var fremdeles rundt åtti artikler i hver av avisene. Men det var en endring i temaene som omtalte Norge. Svalbardspørsmålet var havnet i søkelyset. Artikkelen om Svalbard påstår ikke direkte at Norge har behandlet Sovjetunionen urettferdig, men hevder at Bjørnøya er russisk territorium, og at det er mulig å trekke traktatens gyldighet i tvil. Sammen med de kritiske artikkelen om en eventuell tollunion i de skandinaviske landene gir de fleste artikkelen i den sovjetiske pressen uttrykk for en mer kritisk holdning til nabolandet Norge. De fleste artikkelen som ikke retter et kritisk blikk på Norge, handler i all hovedsak om hvordan pressen i Norge har omtalt Sovjetunionen. Det vil si, når Norge omtaler pressen i Norge satt Sovjetunionen i et godt lys. Dette var ikke noe særegent for hovedstadsavisene, det gjaldt vel så mye *Pravda Severa*. Situasjonen i Murmansk stiller seg annerledes siden det ikke var artikler om Norge eller Norden der.

6.3 Konklusjon

I Murmansk er det kun to artikler om Norge i hele den perioden som er undersøkt, 1944 – 1947. I tillegg er det svært få artikler om Norden i sin helhet. Det virker veldig påfallende når oblasten i alle år har grenset til Finland, og i 1944 får et nytt distrikt, og Norge igjen er blitt et naboland. Den ene artikkelen om Norge var veldig kritisk, men den var ikke publisert i *Pravda* eller i *Izvestija*. Det kan tyde på at når det i Moskva var en større åpenhet

til Vesten og de landene som Sovjetunionen hadde samarbeidet med under krigen, så var pressen i Murmansk oblast tilsvarende skeptisk. Det peker i retning av en sterk selvsensur. I Murmansk oblast har det i perioden 1944 – 1947 ikke vært mulig å se noen spesifikk endring. I Murmansk-avisene var det ikke mulig å finne noe som helst om et eventuelt syn på Norge, eller den nye grensen som utvidet oblasten og ga det et nytt distrikt og nytt naboland. At det betyr et særegent syn på Norge er vanskelig å påstå. Det betyr vel heller at det var et særegen situasjon for pressen i Murmansk oblast, og at terroren på 1930-tallet enda hang igjen i 1943 – 1948.

I Arkhangelsk er det mulig å finne en egenart i de artiklene som ble publisert. Det mest påfallende er at artiklene i *Pravda Severa* i 1943 går dypere inn i hendelsene i Norge enn de valgte å gjøre i hovedstadsavisene. For det andre virker det som at gjennomgangstemaet i hovedstadsavisene var hva tyskerne har drevet med i Norge. I den Arkhangelsk-baserte avisen *Pravda Severa* var temaet hva motstanden i Norge har gjort for å stikke kjepper i hjulene for tyskerne. Det kom frem at vi var på samme side i krigen mot tyskerne.

I 1944 var det i *Pravda Severa* en inngående artikkel om de sovjetiske troppenes marsjrute fram til Kirkenes som skilte seg mest ut, siden kun ble publisert i *Pravda Severa*. De andre artiklene handlet om Quisling. Sammen med artiklene fra 1945 om Quisling, kan man si at selv om det ikke var noe særegent ved de artiklene som ble publisert i *Pravda Severa* i forhold til *Pravda* og *Izvestija*, så var det en interesse for nabolandet. De kunne, som i Murmansk oblast valgt å ikke publisere artiklene. Rettsoppjøret rundt Quisling var en sak som foregikk i Norge, men som likevel ble fulgt nøye opp. Men det hang nok mest sammen med at det etter krigen ble viktig å få bevist at rettferdigheten seiret.

Det samme gjelder returneringen av den norske London-regjeringen og de følgende regjeringsskiftene i Norge i 1945. Dette ble forbigått i taushet i Murmansk oblast, og det var ingenting i veien for at det samme kunne ha skjedd i Arkhangelsk oblast. Det at de likevel valgte å publisere hendelsene rundt den norske regjeringen og Quisling tyder på at de i hvert fall til en viss grad var opptatt av Norge. Men det betydde ikke at artiklene skilte seg ut i fra de artiklene som ble publisert i hovedstadsavisene. De fleste var tross alt de samme artiklene som tidligere hadde vært publisert i *Pravda* eller *Izvestija*.

I 1946 kommer det derimot til uttrykk en mer skeptisk holdning til Norge i *Pravda Severa*. De tre artiklene om utenlandske flåteavdelinger i Norge og Nord-Europa tyder på en økt skepsis rettet mot nabolandene. Tonen er blitt kvassere i hovedstadsavisene også, så det tyder på at det er økende grad av skepsis i holdningen mot de vestlige landene. Artiklene om at det befant seg amerikanske militære fartøy i Norge var tydeligvis truende nok til at de

valgte å publisere det, selv om denne saken ikke ble slått opp i Moskva. Artikkelen om engelske offiserer i Norge ble trykket i både Arkhangelsk oblast og i Moskva. Det samme gjelder artiklene om protestene mot Franco i Norge og Norden som gir uttrykk for en økende grad av skepsis mot statene utenfor Sovjetunionen, også de landene som var allierte med Sovjetunionen under andre verdenskrig. På den måten er det mulig å se en nedkjøling av forholdet til Norge i *Pravda Severa*. Denne nedkjølingen skiller seg ikke ut i Arkhangelsk oblast, men virker til å være gjennomgående i den sovjetiske pressen. Avslutningsvis kan vi slå fast at det ikke er noen artikler om Norge i Arkhangelsk det 1947. I hovedstadsavisene er det fremdeles omtale av Norge, men det som blir skrevet er nokså kritisk i tonen.

Det mest positive de sovjetiske avisene skriver om Norge er all rosen av Sovjetunionen som kommer til uttrykk i norsk presse. Som nevnt i konklusjonen i forrige kapittel, Nygaardsvold sin takkehilsen på vegne av den norske regjeringen i 1945 i *Pravda*, der han uttrykte Norges takknemlighet for det sovjetiske folkets innsats for å skape en fri verden, illustrer norsk veldig godt beundringen i den norske pressen. Det ble møtt med Stalins svar at Norges takknemlighet overfor det sovjetiske folket ble satt pris på og ønsker til gjengjeld er en snarlig likvidering av de tyske okkupantene av Norge. Nordmennene beundrer russerne, men blir ikke beundret tilbake. Det var det ikke noe særegent i det.

Litteraturliste

- Arkivverket. Riksarkivet og Statsarkivene: <http://www.arkivverket.no/arkivverket>
- Büchten, Daniela, Džakson Tatjana, og Nielsen, Jens Petter. *Norge - Russland; naboer gjennom 1000 år*. Scandinavian academic press. Oslo 2004.
- Egge, Åsmund. *Fra Aleksander II til Boris Jeltsin*. Universitetsforlaget. Oslo 2002.
- Encyclopaedia Britannica: <http://www.britannica.com>
- Goldin, Vladislav I. og Nielsen, Jens Petter (red.) *Frykt og Forventning. Russland og Norge i det 20. århundre*. Pomoruniversitetets forlag. Arkhangelsk 1996.
- Gorter, A. A., Gorter, W.T, Suprun, M.N. *Frigjøringen av Øst-Finnmark 1944-1945/ Освобождение Восточного Финнмарка, 1944-1945*. Forlaget Arkhangelsk-Pomor. Arkhangelsk-Vadsø 2005.
- Herman, Edvard S. og Chomsky, Noam. *Manufacturing Consent. The Political Economy of the Mass Media*. Pantheon Books. New York 1988.
- Holtsmark, S. G. Ekspansjonisme eller forsvar av status quo? Sovjetisk Svalbard-politikk 1939-1953. I *Frykt og Forventning. Russland og Norge i det 20. århundre*. Redigert av - Goldin, Vladislav I. og Nielsen, Jens Petter. Pomoruniversitetets forlag. Arkhangelsk 1996
- Holtsmark, Sven G. (red.): *Norge og Sovjetunionen 1917 1955. En utenrikspolitisk dokumentasjon*. J. W. Cappelens Forlag a.s. Oslo 1995
- Hønneland, Geir. *Borderland Russians. Identity, Narrative and InternasjonalRelations*. Palgrave macmillan. Hampshire 2010.
- Hønneland, Geir og Jørgensen, Jørgen Holten. *Moderne russisk politikk: En innføring i Russlands politiske system*. Fagbokforlaget. Bergen 2006.
- Kaldal, Ingar. *Historisk forskning, forståing og forteljing*. Det Norske Samlaget, Oslo 2003.
- Kan, Aleksander. 1988. *Naboskap under kald krig og perestrojka: Forholdet Norge-Sovjet sett fra Moskva*. Forsvarsstudier;6. Oslo: Institutt for forsvarsstudier.
- Kiseljov, Aleksej og Kiseljova, Tatjana. De nasjonale mindretall på Kolahalvøya og russiske myndigheters politikk ovenfor dem. I *Frykt og Forventning. Russland og Norge i det 20. århundre*. Redigert av -Goldin, Vladislav I. og Nielsen, Jens Petter. Pomoruniversitetets forlag. Arkhangelsk 1996
- Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikkje kva den en gang var*. Universitetsforlaget. Oslo 2007.
- Lundestad, Geir. *Øst, Vest, Nord, Sør – Hovedlinjer i internasjonal politikk etter 1945*. Universitetsforlaget. Oslo 2007.

- Neumann, Iver B. *Mening, materialitet, Makt: En innføring i diskursanalyse*. Fagbokforlaget. Bergen 2001.
- Nielsen, Jens Petter. 2004. Bokanmeldelse av Aleksander Stepaneko (ed), *Rasstreljannaja semya (istoritsjeskie otsjerki o kolsikh saamakh)*. 2003. Publisert i *Acya Borealia*. S83 – 85.
- Opeide, Gunnar. *Russisk Historie, frå Rjurik til Gorbatsjov. Fakta og resonnement*. Solum. Oslo 2009.
- Nielsen, Jens Petter. *Døden løser alt. Nye perspektiver på Stalins terror*. Scandinavian Academic Press. Oslo 2012.
- Repnevskij, Andréj. «Arkhangelskaja pressa o sovjetsko-skandinavskikh otnosjenijakh natsjala kholodnoj vojny (1944 – 1951gg.)» i Suprun, Mikhail (red). *KHolodnaja vojna v Artike, The Cold War in the Artic*. Agentsvo CIP Arkhangelskoj ONB. Arkhangelsk 2009.
- Seth, Rutger Von. 2011. The language of the press in Soviet and post-Soviet Russia: Creation of the citizen role through newspaper discourse. *Journalism*, 13(1), s. 53-70.
- Soleim, Marianne Neerland. 2005. *Slavearbeiderne fra øst: sovjetiske krigsfanger i Norge 1941-45*. Forsvarsstudier;5 Oslo: Institutt for forsvarsstudier
- Stepanenko, Alkesandr. (red). *Rasstreljannaja semya (istoritsjeskie otsjerki o kolsikh saamakh)*. Murmansk 2002.
- Store Norske Leksikon: <http://www.snl.no>
- Tjelmeland, Hallvard. *Den kalde krigen*. Det Norske Samlaget. Oslo 2006
- Tjelmeland, Hallvard. 2004. Aviser som historisk kjelde. *Pressehistoriske skrifter*, 1(3), s. 114-130.
- Tjelmeland, Hallvard. *Den kalde krigen*. Det Norske Samlaget. Oslo 2006.
- Udgaard, Nils Morten. *Great power politics and Norwegian foreign policy, a study of Norway's foreign relations November 1940 – February 1948*. Universitetsforlaget. Oslo 1973.
- Ustvedt, Yngvar. *Det skjedde i Norge. Bind 1: 1945 – 1952 Den varme freden – den kalde krigen*. Den Norske Bokklubben A/S. Oslo 1990.
- Vehviläinen, Olli. *Finland in Second World War*. Palgrave. New York 2002

Kilder

- ❖ *Izvestija* (Gjennom East View) 1943 – 1947
- ❖ *Kirovskij Rabotsij* 1944 – 1948
- ❖ *Morjak Zapoljarja* 1944 – 1948
- ❖ *Poljarnyj Gudok* 1944 – 1948
- ❖ *Pravda* (Gjennom East View) 1943 – 1947
- ❖ *Pravda Severa* 1943 – 1947
- ❖ *Sovjetskaja Petsjenga* 1947 – 1948
- ❖ *Zapoljarnyj Trud* 1944 – 1948

Søkeord brukt i databasen East View:

Норвег*, осло, норвежск*, петсамо, киркенс*, шпицберген*, северн* норвег*,
квислинг*, стортинг*, гришанин*.